

Faunabeheerplan Ganzen Fryslân 2024-2029

Stichting Faunabeheereenheid Fryslân

<https://www.fbefryslan.nl>

Vastgesteld door het bestuur van Faunabeheereenheid Fryslân op 11 december 2024

INHOUD

SAMENVATTING	4
1 INLEIDING.....	6
2 WETTELIJK EN BELEIDSMATIG KADER.....	7
2.1 Omgevingswet.....	7
2.2 Interprovinciaal en AEWA.....	9
2.3 Provincie.....	10
3 ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN	17
3.1 Provincie Fryslân.....	17
3.2 Faunabeheereenheid Fryslân.....	17
3.3 Gebiedscommissies	18
3.4 Wildbeheereenheden	21
3.5 Terreinbeherende organisaties (TBO's).....	22
3.6 Grondgebruikers.....	22
4 MONITORING, REGISTRATIE EN RAPPORTAGE	23
4.1 Populatieontwikkeling en tellingen	23
4.2 Schade aan gewassen	23
4.3 Gedode ganzen	24
4.4 Registratie en rapportage	24
5 EVALUATIES.....	25
5.1 Beleidsevaluatie 2017	25
5.2 Evaluatie 2019	26
5.3 Evaluaties 2021.....	26
5.4 Effectiviteit van foerageergebieden.....	27
5.5 Evaluatie van populatiebeheer	28
6 ONDERZOEK NAAR RELATIE GRAASDRUK DOOR GANZEN EN VOORJAARSSNEDE.....	31
7 ANDERE BEVREDIGENDE OPLOSSINGEN: PREVENTIEVE MAATREGELEN TEGEN LANDBOUWSCHADE.....	32
7.1 Passief weren/verjagen	32
7.2 Actief weren/verjagen.....	33
8 AANPAK EN MAATREGELEN IN DE PLANPERIODE	35
8.1 Ontwikkeling van schade aan gewassen als schadebestrijding niet intensiever wordt.....	35
8.2 Aanpak van trek ganzen	37
8.3 Aanpak van stand ganzen	47

8.4	Te verwachten resultaat planperiode	50
8.5	Omgevingsvergunning voor populatiebeheer	51
9	BRANDGANS.....	52
9.1	Soortbeschrijving.....	52
9.2	Aantalsontwikkeling en verspreiding.....	52
9.3	Schade.....	57
9.4	Beheer tot en met 2023	60
9.5	Beheer 2024-2029.....	61
9.6	Staat van instandhouding	62
9.7	Gewenste stand als standgans.....	64
10	CANADESE GANS	65
10.1	Soortbeschrijving.....	65
10.2	Verspreiding en aantalsontwikkeling.....	66
10.3	Schade.....	70
10.4	Beheer tot en met 2023	71
10.5	Beheer 2024-2029.....	72
10.6	Staat van instandhouding	73
10.7	Gewenste stand	75
11	GRAUWE GANS.....	76
11.1	Soortbeschrijving.....	76
11.2	Aantalsontwikkeling en verspreiding.....	77
11.3	Schade.....	81
11.4	Beheer tot en met 2023	86
11.5	Beheer 2024-2029.....	88
11.6	Staat van instandhouding	89
11.7	Gewenste stand als standgans.....	92
12	KOLGANS.....	93
12.1	Soortbeschrijving.....	93
12.2	Aantalsontwikkeling en verspreiding.....	93
12.3	Schade.....	95
12.4	Beheer tot en met 2023	97
12.5	Beheer 2024-2029.....	99
12.6	Staat van instandhouding	99
13	BRONNEN.....	102
BIJLAGE 1. EISEN DIE DE OMGEVINGSVERORDENING FRYSLÂN 2022 STELT AAN EEN FAUNABEHEERPLAN MET VERWIJZING NAAR WAAR IN DIT FAUNABEHEERPLAN WORDT VOLDAAN AAN DEZE EISEN.....		110
BIJLAGE 2. AANZET VOOR EEN PROTOCOL VOOR RUIVANGSTEN		112

SAMENVATTING

Dit faunabeheerplan geeft uitvoering aan het nieuwe beleid voor ganzen zoals vastgesteld op 20 maart 2024 door Provinciale Staten, in de vorm van een aanvulling op de Nota Faunabeleid Fryslân. De ambitie van die nota is om de schade door trekganzen, afgemeten aan de voorjaarschade in kilogram droge stof in gras, te stabiliseren op het niveau van de gemiddelde schade van 2018 tot en met 2023. Daarnaast is de ambitie om de stijgende trend van schade door standganzen om te buigen naar een stabilisatie en binnen vijf jaar in een daling van zowel massa gras (kilogram droge stof) als in uitbetaalde schade. Het streven is dat de uitbetaalde schade veroorzaakt door standganzen na 2029 niet meer boven de € 500.000 uitkomt. De aanpak van schade door standganzen dient te worden geïntensiveerd.

In Fryslân is de totale getaxeerde schade veroorzaakt door brandgans, grauwe gans en kolgans in het schadejaar 2023 opgelopen tot 14,6 miljoen euro.¹ De omvang van de werkelijke schade is niet bekend, maar is beslist nog veel hoger (Guldmond e.a. 2013). De schade in euro's wordt bepaald door de omvang van de schade aan gras én de prijs van het gras. De omvang van de schade aan gras door trekganzen stabiliseert, maar de schade aan gras en de financiële schade door standganzen nemen flink toe. Naast het provinciale beleid voor landbouwschade onderbouwt dit faunabeheerplan de noodzaak van maatregelen tegen grauwe ganzen en grote Canadese ganzen in het belang van de bescherming van de wilde flora of fauna.

Dit faunabeheerplan richt zich op brandgans, grote Canadese gans, grauwe gans en kolgans. De staat van instandhouding van deze vier ganzen is gunstig en de populatie-aantallen in Fryslân liggen ver boven de gunstige referentiewaarden. Met het geweer doden van Nijlganzen en verwilderde gedomesticeerde en hybride ganzen in al hun verschijningsvormen kan ook aan de orde zijn, maar daar is al een omgevingsvergunning voor,² die niet hoeft te worden onderbouwd in een faunabeheerplan.

Sinds 2014 kende de provincie de Fryske Guozzeoanpak, een mix van beschermen en bestrijden van schade. Uit een tussentijdse evaluatie in 2017 bleek dat de ganzenschade in drie jaar sterk was toegenomen. In de aangescherpte Fryske Guozze-oanpak 2017-2020 werd bepaald dat Fryslân steviger zou inzetten op beperking van de schade. Provinciale Staten hebben deze aanpak op 27 februari 2019 verlengd tot en met 2023.

De provincie beschermt ganzen, met foerageergebieden voor trekganzen (21.000 ha algemeen foerageergebied, waarvan 5.000 ha ook soortspecifiek foerageergebied is) en door het handhaven van rust op ganzenslaapplaatsen. Verder zal de provincie overgaan tot het beperken van vergunningvrij aanwijzingen en omgevingsvergunningen zodra duidelijk wordt dat een risico is ontstaan voor de staat van instandhouding van een ganzensoort.

Vanwege het internationale belang bevat dit faunabeheerplan voor de trekganzen geen populatiebeheer, maar alleen schadebestrijding, inclusief afschot. Conform afspraken tussen de provincies zijn internationaal de afspraken onder het AEWA-verdrag leidend. Vanwege de sterk stijgende schade door standganzen bevat dit faunabeheerplan voor de Canadese gans, de brandgans als standgans (in enkele WBE's) en de grauwe gans als standgans wel populatiebeheer. Voor beheer-afschot is dat een hervatting van het beheer zoals dat voor brandgans eerder mogelijk is geweest tot en met 2019, en voor Canadese gans tot en met 2021.

¹ Bron: bestand met individuele schadegevallen van BIJ12, juli 2024

² De aanwijzing krachtens artikel 67 Ff-wet, gericht op Nijlganzen en verwilderde gedomesticeerde en hybride ganzen in al hun verschijningsvormen, geldt door overgangsrecht inmiddels als een omgevingsvergunning.

Bestrijding van schade gebeurt door grondgebruikers en uitvoerders ruime mogelijkheden te geven om ganzen - buiten de foerageergebieden - te verjagen. Ter versterking van het effect van verjaging mag hierbij een deel van de vogels worden afgeschoten, vanzelfsprekend binnen de wettelijke en beleidsmatige kaders. Er komt binnen de looptijd van dit faunabeheerplan een gebiedsgerichte aanpak, met mogelijkheden voor maatwerk per gebied, zodat beter kan worden ingespeeld op de plaatselijke behoeften en omstandigheden. De gebiedsgerichte aanpak ziet vooral op populatiebeheer van standganzen.

Brandgans: ondersteunend afschot als trekvangsten in de maanden oktober t/m mei en populatiebeheer als standgans (legselbehandeling en afschot van koppelvormers in de maanden januari tot en met mei; ruivangsten in juni, juli en augustus; beheerabschot van juni t/m september).

Grauwe gans: ondersteunend afschot als trekvangsten in de maanden oktober t/m maart en populatiebeheer als standgans (legselbehandeling en afschot van koppelvormers in de maanden januari tot en met mei; ruivangsten in juni, juli en augustus; beheerabschot van april t/m september).

Kolganzen: alleen ondersteunend afschot in de winterperiode (oktober t/m maart), geen populatiebeheer.

Canadese gans: het hele jaar populatiebeheer (beheerabschot, ruivangsten en legselbehandeling).

Tenzij gebiedsafspraken zijn gemaakt, zijn in Vogelrichtlijngebieden alleen ruivangsten (juni, juli en augustus) en in januari, februari en maart legselbehandeling en afschot van koppelvormers toegestaan. Op basis van gebiedsafspraken kan van de beperkingen voor Vogelrichtlijngebieden worden afgeweken, ook voor beheerabschot.

1 INLEIDING

Dit faunabeheerplan van de Stichting Faunabeheereenheid Fryslân (hierna: de Faunabeheereenheid of FBE) bevat een planmatige omschrijving van de bestrijding van landbouwschade en risico's voor bepaalde natuurwaarden, veroorzaakt door brandganzen, Canadese ganzen, grauwe ganzen en kolganzen in Fryslân in de jaren 2024-2029. Het voorliggende faunabeheerplan heeft zowel betrekking op trekganzen als op standganzen. De totale getaxeerde schade door brandgans, grauwe gans en kolgans was in Fryslân in het schadejaar 2023 opgelopen tot 14,6 miljoen euro.

Hoewel Gedeputeerde Staten het Faunabeheerplan Winterganzen 2023 hebben verlengd tot 1 januari 2026³, is er nu aanleiding voor een nieuw Faunabeheerplan Ganzen, als opvolger van het Faunabeheerplan Winterganzen 2023. De directe aanleiding is het nieuwe ganzenbeleid, zoals op 20 maart 2024 vastgesteld door Provinciale Staten. Daar komt bij dat het Faunabeheerplan 2014-2019, verlengd met de jaren 2020-2021, is afgelopen. In dat faunabeheerplan werd onder meer de planmatige aanpak van standganzen onderbouwd. Vanaf 2020 beperkte de provincie evenwel de aanpak van standganzen tot alleen de grauwe gans. Op basis van de landelijke vrijstelling was aanpak van de Canadese gans tot en met 2021 nog wel mogelijk, maar door het ontbreken van een faunabeheerplan per 1 januari 2022 verviel toen het volledige beheer van de Canadese gans.

In de Nota Faunabeleid Fryslân wordt er op gewezen dat het doden van dieren een laatste redmiddel is dat pas wordt ingezet wanneer alle andere maatregelen niet afdoende zijn gebleken. Verder moet er vanzelfsprekend een wettelijk belang zijn, zoals schade aan de landbouw, flora of fauna. Ganzen, met name grauwe ganzen, kunnen niet alleen landbouwschade veroorzaken, maar ook risico's veroorzaken voor flora en fauna.

Op 6 december 2012 werd het (landelijke) Akkoord uitvoering ganzenbeleid 2013-2017 gesloten tussen het IPO en de 'Ganzen 7': de 12 Landschappen, Federatie Particulier Grondbezit, LTO, Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland). Eerder had ook de Jagersvereniging deelgenomen aan de onderhandelingen over dit akkoord, maar hun bestuur had na raadpleging van de achterban besloten om niet in te stemmen met het akkoord. Belangrijkste pijlers van dit ganzenakkoord waren 1) een intensieve aanpak in de periode maart-oktober om de populaties van standganzen, met name grauwe gans en brandgans, te reduceren en 2) rust in de periode november-februari om de ganzen van de trekkende populaties zo veel mogelijk te ontzien. Eén van de uitgangspunten van het akkoord was het terugbrengen van de te betalen schade, veroorzaakt door standganzen, tot het schadeniveau van respectievelijk 2005 (grauwe gans) en 2011 (brandgans). Na het sluiten van het akkoord trok LTO zich echter alsnog terug en op 2 december 2013 is het landelijke ganzenakkoord ontbonden. De meeste provincies hebben na de ontbinding van het landelijke akkoord de in 2012 overeengekomen aanpak opgenomen in hun eigen beleid. In Fryslân resulteerde dit in de nota Gans in Balans en de Fryske Guozzeoanpak, zoals na verlenging uitgevoerd in de periode 2014-2023. In maart 2024 hebben Provinciale Staten de Nota Faunabeleid Fryslân aangevuld met nieuw beleid voor de beperking van schade door ganzen, ter vervanging van de nota Gans in Balans en de Fryske Guozzeoanpak 2014-2023.

Dit faunabeheerplan treedt in werking op 1 januari 2025 en eindigt op 31 december 2029. Het plan geldt voor het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid Fryslân. Dit komt neer op de gehele provincie.

³ GS besluit van 12 december 2021, onder B4; brief aan de FBE d.d. 12 december 2021, met kenmerk 02174905

2 WETTELIJK EN BELEIDSMATIG KADER

2.1 Omgevingswet

2.1.1 Soortenbescherming

De Omgevingswet geeft het nationale wettelijk kader voor de bescherming van in het wild levende vogels. Deze wet implementeert het beschermingsregime zoals voorgeschreven in de Vogelrichtlijn en ziet onder meer op de bescherming van individuele vogels, hun eieren en hun nesten. Het gaat hier om verreweg de meeste in Nederland voorkomende vogels, maar niet alle vogels in Nederland. Alleen de van nature in Europa in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn zijn beschermd. Hieronder vallen de hier in het faunabeheerplan centraal staande ganzensoorten. De verbodsbepalingen (hieronder verkort weergegeven) staan in artikel 11.37 Besluit activiteiten leefomgeving.

- Het is verboden om opzettelijk vogels te doden of te vangen.
- Het is verboden om opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
- Het is verboden eieren van vogels te rapen en deze onder zich te hebben.
- Het is verboden vogels opzettelijk te storen.
- Het verbod om opzettelijk te storen, geldt niet als het storen niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de vogelsoort.

Voor genoemde verboden zijn niet absoluut, voor bepaalde belangen kan onder voorwaarden van het beschermingsregime (oftewel de genoemde verboden) worden afgeweken. Een omgevingsvergunning voor een flora en fauna-activiteit⁴ en vrijstelling van die vergunning⁵ kunnen alleen worden verleend als naast een wettelijk belang waarvoor de activiteit wordt verricht, ook aan drie andere voorwaarden wordt voldaan, te weten: (i) er mag geen andere bevredigende oplossing zijn dan populatiebeheer of schadebestrijding; en (ii) de activiteit mag niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de soort; (iii) het moet gaan om handelen om het ontstaan van schade te voorkomen. In geval van het als vergunningvrij aanwijzen van het bestrijden door de grondgebruiker van schadeveroorzakende vogels mogen de betreffende vogelsoorten niet in hun voortbestaan worden bedreigd en niet het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd (art. 11.44 tweede lid onder d Besluit activiteiten leefomgeving).

2.1.2 Zorgplicht

Afdeling 1.3 van de Omgevingswet (op 1 januari 2024 ingegaan) heeft als titel 'de zorg voor de fysieke leefomgeving'. In deze afdeling is ook de algemene zorgplicht vastgelegd. In het stelsel van de Omgevingswet wordt een onderscheid gemaakt tussen de algemene zorgplicht voor de fysieke leefomgeving en de zogenaamde specifieke zorgplichten. De reikwijdte van de algemene zorgplicht als neergelegd in de artikelen 1.6 en 1.7 Omgevingswet is grotendeels gelijk aan die van artikel 1.11 Wet natuurbescherming. Op grond hiervan moet een inspanning worden geleverd om nadelige gevolgen voor in het wild levende dieren en planten zoveel mogelijk te voorkomen. Nieuw is echter de introductie van specifieke zorgplichten, waaronder een specifieke zorgplicht bij populatiebeheer en schadebestrijding. Specifieke zorgplichten kunnen niet alleen bestuursrechtelijk, maar ook strafrechtelijk worden gehandhaafd.

⁴ art. 8.74j Besluit kwaliteit leefomgeving

⁵ art. 11.44 eerste lid Besluit activiteiten leefomgeving, in verbinding met art. 8.74j Besluit kwaliteit leefomgeving

In artikel 11.27 tweede lid Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat de specifieke zorgplicht bij populatiebeheer en schadebestrijding in ieder geval inhoudt dat de uitvoerder rekening houdt met de mogelijke aanwezigheid van beschermde soorten en hun belangrijke leefgebieden.

In artikel 11.27 derde lid van het Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat de specifieke zorgplicht bij populatiebeheer en schadebestrijding in ieder geval ook inhoudt, dat een ieder die een in het wild levend dier doodt of vangt voorkomt dat het dier onnodig lijdt. Voor zover het wettelijk beschermde soorten betreft, zijn er uiteraard de specifieke wettelijke kaders waarbinnen een dier mag worden gevangen, of gedood.

De normen van artikel 11.27 Besluit activiteiten leefomgeving gelden als zodanig bij de uitvoering van het vangen of doden zèlf. In die zin zijn deze normen aanvullend op de andere bepalingen in deze wet die voorzien in het bepalen van de middelen waarmee jacht of schadebestrijding mag plaatsvinden, of de tijdstippen waarop deze activiteiten worden uitgevoerd.

Verder is het op grond van art. 2.1 Wet dieren verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.

2.1.3 Wettelijke belangen

De bescherming van voornoemde vogelsoorten is niet absoluut, voor bepaalde belangen kan onder voorwaarden van het beschermings-regime (oftewel de voornoemde verboden, zie paragraaf 2.1.1.) worden afgeweken. Het Besluit activiteiten leefomgeving noemt in artikel 11.44 tweede lid onder c twee belangen op grond waarvan het bestrijden door de grondgebruiker van schadeveroorzakende vogels als vergunningvrij geval aangewezen kan worden: (i) belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij, of wateren; of (ii) schade aan flora of fauna. Een omgevingsvergunning voor een fauna-activiteit kan ook voor deze twee belangen worden verleend en voor een aantal andere belangen.⁶ Dit faunabeheerplan is alleen gericht op het beperken van de schade aan gewassen en bescherming van flora en fauna.

2.1.4 Staat van instandhouding

De staat van instandhouding van een soort wordt volgens Bijlage I bij artikel 1.1. Besluit kwaliteit leefomgeving als gunstig beschouwd indien:

- 1) uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin deze voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
- 2) het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
- 3) er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Uit een uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (verder ook: ABRvS) volgt dat voor de bepaling van de staat van instandhouding voornoemde definitie maatgevend is.⁷ In dit faunabeheerplan wordt op grond van de drie genoemde elementen van deze definitie een conclusie over de

⁶ Artikel 8.74j Besluit kwaliteit leefomgeving

⁷ ABRvS 7 april 2021, ECLI:NL:RVS:2021:745; uitspraak aan de hand van art. 1.1 Wnb, dezelfde definitie is nu opgenomen in Bijlage I bij artikel 1.1 Besluit kwaliteit leefomgeving opgenomen.

staat van instandhouding getrokken. Om deze drie elementen te kunnen beoordelen, is het nodig om eerst de referentiewaarden die bij de beoordeling worden gehanteerd, te bepalen.

In Nederland wordt de toestand van de drie elementen in de jaren waarin de Europese richtlijnen (Vogelrichtlijn voor vogels en Habitatrichtlijn voor andere soorten) in werking zijn getreden over het algemeen gezien als de gunstige referentiewaarden voor de staat van instandhouding. De Vogelrichtlijn is in werking getreden op 7 april 1981. Over het algemeen wordt daarom 1981 als referentiejaar gebruikt voor de beoordeling van de staat van instandhouding van vogels. Een voorwaarde daarbij is dat de toestand in 1981 een duurzaam voortbestaan van de vogelsoort waarborgt (Bastmeijer 2018, Vogel e.a. 2021). Indien het duurzaam voortbestaan van een vogelpopulatie bij een toestand als in 1981 niet is gewaarborgd, worden de gunstige referentiewaarden gebaseerd op een ander jaar of op wetenschappelijke inzichten.

Voor een nadere invulling van de elementen van de wettelijke definitie van de staat van instandhouding, gebruiken wij de actuele richtsnoeren die de Europese Commissie heeft gepubliceerd voor de nationale rapportages ex artikel 12 Vogelrichtlijn en artikel 17 Habitatrichtlijn (DG Environment 2023a, 2023b). Omdat in de Vogelrichtlijn het begrip staat van instandhouding niet nader is omschreven, gebruiken wij voor de invulling van bepaalde elementen ook voor vogels de richtsnoeren voor rapportage onder de Habitatrichtlijn. De Europese Commissie levert de richtsnoeren, maar uiteindelijk bepaalt een lidstaat de waarden van de gunstige referentie voor het eigen land.

Voor brandgans, grauwe gans en kolgans hebben de provincies gunstige referentiewaarden voor het element populatie bepaald, per provincie apart. Deze waarden zijn niet gebaseerd op de toestand in 1981. Voor de grote Canadese gans in Fryslân heeft de FBE die waarde in dit plan bepaald, maar ook niet op basis van de toestand in 1981, aangezien de toestand van de grote Canadese gans in dat jaar een duurzaam voortbestaan in Fryslân niet waarborgde. Zie voor de gunstige referentiewaarden de paragrafen X.6.1 van de hoofdstukken per soort (hoofdstukken 9 t/m 12).

Uit de wettelijke formulering van de definitie van een gunstige staat van instandhouding, blijkt dat het toekomstperspectief bij de beoordeling van alle drie de elementen dient te worden meegewogen. Dit volgt ook uit de richtsnoeren van de Europese Commissie (*table 13* in DG Environment 2023b). In deze richtsnoeren wordt voor het toekomstperspectief een horizon van 12 jaar aangehouden.

Op basis van berekende voorspellingen van de omvang van de populaties in het volgende jaar wordt bewaakt dat het aantal brandganzen, grauwe ganzen en kolganzen in Fryslân niet lager wordt dan de gunstige referentiewaarden. Zie de paragrafen X.6.2 van de hoofdstukken per soort (hoofdstukken 9, 11 en 12). De FBE doet de berekening voor de standganzen, bepaalt of populatiebeheer in het volgende jaar wel of niet mogelijk is en rapporteert daarover aan de provincie. Sovon doet de berekeningen voor de trekganzen en rapporteert aan de provincie en de FBE. Als de uitkomst van de berekeningen is dat bij voortzetting van ondersteunend afschot of populatiebeheer de populatie in het komende jaar lager zal zijn dan de gunstige referentiewaarde, dan wordt het ondersteunend afschot dan wel het populatiebeheer in dat komende jaar beperkt. Dit wordt opgenomen in het provinciale Omgevingsprogramma.

2.2 Interprovinciaal en AEWA

De provincies hebben in 2021 in IPO-verband afgesproken dat alle provincies in beginsel in hun ganzenbeleid de internationale ganzenaanpak onder het AEWA-verdrag volgen en de onderlinge samenwerking primair richten op de implementatie van de AEWA-aanpak. AEWA staat voor Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds. Dit is een internationale overeenkomst over de bescherming van

trekkende watervogels en hun leefgebieden langs de gehele trekroute, onder de paraplu van de Conventie van Bonn, het Verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten. De ganzenaanpak van AEWA ziet op zowel trekkende als niet-trekkende populaties binnen de totale trekroute.

De AEWA heeft beleids- en uitvoeringsplannen voor grauwe gans en brandgans, inclusief gunstige referentiewaarden voor de populaties per *management unit* en per land. De provincies hebben deze gunstige referentiewaarden vertaald naar het niveau van provincies en ook voor de kolgans gunstige referentiewaarden bepaald.

Management unit 3 van de brandgans omvat de broedpopulatie in Duitsland, België en Nederland. Deze populatie zit onder de 200% van de gunstige referentiewaarde, zoals bepaald in AEWA-verband. Nederland dient intern en met Duitsland en België de uitvoering van beheer te coördineren, om de staat van instandhouding te waarborgen (Johnson e.a. 2024).

2.3 Provincie

2.3.1 Beleid tot 2024

Vanwege het niet tot uitvoering komen van een landelijk akkoord probeerde de provincie Fryslân aanvankelijk te komen tot een provinciaal akkoord. De betrokken partijen konden het echter ook op provinciaal niveau, in Fryslân, niet eens worden. In vervolg daarop heeft de provincie haar verantwoordelijkheid genomen en buiten de betrokken partijen beleid geformuleerd in een nota Gans in Balans (2013) en een eigen aanpak opgesteld, 'De Fryske Guozzeoanpak 2014-2020'.

Trekganzen

Aanvankelijk volgde De Fryske Guozzeoanpak in grote lijnen het landelijke akkoord. Zo was buiten foerageergebieden ondersteunend afschot wel toegestaan, maar in de winterperiode alleen bij kwetsbare gewassen en niet bij overjarig grasland. Het belangrijkste doel van de aanpak was de schade door beschermde overwinterende ganzen jaarlijks met 5-10% per jaar te verlagen, uitgedrukt in opbrengstverliezen aan kilo's droge stof in gras. In een tussentijdse evaluatie begin 2017 bleek dat de gewenste beperking van de schade niet zou gaan lukken als ondersteunend afschot bij overjarig grasland niet toegestaan was.

In vervolg op de tussentijdse evaluatie (zie § 5.1) hebben Provinciale Staten op 12 juli 2017 een aangescherpte uitvoering van De Fryske Guozzeoanpak vastgesteld. In afwijking van het landelijke akkoord werd nu buiten de foerageergebieden in de winterperiode ook ondersteunend afschot toegestaan bij overjarig grasland, niet alleen bij kwetsbare gewassen.

Binnen de aangewezen foerageergebieden moet in de periode dat deze voor een bepaalde ganzensoort functioneel zijn, zoveel mogelijk rust heersen en mogen de betreffende ganzen niet worden verjaagd en geschoten. Conform dit beleid heerste rust in de foerageergebieden gedurende de maanden november tot en met maart (in soort-specifieke foerageergebieden tot en met uiterlijk mei). Buiten de foerageergebieden was van november tot en met maart verjaging met ondersteunend afschot toegestaan.

De aantallen jaarlijks in Fryslân aanwezige trekganzen lagen al in 2014 boven de aantallen waarvoor Fryslân toen een beschermingsverplichting had. Aangezien er toen nog geen andere gunstige referentiewaarden waren vastgesteld, had Fryslân een inspanningsverplichting om deze ganzenpopulaties niet te laten zakken onder het niveau van 1981, het jaar van inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (Bastmeijer 2018, Vogel e.a. 2021). De keerzijde van de grote ganzenpopulaties is dat de opbrengstverliezen in kilo's droge stof in gras in Fryslân een hoog niveau hebben bereikt. De provincie wil deze schade reduceren en hiertoe verjaging met

ondersteunend afschot intensiveren. Om te voorkomen dat deze intensivering zou leiden tot risico's voor de staat van instandhouding, stelden GS jaarlijks maximale aantallen te doden brandganzen, grauwe ganzen en kolgen vast. Daarbij stelden GS ook een waarschuwingsgrens vast, met een monitoringsverplichting bij de FBE. Onder meer vanwege een uitspraak van de Raad van State⁸ zullen met ingang van seizoen 2024/25 geen maxima voor afschot meer worden vastgesteld.

Standganzen

De Nota Gans in Balans (2013) had onder meer als doel het door middel van populatiebeheer terugbrengen van de populatie standganzen en exoten tot een beheersbare populatie van in totaal 7.000 ganzen en beperking van het totale schadebedrag tot minder dan € 70.000. Het populatiebeheer bestond uit ruivangsten, legselbehandeling en beheerabschot, inclusief koppelvormers. De nota geeft niet de meetdatum van die 7.000 ganzen, maar wij nemen aan dat het gaat om het aantal bij de telling in juli.

De evaluatie van 2017 'Fryske guozzeoanpak – evaluatie 2017' bleef beperkt tot trekganzen en ging niet in op doelen voor standganzen, hoewel de schadecijfers en de jultellingen lieten zien dat de doelen van de Nota Gans in Balans voor standganzen steeds verder buiten beeld raakten.

2.3.2 Nota Faunabeleid Fryslân

In maart 2024 hebben Provinciale Staten de Nota Faunabeleid Fryslân aangevuld met nieuw beleid voor de beperking van schade door ganzen, ter vervanging van de nota Gans in Balans uit 2014, en de aanpak, zoals vastgelegd in de Fryske Guozzeoanpak (2014-2023). In de Nota Faunabeleid Fryslân staat dat de schade door ganzen gebiedsgericht dient te worden aangepakt.

De ambitie van de nota is om de schade door trekganzen (voorjaarschade in kg droge stof) te stabiliseren op het niveau van de gemiddelde schade van seizoen 2017/2018 tot en met 2022/2023. Daarnaast om de stijgende trend van schade door standganzen om te buigen naar een stabilisatie en binnen vijf jaar in een daling van zowel kilogram droge stof als in uitbetaalde schade. Het concrete streven is dat de uitbetaalde schade door standganzen vanaf 2029 jaarlijks niet meer boven de € 500.000 ligt. De aanpak van schade door standganzen dient te worden geïntensiveerd door middel van populatiebeperkende maatregelen.

De gemiddelde jaarlijkse getaxeerde schade aan voorjaarsgras veroorzaakt door brandgans, grauwe gans, Canadese gans en kolgen was in de jaren 2017/2018 t/m 2022/2023 29,6 miljoen kg droge stof. De uitbetaalde schade aan zomergras was in 2022/23 bijna € 1,1 miljoen.

Nieuw is dat de ganzenfoeragegebieden een maand eerder gelden, namelijk vanaf 1 oktober. Dit betekent dat de vrijstelling voor ondersteunend afschot van brandgans, grauwe gans en kolgen ieder jaar op 1 oktober in werking treedt. Verder zullen de grenzen van de foeragegebieden worden aangepast en is er geen externe werking meer. Ondersteunend afschot mag plaatsvinden tot aan de grenzen van ieder foeragegebied ongeacht aanwezigheid van ganzen binnen het foeragegebied. Het eigen risico voor schade aan gewassen buiten de foeragegebieden is verlaagd naar 5%.

2.3.3 Omgevingsverordening Fryslân 2022

In september 2024 hebben Provinciale Staten een wijziging van de Omgevingsverordening vastgesteld. In deze wijziging is de besluitvorming over de aanpak van ganzenschade bij de vaststelling van de nieuwe Nota

⁸ ECLI:NL:RVS:2022:3909

Faunabeleid Fryslân op 20 maart 2024 opgenomen. Een belangrijke wijziging van de verordening is het schrappen van het jaarlijks te bepalen maximum afschot per soort gans. In het Omgevingsprogramma Fryslân wordt vervolgens opgenomen dat ieder jaar zal worden beoordeeld in hoeverre beheer van de betreffende ganzensoorten in het volgende jaar nog mogelijk is, zonder risico voor de gunstige staat van instandhouding.

Artikel 5.9 van de Omgevingsverordening Fryslân 2022 (hierna: provinciale verordening) bepaalt dat de maximale geldigheidsduur van een faunabeheerplan vijf jaar is, met de kanttekening dat GS op verzoek van de FBE de geldigheidsduur met 24 maanden kunnen verlengen.

De provinciale verordening bevat gedetailleerde eisen aan faunabeheerplannen. In Bijlage 1 is aangegeven waar in dit faunabeheerplan wordt voldaan aan iedere eis aan een faunabeheerplan.

Algemene eisen aan ieder faunabeheerplan.⁹

Een faunabeheerplan heeft betrekking op een oppervlakte van ten minste 5.000 hectare en bevat in elk geval:

- a. een beschrijving van het werkgebied van de faunabeheereenheid en een duidelijke afbakening met de gebieden of locaties waarover het werkgebied van de faunabeheereenheid zich uitstrekt [...];
- b. een kaart met de begrenzing van het gebied waarop het faunabeheerplan betrekking heeft;
- c. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer of schadebestrijding noodzakelijk wordt geacht, gebaseerd op trendtellingen, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar.

Artikel 5.11 Omgevingsverordening Fryslân 2022, eerste lid:

In aanvulling op de algemene eisen aan ieder faunabeheerplan omvat een faunabeheerplan inzake populatiebeheer en schadebestrijding van diersoorten ook ten minste

- a. een onderbouwing van de noodzaak van schade- of overlastbestrijding, waaronder een onderbouwde verwachting van de mate waarin de belangen als bedoeld in artikel 8.74j, artikel 8.74 k en artikel 8.74l van het Besluit kwaliteit leefomgeving zouden worden geschaad, indien niet tot schade- of overlastbestrijding zou worden overgegaan;
- b. per diersoort en gewas een beschrijving van de aard en omvang van de getaxeerde schade in de vijf jaren voorafgaand aan de periode waarop het faunabeheerplan betrekking heeft, onderverdeeld naar de verschillende wildbeheereenheden;
- c. per diersoort:
 1. een beschrijving van de handelingen die in de vijf jaren voorafgaand aan de periode waarop het faunabeheerplan betrekking heeft zijn verricht om schade te voorkomen of te beperken, waaronder het naar soort onderscheiden aantal gedode dieren;
 2. een beschrijving van het effect van de onder ten eerste bedoelde uitgevoerde handelingen, voor zover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn;
 3. een beschrijving en onderbouwing van de aard en de noodzaak van maatregelen of handelingen ter voorkoming of beperking van schade of overlast, alsmede een beschrijving van de locaties waar en de perioden in het jaar waarin deze plaats dienen te vinden;
 4. een beschrijving van het verwachte effect van de voorgenomen maatregelen en handelingen;

⁹ Artikel 5.10 Omgevingsverordening Fryslân 2022

- d. per diersoort waarvoor populatiebeheer wordt voorgestaan een onderbouwing van de huidige en gewenste stand van de populatie, inclusief een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand te bereiken; [...]

Artikel 5.11 tweede lid Omgevingsverordening Fryslân 2022:

‘Indien de handeling doden met het geweer als maatregel noodzakelijk wordt geacht, een beschrijving waarom inzet van preventieve maatregelen, alternatieve handelingen of handelwijzen naar verwachting niet tot een bevredigend resultaat zullen leiden.’

De vergunningvrij aanwijzing van ondersteunend afschot van brandganzen, grauwe ganzen en kolganzen, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, is verstrekt onder een aantal voorwaarden. De grondgebruiker en de namens de grondgebruiker uitvoerende houder van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit dienen zich aan deze voorwaarden te houden.

Voor een goed overzicht is er voor gekozen om de huidige voorwaarden uit de provinciale verordening hieronder te herhalen. Daarbij wordt opgemerkt dat de actuele tekst van de verordening en bijbehorende toelichting bepalend zijn.

Verjaging met ondersteunend afschot

In de provinciale verordening is een definitie opgenomen van ‘ondersteunend afschot’, hieronder wordt verstaan: ‘het doden van dieren ter verjaging van deze dieren uit een gebied of van percelen waar ze schade veroorzaken, dreigen te veroorzaken, of hebben veroorzaakt, waarbij gebleken is dat andere verjagingsmethoden niet het gewenste effect hebben gesorteerd’.

Dit houdt in dat de grondgebruiker en/of de uitvoerders onder de volgende voorwaarden van de vergunningvrij aanwijzing gebruik mogen maken:

De vergunningvrij aanwijzing van doden van ganzen met ondersteunend afschot geldt alleen voor percelen met kwetsbare gewassen of ander grasland.

‘Op grond van artikel 11.42, onder a en b, en artikel 11.44, tweede lid van het Besluit activiteiten leefomgeving is het de grondgebruiker in afwijking van de verboden, bedoeld in artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, van de wet en artikel 11.37 van het Besluit activiteiten leefomgeving toegestaan om ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, grauwe gans, Anser anser, brandgans, Branta leucopsis en kolgans, Anser albifrons opzettelijk te verstoren en te doden op de door hen gebruikte percelen die zijn beteeld met:

- a. kwetsbare gewassen of
- b. na 1 augustus volledig nieuw ingezaaide percelen gras van minder dan 1 hectare en percelen beteeld met overjarig en doorgezaaid gras.’

Kwetsbare gewassen zijn na 1 augustus volledig nieuw ingezaaide percelen gras van minimaal 1 hectare en percelen met nog oogstbare akker- en tuinbouwgewassen.

De vergunningvrij aanwijzing geldt enkel voor de winterperiode. Beleidsmatig is deze periode voor de drie ganzensoorten als volgt vastgelegd:

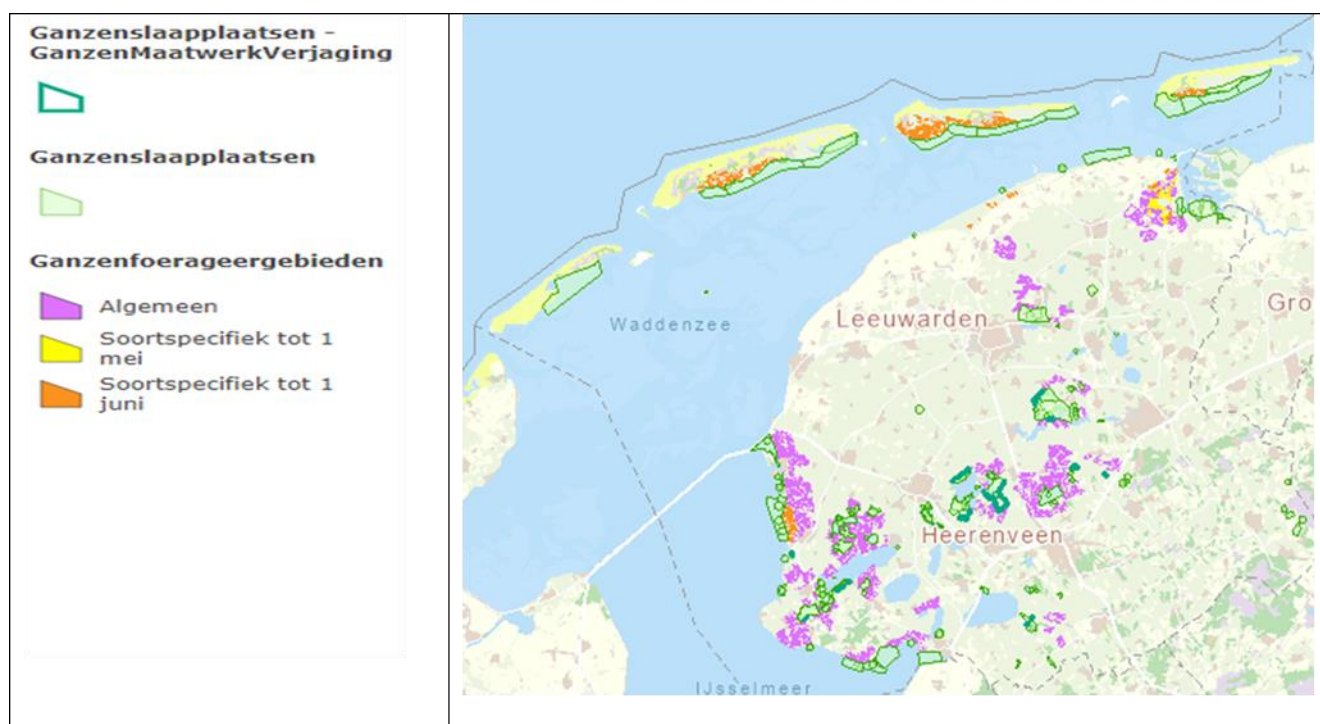
- De vergunningvrij aanwijzing van het doden van grauwe gans en kolgans door middel van ondersteunend afschot geldt voor de maanden oktober tot en met maart.
- De vergunningvrij aanwijzing van het doden van brandganzen door middel van ondersteunend afschot geldt voor de maanden oktober tot en met mei.

De in het eerste lid genoemde ganzensoorten (grouwe gans, kolgans en brandgans) mogen worden gedood ter ondersteuning van verjaging van een half uur voor zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang (artikel 5.24 vijfde lid provinciale verordening).

Van de vergunningvrij aanwijzing mag op percelen beteeld met kwetsbare gewassen (of op een direct daaraan grenzende locatie) slechts gebruik worden gemaakt na het gelijktijdig (aantoonbaar) toepassen van tenminste twee typen preventieve verjaagmiddelen, te weten een akoestisch en een visueel middel. Het jachtgeweer mag worden gebruikt als akoestisch middel, maar niet tussen een uur na zonsondergang en een uur vóór zonsopkomst (artikel 5.24 zevende lid Omgevingsverordening Fryslân 2022).

In gezelschap van de rechtmatige gebruiker van de vergunningvrije aanwijzing mogen per oppervlakte beteeld gewas tot 25 hectare ten hoogste twee andere houders van een omgevingsvergunning voor een jachtweerafactiviteit ondersteunend afschot uitvoeren. Voor elke 25 hectare dat de oppervlakte groter is mogen drie extra houders van een omgevingsvergunning voor een jachtweerafactiviteit worden ingezet. Binnen een straal van 150 meter mogen maximaal drie houders van een vergunning voor een jachtweerafactiviteit aanwezig zijn op een beteeld gewasperceel of direct daaraan grenzende locatie.

De vergunningvrij aanwijzing geldt niet voor de door GS aangewezen ganzenfoerageergebieden (figuur 2-1) in de maanden oktober tot en met maart en voor de soort-specifieke ganzenfoerageergebieden ook niet in de maanden april en mei (artikel 5.26 Omgevingsverordening Fryslân 2022).

Figuur 2-1. Overzichtskaart van aangewezen ganzenfoerageergebieden, ganzenslaapplaatsen en gebieden bij ganzenslaapplaatsen met maatwerk voor ondersteunend afschot in Fryslân d.d. december 2023 (bron: Provincie Fryslân)

De vergunningvrij aanwijzing geldt niet voor ganzen die in nachtelijke rustgebieden verblijven, daarvan opvliegen of daar naar terugkeren. De vergunningvrij aanwijzing geldt niet voor ganzen die hoger vliegen dan 35 meter, om te waarborgen dat beschoten ganzen direct worden gedood en niet slechts verwond.

Voorwaarden voor ondersteunend afschot

- Uitsluitend in de winterperiode (brandgans: oktober t/m mei; grauwe gans en kolgans: oktober t/m maart);
- Uitsluitend van een half uur voor zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang;
- Bij kwetsbare gewassen ook preventieve maatregelen;
- Niet in aangewezen ganzenfoerageergebieden;
- Niet op in de nachtelijke rustgebieden verblijvende ganzen;
- Niet op vanuit de nachtelijke rustgebieden opvliegende of daarnaar terugkerende ganzen;
- Niet binnen 150 meter van slaapplaatsen waar meer dan 1000 ganzen overnachten, tenzij daarover maatwerkafspraken zijn gemaakt;
- Niet op ganzen die op een hoogte van meer dan 35 meter vliegen;
- Niet als het perceel onderdeel uitmaakt van een door een Agrarisch Collectief aangewezen weidevogelgebied en er op dat perceel weidevogels of andere grondbroeders zitten te broeden waarop een beheerpakket van toepassing is;
- Per verjaagactie waarbij ondersteunend afschot wordt toegepast mogen maximaal vier ganzen per jager geschoten worden;
- Per 25 hectare beteeld gewas niet meer dan drie uitvoerders.

GS zullen de vergunningvrij aanwijzing van een ganzensoort voor het volgende seizoen beperken als na afloop van een seizoen blijkt dat de aantallen van een soort zo sterk zijn gezakt dat er een risico is ontstaan voor de staat van instandhouding, die nu voor alle vier soorten gunstig is. In de Toelichting van de Omgevingsverordening staat dat de beperking kan bestaan uit het verlagen van het maximum aantal per jager en verjaagactie naar een getal lager dan vier. Wanneer GS besluiten om de vergunningvrij aanwijzing voor het volgende seizoen te beperken zal de FBE alle houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit informeren via het Faunaregistratiesysteem. Daarbij wordt ook middels andere publicatiemiddelen openbaar gemaakt dat de vergunningvrij aanwijzing voor het komende seizoen (eventueel onderverdeeld naar soort) niet meer in werking is.

Een verjaagactie wordt gedefinieerd als een actie van een of meerdere jagers om één bepaalde groep ganzen te verjagen. Het verjagen van een andere groep of eventueel dezelfde groep die opnieuw invalt is een nieuwe actie.

Ten behoeve van de activiteit ondersteunend afschot is het gebruik van lokfluit en niet-levende lokganzen toegestaan. Indien de grondgebruiker de ingevolge de vergunningvrije aanwijzing toegestane maatregelen door een ander laat uitvoeren is het de houder van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit toegestaan naast het hagelgeweer het kogelgeweer te gebruiken als middel (Artikel 5.24 negende lid Omgevingsverordening Fryslân 2022).

Middelen

- Lokfluit en (niet-levende) lokganzen
- Hagelgeweer én kogelgeweer

2.3.4 Beleidsregel Natuur Fryslân

In de Beleidsregel Natuur Fryslân is bepaald dat een grondgebruiker een eigen risico voor schade aan gewassen heeft van 5%, met een minimum van € 250,- per bedrijf en meldingsjaar. Er wordt evenwel geen eigen risico ingehouden als het gaat om schade die is aangericht in een ganzenfoerageergebied in de periode dat de ganzensoort, die de schade heeft veroorzaakt, niet mag worden verontrust en gedood.

2.3.5 Legesverordening provincie Fryslân 2024

Een grondgebruiker betaalt € 300,- leges voor het in behandeling nemen van een aanvraag om tegemoetkoming voor faunaschade. De betaalde leges worden terugbetaald wanneer de aanvraag voor tegemoetkoming wordt goedgekeurd.

De provincies hebben het behandelen van aanvragen om tegemoetkoming gemandateerd aan de uitvoeringsorganisatie BIJ12.

2.3.6 Subsidieregeling ganzenfoerageergebieden provincie Fryslân

Fryslân heeft omstreeks 21.000 ha algemeen ganzenfoerageergebied, waarvan 5.000 ha ook soortspecifiek ganzenfoerageergebied is. In Fryslân komen grondgebruikers met percelen gelegen in ganzenfoerageergebied in aanmerking voor automatische taxatie van schade door ganzen. Er zijn dan geen leges verschuldigd voor het in behandeling nemen van een aanvraag om tegemoetkoming voor schade door ganzen en er is geen eigen risico. Als de percelen liggen in een soort-specifiek ganzenfoerageergebied krijgt de grondgebruiker naast de tegemoetkoming in de faunaschade, nog een vergoeding. Grondgebruikers in de soort-specifieke ganzenfoerageergebieden met rustperiode tot 1 mei krijgen € 16,66 deelnemerspremie per hectare voor elke maand na 1 april begrensd. De soort-specifieke ganzenfoerageergebieden met rustperiode tot 1 juni krijgen € 33,34 per hectare voor elke maand na 1 april begrensd. Voor beide gevallen is vereist dat de getaxeerde schade op de percelen minimaal € 600,- per schadehectare is.

3 ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN

3.1 Provincie Fryslân

De provincie bepaalt het beleid voor bestrijding van schade veroorzaakt door in het wild levende dieren, vanzelfsprekend binnen de kaders van het stelsel van de Omgevingswet. Daartoe hebben Provinciale Staten in maart 2024 de Nota Faunabeleid Fryslân uitgebreid met nieuw beleid voor de bestrijding van schade veroorzaakt door een aantal ganzensoorten.

Ook bepaalt de provincie grotendeels de regelgeving voor faunabeheer, in de Omgevingsverordening Fryslân en de Beleidsregel Natuur Fryslân. De provincie is het bevoegd gezag voor omgevingsvergunningen en de aanwijzing van activiteiten gericht tegen beschermde ganzen als vergunningvrij, behalve voor vergunningvrij aanwijzingen gericht tegen de Canadese gans gezien de landelijke vergunningvrij aanwijzing voor schadebestrijding gericht tegen deze soort. Voor populatiebeheer van de Canadese gans is de provincie wel bevoegd gezag, omdat maatregelen gericht op populatiebeheer niet aangewezen kunnen worden als vergunningvrije activiteit.

3.2 Faunabeheereenheid Fryslân

Artikel 5.6 van de Omgevingsverordening Fryslân omschrijft de taken en bevoegdheden van de faunabeheereenheid als volgt:

Naast het vaststellen van een faunabeheerplan heeft de faunabeheereenheid tot taak:

- a. het coördineren van de uitvoering van een faunabeheerplan;
- b. het organiseren en aansturen van de uitvoering van populatiebeheer;
- c. het organiseren en faciliteren van het bestrijden van belangrijke schade aan landbouwgewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of schade aan flora of fauna, dan wel het voorkomen van het ontstaan van dergelijke schade;
- d. het bijhouden van een actueel register van wildbeheereenheden [...], die binnen het werkgebied van de faunabeheereenheid werkzaam zijn.

In artikel 8.1 eerste en tweede lid Omgevingswet is bepaald dat er faunabeheereenheden (FBE's) zijn, die voor hun werkgebied een faunabeheerplan vaststellen. FBE's zijn samenwerkingsverbanden van maatschappelijke organisaties die betrokken zijn bij het beheer van in het wild levende dieren. De FBE is geïntroduceerd onder de Flora en faunawet en werd gecontinueerd onder de Wet natuurbescherming en vervolgens de Omgevingswet. Provinciale FBE's vervullen in het faunabeleid een essentiële rol, omdat zij zorgen voor een maatschappelijke en gebiedsgerichte inbedding van het faunabeheer. Een FBE heeft de rechtsvorm van een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid of een stichting. In het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Fryslân zijn de volgende partijen vertegenwoordigd:

- Een onafhankelijk voorzitter;
- Een vertegenwoordiger namens terreinbeherende organisaties;
- Een vertegenwoordiger namens de verenigingen van houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit;
- Een vertegenwoordiger namens verenigingen van agrariers;
- Een vertegenwoordiger namens het Friesch Grondbezit;
- Een vertegenwoordiger namens BoerenNatuur Fryslân.

De FBE werkt nauw samen met en ondersteunt de 27 Friese WBE's om een planmatig en gebiedsgericht faunabeheer te verzekeren. De Faunabeheereenheid is wettelijk verplicht om de WBE's te horen over een faunabeheerplan, vóórdat het plan wordt vastgesteld.¹⁰

Artikel 5.7 van de Omgevingsverordening Fryslân omschrijft de inhoud van het jaarverslag, dat de Faunabeheereenheid krachtens artikel 6.3, derde lid van het Omgevingsbesluit moet uitbrengen:

- a. cijfermatige rapportages over de uitvoering van ieder geldend vergunningvrij geval, iedere omgevingsvergunning en opdracht, waarin in ieder geval zijn opgenomen:
 1. de aantallen gedode dieren, onderverdeeld naar soort, wildbeheereenheid, locatie, datum en tijdstip;
 2. een opgave van de grondgebruikers aan wie een bewijs van melding van schade is verstrekt, met vermelding van naam, adres, postcode en woonplaats;
 3. een opgave van de gewassen waarop schadebestrijding heeft plaatsgevonden.
- b. cijfermatige rapportages over de uitvoering van de jacht, waarin opgenomen het aantal gedode dieren, onderscheidend naar wildsoort.

De Faunabeheereenheid heeft sinds augustus 2024 een ganzencoördinator in dienst. Hij initieert en coördineert de gebiedsgerichte aanpak.

De provincie zal omgevingsvergunningen voor fauna-activiteiten die zien op populatiebeheer bij ganzen verlenen aan de Faunabeheereenheid. De Faunabeheereenheid zal uitvoerders een algemene machtiging op jachtveldniveau verstrekken om gebruik te maken van deze omgevingsvergunningen. De Faunabeheereenheid zal de oprichting van gebiedscommissies bevorderen en deze commissies ondersteunen en adviseren.

3.3 Gebiedscommissies

In de Startnotitie Beleid Fryske Guozzenoanpak (februari 2022) is vastgesteld dat er gebiedsgericht maatwerk komt. Het volgende is daarbij aangegeven: 'Er komt een gebiedsgerichte aanpak. Fryslân wordt opgedeeld in een aantal onderscheidende gebieden, waarbij o.a. grondgebruikers, jagers en terreinbeherende organisaties per gebied met elkaar in overleg te gaan over de uit te voeren maatregelen. Er wordt maatwerk per gebied mogelijk, zodat beter kan worden ingespeeld op de plaatselijke omstandigheden. Daarbij is er aandacht voor eenduidige en duidelijke voorwaarden, zodat de uitvoerders niet in onzekerheid komen door per gebied wisselende regelgeving.' In de Nota Faunabeleid Fryslân, zoals vastgesteld op 20 maart 2024, staat dat over vijf jaar voor elk gebied een gebiedsplan beschikbaar is. Niet heel Fryslân krijgt een gebiedscommissie. In de Zuidoosthoek en in Westergo is de ganzenproblematiek beperkt vergeleken met de rest van Fryslân en daar zijn geen gebiedscommissies voorzien (figuur 3-1).

In eerste instantie zullen de gebiedscommissies zich richten op populatiebeheer van standganzen, aangezien de schade door standganzen sterk stijgt en in verhouding al ver boven het door de provincie gestelde doel ligt. Het populatiebeheer geldt niet alleen voor brandganzen, Canadese ganzen en grauwe ganzen, maar ook voor Nijlganzen en verwilderde gedomesticeerde en hybride ganzen in al hun verschijningsvormen. Nijlganzen en verwilderde ganzen zijn niet beschermd en geen onderwerp van dit faunabeheerplan. Deze ganzen doden met het geweer is mogelijk op basis van een eerdere aanwijzing krachtens artikel 67 Flora- en Faunawet, die op basis van overgangsrecht inmiddels geldt als een omgevingsvergunning.

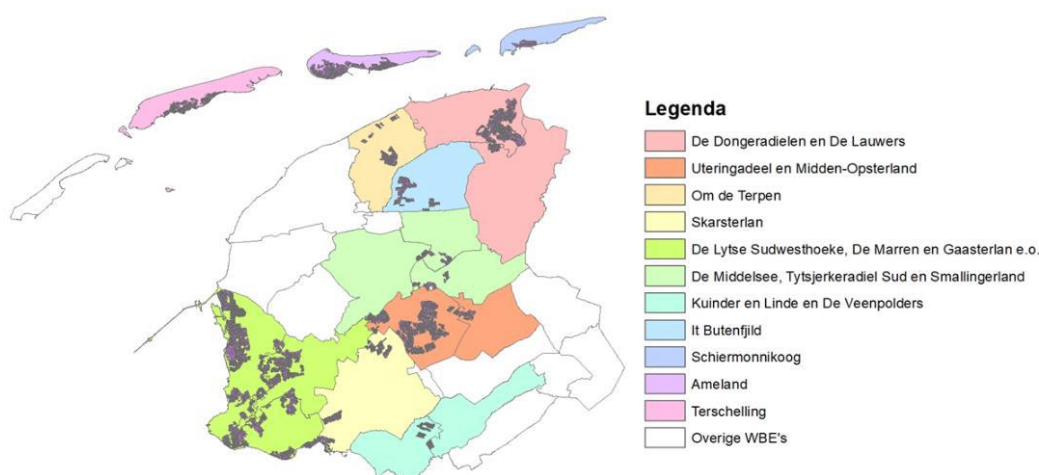
Alle in de gebiedscommissies vertegenwoordigde partijen zullen de inzet op beschermen en beheren binnen hun beste vermogen leveren. De onderlinge samenwerking en inzet zijn gebaat bij niet al te grote

¹⁰ Artikel 6.3 eerste lid Omgevingsbesluit

werkgebieden, met bijvoorbeeld als richtsnoer de omvang van enkele WBE's bij elkaar. Voordelen van begrenzing op basis van WBE's zijn dat binnen de WBE's de uitvoerders al samenwerken en dat BIJ12 schadecijfers per WBE publiceert.¹¹

De ganzencoördinator van de Faunabeheereenheid heeft als taak de totstandkoming van gebiedsplannen te stimuleren en de afstemming tussen gebiedsplannen te bevorderen. De ganzencoördinator neemt deel aan bijeenkomsten van de gebiedscommissies. Gebiedscommissies kunnen een beroep doen op de ganzencoördinator voor het opstellen van een gebiedsplan. Gebiedsplannen worden minimaal tweemaal per jaar geactualiseerd: eenmaal na afloop van de periode met ondersteunend afschot en eenmaal na afloop van de periode met populatiebeheer.

In de gebiedscommissies zijn in ieder geval de partijen vertegenwoordigd die deel uitmaken van het bestuur van de Faunabeheereenheid. Per gebied kan het gewenst zijn om buiten de partijen in de Faunabeheereenheid adviserende partijen te laten deelnemen aan de gebiedscommissies, zoals het waterschap, Rijkswaterstaat, gemeenten en de Bond Friese VogelWachten. Een vertegenwoordiger kan een vaste plaatsvervanger hebben. De vertegenwoordigers van de partijen en hun plaatsvervangers dienen beslissingsbevoegdheid te hebben.

Figuur 3-1. Aanzet voor indeling van Fryslân in ganzenbeheergebieden.

Gebied

De gebieden zijn ecologisch bepaald, namelijk op basis van de ligging van Vogelrichtlijngebieden en de slaapplekken van de trekganzen (figuur 3-1 en zie figuur 2-1). De buitengrens is in beginsel die van wildbeheereenheden waarbij een opdeling in andere gebieden mogelijk is. De gebieden adviseren over de gekozen strategie waarbij GS van Fryslân besluiten over de uiteindelijke uitvoering. Ook bepalen GS de criteria en uitgangspunten van het uitvoeringsbeleid.

Gebiedsaanpak

De faunabeheereenheid speelt een belangrijke rol in de gebiedsaanpak en coördineert de uitvoering door de inzet van de ganzen coördinator en de gebiedscommissies. De wildbeheereenheden hebben een leidende rol als het gaat om de daadwerkelijk uitvoering waarbij ook de grondgebruikers hun inbreng hebben. Om de

¹¹ BIJ12, Ruimtelijke Monitor Faunaschade

populaties van de standganzen te reduceren is maatwerk nodig waarbij alle belanghebbende partijen worden betrokken. Het gaat hier met name om de terreinbeherende organisaties die geen (direct) belang hebben bij het voorkomen van schade aan gewassen. Vanwege de grote reductieopgave ten aanzien van de standvogelpopulatie wordt het noodzakelijk geacht om in aanvulling op de reguliere beheermaatregelen, specifiek voor hun taak geïnstrueerde ganzenbeheerteams vanuit de WBE's in te zetten in natuurgebieden en waterrijke gebieden (gronden in beheer bij voornamelijk de TBO's) en overige terreinen, zoals bermen en klaverbladen van wegen).

Gebiedsafspraken

De gebiedscommissies kunnen een belangrijke rol spelen bij het maken van gebiedsafspraken, die voorkomen dat maatregelen een wezenlijk negatief effect hebben op slaappleatsen, instandhoudingsdoelen van Vogelrichtlijngebieden en weidevogels.

Voor *ondersteunend afschot* bij de meeste belangrijke slaappleatsen van ganzen zijn al maatwerkafspraken op gebiedsniveau gemaakt (figuur 2-1). Belangrijke slaappleatsen zijn gedefinieerd als slaappleatsen waar meer dan 1000 ganzen overnachten.¹² Voor de gebieden waar nog geen maatwerkafspraken zijn gemaakt wordt er op ingezet om deze alsnog vast te leggen. Indien er geen vastgestelde maatwerkafspraken zijn mogen binnen 150 meter vanaf de grens van de nachtelijke slaappleatsen, of indien deze zijn gelegen in een Vogelrichtlijngebied, binnen 150 meter vanaf de grens van het Vogelrichtlijngebied, de ganzen niet worden verontrust, verjaagd of gedood (artikel 5.24 lid Omgevingsverordening Fryslân 2022). Hiermee wordt voorkomen dat op de slaappleats verblijvende ganzen kunnen worden verontrust, verjaagd of afgeschoten. Deze bepalingen gelden wanneer er daadwerkelijk ganzen op de slaappleats verblijven.

Gebiedsafspraken kunnen ook worden gemaakt over legselbehandeling en afschot van koppelvormers onder de *standganzen* in Vogelrichtlijngebieden in april en mei, over beheerafschot in Vogelrichtlijngebieden en over al of niet uitvoeren van ruivangsten. Verder ook voor maatregelen op landbouwgronden waarop beheerpakketten Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer gelden ten behoeve van weide- en akkervogels.

Randvoorwaarden

In de afgelopen beheerperiode is duidelijk geworden dat nog niet in kaart gebrachte invloeden zoals de onderschatte migratie van ganzen tussen de gebieden, problemen met de afzetmarkt, beperkende en bijgestelde vergunningen een behoorlijk effect hebben gehad op de uitvoering van de populatiereductie. Om faunabeheer gecoördineerd en planmatig te kunnen uitvoeren zullen de randvoorwaarden moeten worden geoptimaliseerd. Hierbij zijn eenduidige, heldere vergunningen nodig, met uitvoering in alle gebieden waar standganzen voorkomen (natte natuurgebieden), met name in het vroege voorjaar.

Zekerheid in het veld

Onderscheid per soort per gebied en allerlei beperkende voorwaarden zorgen voor onzekerheid bij de uitvoering en compliceert ook de handhaafbaarheid. Voorkomen dient te worden dat de uitvoerders onzeker worden over wat wel en niet mag. Dit kan als uiterste consequentie hebben dat verjaging en bejaging helemaal niet meer plaatsvindt. Uitvoering van de vergunning moet bovendien niet leiden tot interpretaties wanneer iemand in overtreding is of niet. Ook is het wenselijk dat in alle situaties uitleg kan worden gegeven

¹² Toelichting van de Omgevingsverordening Fryslân 2022

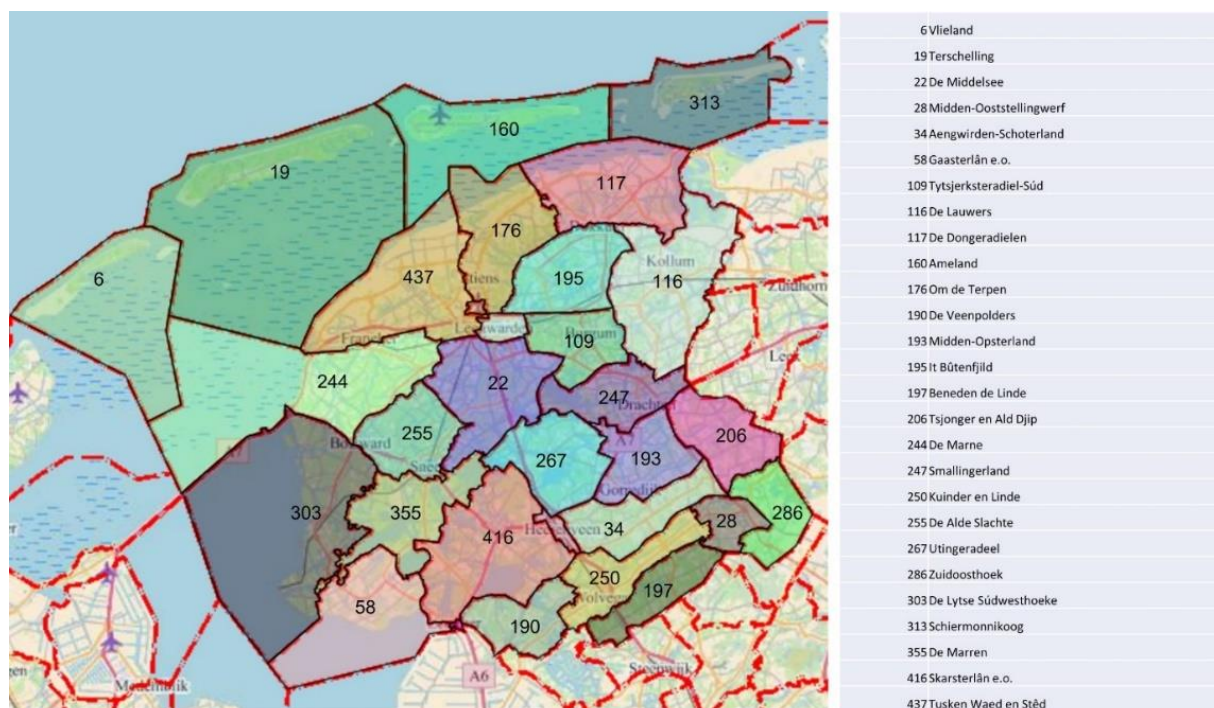
over het nut en het wel of niet uitvoeren van beheer aan iedereen (bewoners, grondeigenaren, grondgebruikers, ondernemers, burgemeester etc.).

3.4 Wildbeheereenheden

In Fryslân zijn 27 wildbeheereenheden (WBE's). De werkgebieden van deze WBE's beslaan het grondgebied van de gehele provincie, behalve Vliegbasis Leeuwarden en de bebouwde kommen van Leeuwarden, Heerenveen en Lemmer (figuur 3-2).

WBE's zijn verenigingen van houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit en anderen die het faunabeheerplan uitvoeren en bevorderen dat het faunabeheer wordt uitgevoerd in samenwerking met en ten dienste van grondgebruikers of terreinbeheerders. Jachthouders met een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit zijn wettelijk verplicht tot lidmaatschap van een WBE. Grondgebruikers en terreinbeheerders kunnen lid worden.¹³

De WBE's beschikken over kennis van hun werkgebied, hebben ruime ervaring in het faunabeheer en hebben overzicht wat er in hun werkgebied speelt. Zij zijn het eerste aanspreekpunt voor grondgebruikers en inwoners en ondersteunen hen bij het voorkomen van faunaschade en het beheren van populaties in het wild levende dieren. Ook verzamelen ze afschot- en telgegevens van een groot aantal diersoorten. Ze leggen wildakkers aan, onderhouden terreinen, geven voorlichting en organiseren natuurwerkdagen. Het vrijwilligerswerk van de WBE is de kern van de uitvoering van het faunabeheer.

Figuur 3-2. Werkgebied van de FBE Fryslân, met de indeling in WBE's. Noot: delen van Heerenveen, Leeuwarden en Lemmer en de Vliegbasis Leeuwarden zijn niet ingedeeld bij een WBE.

¹³ Artikel 8.2 Omgevingswet

3.5 Terreinbeherende organisaties (TBO's)

Voor de TBO's zijn de natuurdoelen voor hun terreinen leidend, in balans met andere maatschappelijke belangen. TBO's zijn niet verplicht om zich aan te sluiten bij een WBE en kunnen het faunabeheer desgewenst in eigen regie uitvoeren. Bij het faunabeheer zullen zij uitvoering geven aan de doelstellingen van de Faunabeheereenheid, zoals onder andere vastgelegd in het Faunabeheerplan.

3.6 Grondgebruikers

De grondgebruiker is verantwoordelijk is voor het voorkomen en beperken van door in het wild levende beschermde dieren aangerichte schade. Het is van belang dat de grondgebruiker zelf al het mogelijke onderneemt dat in redelijkheid van hem kan worden verwacht om schade te voorkomen of beperken. Om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming voor gewasschade dient een grondgebruiker in voldoende mate uitvoerders in de gelegenheid te stellen om schadebestrijding uit te voeren, met name door het afgeven van grondgebruikersverklaringen.

4 MONITORING, REGISTRATIE EN RAPPORTAGE

De Omgevingsverordening Fryslân schrijft voor dat een faunabeheerplan kwantitatieve gegevens bevat over de Friese populaties van de betrokken diersoorten, een beschrijving van de uitgevoerde handelingen en van de mate waarin wettelijke belangen zijn geschaad. Voor een goede voorbereiding en uitvoering van planmatig en duurzaam beheer van in het wild levende dieren is deze informatie van groot belang. In dit hoofdstuk worden de bronnen van de monitoring beschreven.

4.1 Populatieontwikkeling en tellingen

In artikel 5.17 eerste lid van de provinciale verordening is bepaald dat een wildbeheereenheid voor zijn werkgebied, in het kader van het faunabeheerplan, de trendtellingen van diersoorten coördineert. De provincie kan hieraan nadere regels stellen¹⁴ en heeft SOVON opdracht gegeven om de juli-tellingen van ganzen te coördineren. De WBE's tellen slechts een deel van de provincie, namelijk die delen waar SOVON niet voldoende inzet kan leveren. De tellingen vinden plaats op de derde zaterdag van juli volgens het protocol Zomertellingen ganzen zoals vastgesteld in april 2012 (Landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen 2012).¹⁵ De resultaten van de juli-tellingen zijn cruciaal voor de bepaling of maatregelen, met name in het kader van populatiebeheer, een risico zouden kunnen worden voor de staat van instandhouding.

Verder is in dit faunabeheerplan gebruikt gemaakt van de resultaten van lopende monitoringprojecten binnen het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM): het samenwerkingsverband van overheidsorganisaties voor monitoring van flora en fauna. Betrokken overheidsorganisaties zijn onder meer het ministerie van LNV, het CBS en BIJ12. De eenheid Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu in Wageningen is vanuit het ministerie gedelegeerd opdrachtgever richting de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties, die de meeste meetnetten van het NEM uitvoeren. Voor dit faunabeheerplan zijn de relevante meetnetten 'watervogels' en 'broedvogels'. Het CBS bewaakt de kwaliteit en bewerkt de gegevens tot natuurstatistieken. Een deel daarvan wordt gepubliceerd op de website Compendium voor de Leefomgeving. De website van Sovon bevat veel informatie over de populatieontwikkeling van vogels.¹⁶

4.2 Schade aan gewassen

BIJ12-Faunazaken, daartoe gemandateerd door de provincies, keert tegemoetkomingen uit voor schade aan gewassen, veroorzaakt door beschermde dieren. Daarmee is BIJ12 de bron voor informatie over schade, met de kanttekening dat de in opdracht van BIJ12 getaxeerde schade veel lager is dan de werkelijke schade. Om een aantal redenen wordt veel schade niet gemeld aan BIJ12 (Guldmond e.a. 2013). Schades die lager zijn dan het eigen risico worden over het algemeen niet gemeld. Dat is versterkt door het invoeren van leges voor het behandelen van een aanvraag om tegemoetkoming. Grondgebruikers zien ook op tegen de administratieve rompslomp, zoals het digitaal indienen van een aanvraag en het bezoek van een taxateur. Het verdient aanbeveling dat grondgebruikers alle schade wel melden op het platform FaunaSchadeRegistratie Systeem (SRS), ook wanneer de grondgebruiker geen aanvraag voor tegemoetkoming indient.

¹⁴ Artikel 5.17 vierde lid Omgevingsverordening Fryslân 2022

¹⁵ <https://www.ndff.nl/overdendff/validatie/protocollen/14-010-zomertelling-ganzen/>

¹⁶ <https://stats.sovon.nl/stats/soorten>.

4.3 Gedode ganzen

De cijfers over gedode ganzen zijn ontleend aan het Fauna RegistratieSysteem (FRS), een internetportaal van de faunabeheereenheden. Houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit zijn verplicht om de aantallen gedode dieren per soort te melden aan de Faunabeheereenheid.¹⁷ Houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit of andere door WBE's of Faunabeheereenheid aangewezen personen registreren de gegevens in het Fauna Registratie Systeem.

4.4 Registratie en rapportage

Aard en noodzaak

Dit Faunabeheerplan dient om onderbouwd uitvoering te geven aan i) de vergunningvrije aanwijzing aan grondgebruikers voor ondersteunend afschot van trek ganzen (brand ganzen, grauwe ganzen en kol ganzen) en ii) omgevingsvergunningen voor populatiebeheer van stand ganzen (brand ganzen, grauwe ganzen en grote Canadese ganzen). Hierbij hoort een aantal registratie- en monitoringsverplichtingen. De Faunabeheereenheid heeft opdracht om over de registratie en monitoring rapport uit te brengen aan GS.

Daarnaast dient dit Faunabeheerplan ook zo te zijn ingericht dat uitvoering kan worden gegeven aan het beleid van de provincie Fryslân, zoals in maart 2024 vastgesteld door Provinciale Staten, in de Nota Faunabeleid Fryslân. Door monitoring moet zichtbaar worden hoe de uitvoering verloopt en daarmee of de realisering van de beleidsdoelen op koers ligt. De FBE blijft in haar jaarlijkse rapportage¹⁸ over een aantal parameters rapporteren, zoals het aantal schademeldingen, het aantal afgegeven machtigingen voor verjaging met ondersteunend afschot, ingezette verjaagmiddelen en ondersteunend afschot naar soort, plaats en tijd. De FBE streeft hierbij naar een zo zorgvuldig mogelijke registratie en validatie van deze gegevens en voert hiertoe verbeteringen door waar mogelijk.

Uitvoering en actoren

- Houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit: registratieplicht afschot;
- FBE: verzamelen gegevens en rapportage richting GS;
- FBE: communicatie naar grondgebruikers en houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit, in geval van stoppen populatiebeheer;
- BIJ12 (daartoe gemandateerd door provincie Fryslân): registreren, vastleggen schademeldingen grondgebruikers en afhandelen van aanvragen om tegemoetkoming voor faunaschade;
- Sovon (in opdracht provincie Fryslân): monitoren (trendmatige) ontwikkelingen aantallen ganzen en zo nodig verspreidingsgegevens van brandgans, grauwe gans en kolgans.

Naast genoemde rapportage zal de Faunabeheereenheid haar bijdrage leveren aan evaluaties. Zij brengt advies uit aan de provincie en aan betrokken partijen over de evaluatie en bespreekt minimaal eenmaal per jaar, onder meer aan de hand van de resultaten van de monitoring, de effectiviteit van het beleid in termen van behaalde schadereductie en de voortgang. De wijze van schadebestrijding wordt zo nodig aangepast op basis van de uitkomsten van de monitoring en de besprekingen om zodoende de effectiviteit van het beleid te vergroten.

¹⁷ Artikel 6.3 derde lid Omgevingsbesluit

¹⁸ Conform artikel 5.7 Verordening Omgevingswet Fryslân 2022

5 EVALUATIES

Meermaals zijn beleid en maatregelen voor het beperken van schade door ganzen, met name zoals beschreven in De Fryske Guozzeoanpak, geëvalueerd: in 2016, 2017, 2019 en 2021 (zie Latour e.a. 2019, 2021, Boerema 2021, van den Brink & van Beuningen 2021). In dit faunabeheerplan zijn ter evaluatie de recente schadecijfers over schade in en buiten foerageergebieden toegevoegd (§ 5.4) en een evaluatie van uitgevoerd populatiebeheer (§ 5.5).

5.1 Beleidsevaluatie 2017

Evaluatie beleid

Op grond van een besluit van PS is in 2017 een uitgebreide evaluatie van het beleid sinds 2013 uitgevoerd. Deze evaluatie is vastgelegd in het rapport 'Fryske guozzeoanpak – evaluatie 2017' (Provinsje Fryslân 2017). Deze uitgebreide evaluatie heeft geresulteerd in een aantal conclusies en aanbevelingen. Voor alle conclusies wordt verwezen naar hoofdstuk 9 van het evaluatierapport. Voor dit Faunabeheerplan en de doelstellingen zijn met name de volgende conclusies van belang.

Toename schade

De beleidsinzet was om tijdens de looptijd van De Fryske Guozzeoanpak 2014 – 2020 een schadereductie van 5-10% per jaar te bereiken, afgemeten aan opbrengstverliezen aan kilo's droge stof in gras. De schade in hoeveelheid verloren gegane droge stof in gras was evenwel toegenomen. Het schadebedrag in euro's was eveneens gestegen maar door de toen lagere prijs per kilo droge stof minder sterk dan op basis van de opgegeten hoeveelheden zou kunnen worden verwacht. De beleidsdoelstelling van 5- 10% schadevermindering per jaar dreigde niet worden gehaald. De oorzaak van de toename moest gezocht worden in De Fryske Guozzeoanpak zelf, inclusief de afgesproken maatregelen. Aanscherpingen van De Fryske Guozzeoanpak waren noodzakelijk om de beleidsdoelstelling alsnog te halen.

Grote aantallen brandganzen waren aanwezig in maart – mei. Daardoor ontstond grote schade aan de voorjaarsstede. De getaxeerde schade werd in de foerageergebieden voor 100% uitgekeerd en daarbuiten voor 95% (vanaf 1 november 2017: 80 %). De schade in de foerageergebieden was toegenomen van 4,4 naar 6,7 miljoen euro en buiten de foerageergebieden afgenomen van 2,5 naar 1,9 miljoen euro.

Effectiviteit maatregelen

De verjaging en de verjaging met ondersteunend afschot van trekganzen in de winterperiodes 2014/15 en 2015/2016 waren minder intensief geweest dan in eerdere winterperiodes. Alleen in de maanden november en december was het aantal geschoten ganzen gelijk gebleven met de eerdere winterperiodes (2011/12, 2012/13 en 2013/2014). Ondanks de verminderde verjaging bleek de schade in de foerageergebieden te zijn toegenomen en de schade buiten de foerageergebieden afgenomen.

Voorkomen en verspreiding ganzen

Op flyway-niveau namen de aantallen brandganzen en grauwe ganzen toen toe (zie Johnson e.a. 2024). Om deze aantallen in de winterperiode voldoende foeragemogelijkheden te bieden zijn de ganzenfoerageergebieden aangewezen. Op grond van de gemeten toename van de schade in de foerageergebieden kon worden geconcludeerd dat de gebieden goed gesitueerd zijn. De robuustheid van de foerageergebieden (rust en ruimte) diende te worden verbeterd, om te zorgen dat de ganzen die hier verblijven minder verstoord worden en zich niet meer genoodzaakt voelen om elders voedsel te gaan zoeken.

In paragraaf 8.2.2 van dit faunabeheerplan is beschreven welke maatregelen zijn genomen om de robuustheid en functionaliteit van de foerageergebieden te versterken.

Beperkingen in het belang van de vogelstand

Bij het jaarlijks vaststellen van de maximale aantallen te doden ganzen hielden GS rekening met het belang van Fryslân als overwinteringsgebied voor de internationale trekpopulaties ganzen. Om die reden was toen in het ganzenbeleid een aantal veiligheidsmarges ingebouwd.

5.2 Evaluatie 2019

Een belangrijke conclusie van de evaluatie uit 2019 (Latour e.a. 2019) is dat begrazing door ganzen in het eerste deel van de winter tot relatief weinig opbrengstverlies in de eerste snede leidt. Begrazing in het tweede deel van de winter leidt tot grotere verliezen. Deze evaluatie bevat meer conclusies, maar die komen ook naar voren in de evaluatie van 2021 (Latour e.a. 2021) en worden hierna beschreven.

5.3 Evaluaties 2021

Aantalsontwikkelingen

In de ecologische evaluatie van 2021 (Latour e.a. 2021) staat dat sinds 2013/2014 de aantallen brandganzen, grauwe ganzen en kolganzen die in de winter in Fryslân verblijven niet meer toenemen, geheel in lijn met recente ontwikkelingen van de internationale trekpopulatie. In het evaluatierapport staat dat de kolgans afneemt, maar door het hoge getelde aantal in telseizoen 2020-2021 is dat inmiddels achterhaald. De trend van de kolgans over de laatste twaalf jaar toont geen significante aantalsverandering.¹⁹

Foerageergebieden

De evaluatie van 2021 concludeert dat het is gelukt om 45% van de ganzen te concentreren in de ganzenfoerageergebieden met het gevoerde push en pull beleid op landschapsschaal.

Toch blijkt dat lang niet alle ganzen zich in de ganzenfoerageergebieden concentreren. Hooguit de helft (bij de brandgans) pleistert in de ganzenfoerageergebieden, maar bij kolgans en grauwe gans aanzienlijk minder. Van alle soorten komt dus een belangrijk deel voor buiten de ganzenfoerageergebieden.

Vooraf voor de brandgans werken de foerageergebieden goed omdat de ligging van de gebieden goed aansluit bij de historische verspreiding en gebiedskeuze van de soort. De kolgans lijkt minder te profiteren van de ganzenfoerageergebieden.

Of een sterkere mate van concentratie van ganzen in de huidige ganzenfoerageergebieden mogelijk is, is zeer de vraag, omdat de begrazingsdruk door de brandgans mogelijk ongunstig uitpakt voor de andere twee soorten, die met korte zode slecht uit de voeten kunnen. Tegelijk zal uitbreiding van het areaal aan ganzenfoerageergebied, onder het huidige stelsel van tegemoetkoming met automatische taxaties in ganzenfoerageergebieden, eerder leiden tot een stijging van getaxeerde opbrengstverliezen en kosten dan tot een afname.

¹⁹ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1590>

Schade

Het is tot dusverre niet gelukt om de schade structureel terug te brengen met 5-10% per jaar. Er is weliswaar enige afname zichtbaar vanaf 2017, met een stijgende tendens bij de grauwe gans en een daling bij de kolgans, maar in feite blijven de opbrengstverliezen op een min of meer stabiel hoog niveau.

Samenhang ganzenaantallen en schade

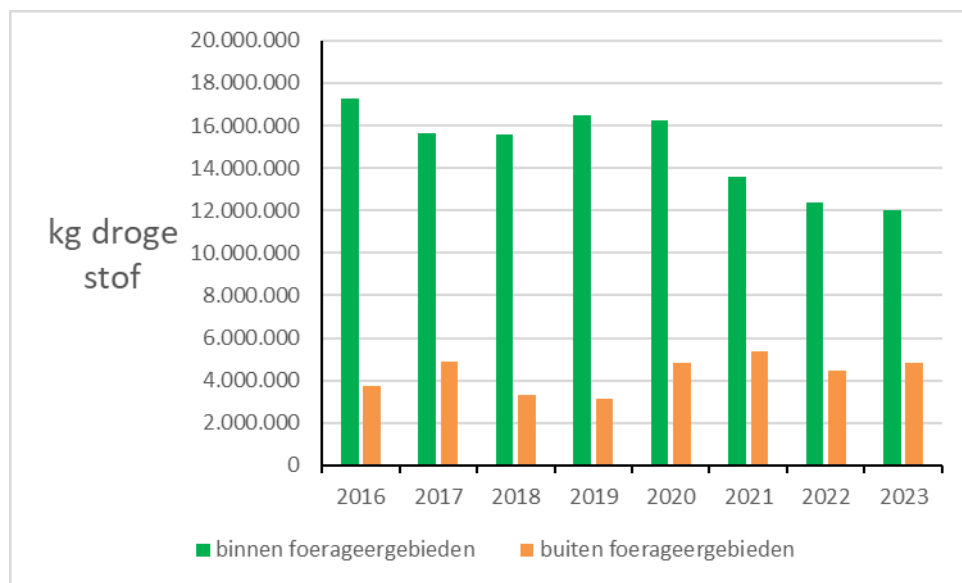
De verschillen van jaar tot jaar in opbrengstverlies, uitgedrukt in kilo's droge stof in gras, worden voor een flink deel (49%) verklaard door verschillen in aantallen ganzen (Latour e.a. 2021, figuur 12). 51% van de variatie in opbrengstverlies van jaar tot jaar wordt dus niet verklaard door de aantallen ganzen, maar door andere factoren, die moeilijk te duiden zijn. De relatie tussen ganzenaantallen en schade bestaat, maar is niet simpel en niet een-op-een.

Gebiedsgerichte aanpak

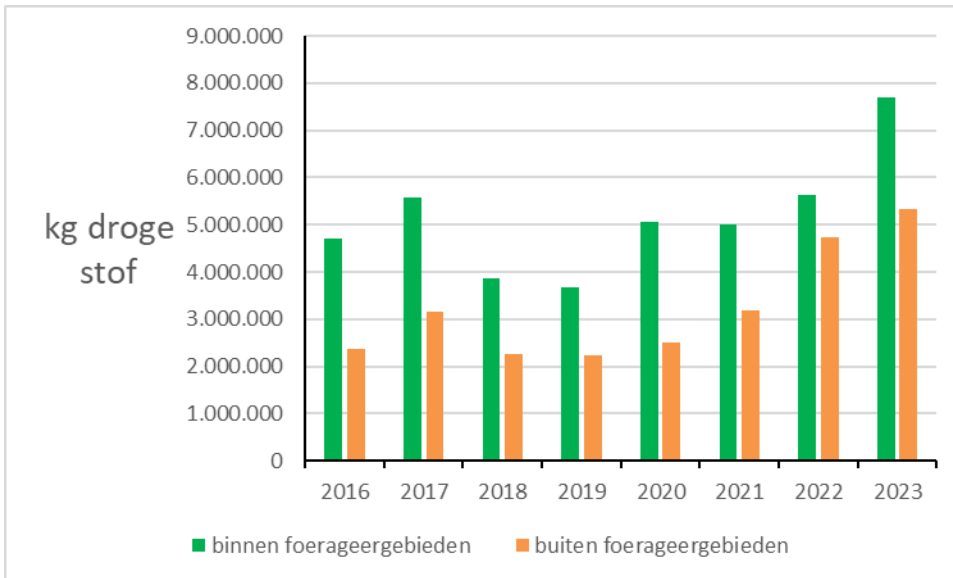
Zowel Boerema en Van Beuningen (2021) als Latour e.a (2021) pleiten voor het invoeren van een gebiedsgericht aanpak, in hun evaluaties van respectievelijk de uitvoeringspraktijk en de ecologische effecten. Hun pleidooi heeft betrekking op Fryslân, maar de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade (2018) had al eerder geadviseerd om dit in heel Nederland in te voeren. In Zuid-Holland functioneert al jaren een gebiedsgerichte aanpak voor de beperking van schade door standganzen.

5.4 Effectiviteit van foerageergebieden

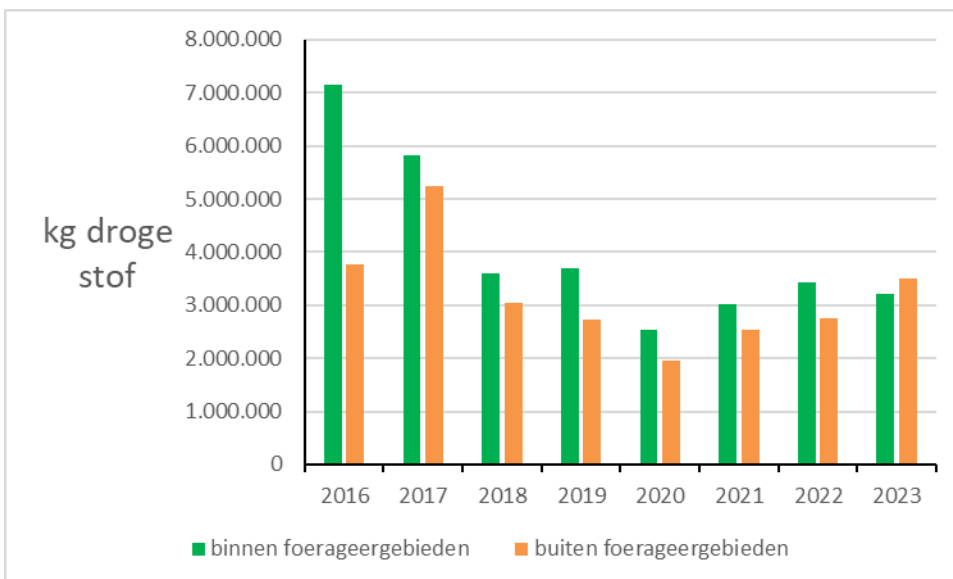
De aanpak 'met ondersteunend afschot verjagen van trekganzen naar foerageergebieden' is gericht op het beperken van de schade aan voorjaarsgras. In de jaren 2016-2023 was gemiddeld 77% van de getaxeerde schade aan voorjaarsgras door brandganzen in foerageergebieden (figuur 5-1). Bij de grauwe gans was gemiddeld 62% van de getaxeerde schade in foerageergebieden (figuur 5-2) en bij de kolgans 55% (figuur 5-3). De aanpak 'met ondersteunend afschot verjagen van trekganzen naar foerageergebieden' is tot op zekere hoogte effectief.

Figuur 5-1. Jaarlijkse ontwikkeling van getaxeerde schade aan voorjaarsgras (kg droge stof) door brandganzen binnen en buiten foerageergebieden (bron: BIJ12)

Figuur 5-2. Jaarlijkse ontwikkeling van getaxeerde schade aan voorjaarsgras (kg droge stof) door grauwe ganzen binnen en buiten foerageergebieden (bron: BIJ12)

Figuur 5-3. Jaarlijkse ontwikkeling van getaxeerde schade aan voorjaarsgras (kg droge stof) door kolganzen binnen en buiten foerageergebieden (bron: BIJ12)

5.5 Evaluatie van populatiebeheer

De eerder uitgevoerde evaluaties (2017, 2019 en 2021, zie §§ 5.1, 5.2 en 5.3) hebben vooral betrekking op het functioneren van foerageergebieden en daarmee het aan verjaging ondersteunend afschot in de winterperiode. Daarom is in dit plan aanvullend de volgende eigenstandige evaluatie van het populatiebeheer opgenomen, inclusief legselhandeling. Beginpunt is de doelstelling van de Nota Gans in Balans (2013) met het doel om door middel van populatiebeheer de populatie standganzen en exoten te reduceren tot een beheersbare populatie van in totaal 7.000 ganzen en het totale schadebedrag te beperken tot minder dan € 70.000. Het populatiebeheer bestond uit legselbehandeling, beheerabschot, inclusief koppelvormers en ruivangsten. De nota geeft niet de meetdatum van die 7.000 ganzen, maar wij nemen aan dat het gaat om het aantal bij de telling in juli.

Tijdens de looptijd van het Faunabeheerplan Fryslân 2014-2019, vóór de verlenging van dat faunabeheerplan met de jaren 2020-2021, waren er naast de vrijstelling voor ondersteunend afschot van trekganzen, ontheffingen voor legselbehandeling en afschot van grauwe gans, brandgans en kolgans in de zomerperiode. In 2020 weigerde de provincie evenwel vernieuwing van de ontheffing voor afschot van brandgans en kolgans als standgans. Alleen voor grauwe gans werd de ontheffing voor afschot als standgans vernieuwd. Verder kwam er een ontheffing voor afschot van koppelvormende grauwe ganzen in februari. Deze ontheffing voor koppelvormers liep tot en met februari 2024. Er is weinig gebruik van gemaakt van deze ontheffing.

Het is duidelijk dat de ambitieuze doelen van de Nota Gans in Balans (2013) ver buiten beeld zijn geraakt. De schade aan zomergras is gestegen naar ruim 1,1 miljoen euro en in 2023 werden bij de juli-telling bijna 90.000 ganzen waargenomen.

Legselbehandeling

Ganzen zijn lang levende vogels en komen vele jaren tot broeden. Hierdoor heeft legselbehandeling zeer weinig effect op de ontwikkeling van de omvang van een ganzenpopulatie. Deze maatregel is beperkt effectief om een populatie ganzen in aantal te beperken (van der Jeugd e.a. 2006, Kleijn e.a. 2012, Koffijberg 2023).

Om hetzelfde effect te bereiken als het verwijderen van een volwassen broedvogel, dienen alle eieren van een gans gedurende zijn hele leven (vier tot elf jaar) te worden behandeld (van der Jeugd e.a. 2006). Om een reducerend effect te hebben in aanwas van een ganzenpopulatie, is een buitenproportionele inspanning vereist, waarbij minimaal 80% van alle aanwezige legfels wordt behandeld. Over het algemeen is het niet mogelijk om in een gebied 80% van de ganzenlegfels te vinden, maar in De Deelen is dat wel ooit gelukt. Wel tekent Kleefstra (2016) daarbij aan dat het onzeker is of het lagere broedsucces van 0,2 jong per paar grauwe ganzen in 2016 te maken heeft met het intensief bestrijden van legfels en dat er uit andere gebieden vooral aanwijzingen zijn dat legselbestrijding het aantal vliegvlugge jongen in een gebied niet of nauwelijks reduceert.

Met het inzetten van een drone is het vinden van 80% van de legfels wel mogelijk (Kleefstra 2020). De coördinaten van de waargenomen nesten dienen dan te worden opgeslagen zodat de legfels kunnen worden teruggevonden.

Ruivangsten

In juni 2015 zijn in de Alde Feanen bij één actie 1526 ruiende grauwe ganzen gevangen en vervolgens gedood met CO₂. De actie was op zich een succes, maar het leidde niet tot afname van het aantal grauwe ganzen in de Alde Feanen (Kleefstra e.a. 2015). Er lijkt een sterke uitwisseling over grote afstand tussen broedgebieden en ruigebieden. Veel vogels in een ruigroep komen uit andere gebieden, voor een deel zelfs uit het buitenland.

De planning was om in 2016 weer een ruivangst uit te voeren in de Alde Feanen, maar dit is niet tot uitvoering gekomen omdat in het voorjaar van 2016 juridische procedures in andere provincies leiden tot vernietiging van ontheffingen voor ruivangsten, aangezien de vangkraal wettelijk niet toegestaan was als middel. In 2017 was dit inmiddels geregeld, maar toch werden ruivangsten niet meer uitgevoerd.

Afschot van standganzen

De laatste jaren mochten in de zomerperiode alleen grauwe ganzen worden afgeschoten. Van 2020 t/m 2023 waren dat er 76.000, gemiddeld per jaar 19.000. Dat gemiddelde is 24% van het aantal bij de juli-telling getelde vogels. Dit cijfer is echter geflatteerd, omdat in de winterperiode bij aan verjaging ondersteunend afschot ook onvermijdelijk ganzen van de broedpopulatie van Fryslân worden geschoten.

In het Noordelijk Deltagebied (in Zuid-Holland) werd in de jaren 2009-2014 jaarlijks 15-25% van de broedpopulatie brandganzen afgeschoten, maar toch bleef de populatie in aantal stijgen (van der Jeugd & Kwak 2015, 2017). Volgens Kalchreuther (2000, blz. 190) blijft een populatie ganzen stabiel bij een afschot tot 40%.

Doden van koppelvormende ganzen

Het doden van koppelvormers is een effectieve methode voor het beperken van populaties standganzen. Deze maatregel grijpt direct in op het reproducerende deel van de populatie en voorkomt voortplanting. Uiteraard heeft deze maatregel alleen een wezenlijk effect op de ontwikkeling van de omvang van een ganzenpopulatie als voldoende koppels worden gedood. Dit is in Fryslân niet gebeurd. Doden van koppelvormers vormde maar een zeer klein onderdeel van het populatiebeheer. In de maanden april tot en met oktober zijn in de periode 2014-2023 in de maanden april tot en met oktober in totaal bijna 170.000 grauwe ganzen geschoten op basis van een ontheffing voor populatiebeheer en ruim 1500 grauwe ganzen gevangen en gedood, maar er zijn in totaal (in de maanden februari en maart) slechts 311 grauwe ganzen op basis van een ontheffing voor koppelvormende ganzen gedood. Dit is maar 0,2% van het totale populatiebeheer.

In 2015 zijn in de Alde Feanen 97 koppelvormers afgeschoten. Dat was 3,1% van de lokale broedpopulatie (Kleefstra 2015). Hierbij hoort de opmerking dat in de Alde Feanen deze maatregel tenminste wel is ingezet en elders in Fryslân nauwelijks. Van 2017 t/m 2022 is in Fryslân geen enkele grauwe gans afgeschoten op basis van de ontheffing voor koppelvormers. Ebbinge e.a. (1998) hebben berekend dat bij het jaarlijks doden van 25% van koppelvormende knobbelzwanen de populatie zal gaan afnemen. Aangenomen wordt dat het bij ganzen om dezelfde orde van grootte gaat.

Conclusies

Vóór 2020 was populatiebeheer van Canadese gans (op basis van de landelijke vrijstelling) en brandgans, grauwe gans en kolgans als standgans (deze drie op basis van ontheffingen) toegestaan. Dit is in de loop van de jaren beëindigd, behalve voor grauwe gans. Voor brandgans en kolgans eindigde het populatiebeheer door weigering van de provincie in 2020 om de ontheffing te vernieuwen en voor de Canadese gans door het in 2021 aflopen van het verlengde Faunabeheerplan Fryslân 2014-2019.

Legselbehandeling kan slechts een kleine bijdrage leveren aan effectief populatiebeheer.

Indien sterk geïntensiveerd, kunnen het doden van koppelvormende ganzen en ruivangsten in de huidige beheerperiode belangrijke maatregelen zijn om de beoogde beperking van schade door standganzen te realiseren.

6 ONDERZOEK NAAR RELATIE GRAASDRUK DOOR GANZEN EN VOORJAARSSNEDE

In opdracht van BII12 hebben Altenburg & Wymenga en Sovon een meerjarig onderzoek gedaan naar de relatie tussen graasdruk door ganzen en de opbrengst van de voorjaarsnede (Latour e.a. 2023). Dit onderzoek is uitgevoerd in de gebieden Anjumerkolken (Fryslân), De Deelen (Fryslân) en Zeevang (Noord-Holland). In de Anjumerkolken zijn grote aantallen brandganzen tot in mei aanwezig. Op percelen met hoge graasdruk was daar ten tijde van de voorjaarsnede het gras zo'n 10 cm lager dan op percelen met minder begrazing. In De Deelen zijn de trekganzen in het voorjaar minder lang aanwezig en daar heeft een hoge graasdruk minder effect op de voorjaarsnede.

In Zeevang is sprake van een jaarrond hoge begrazingsdruk door trek- en standganzen, met name op percelen bij het natuurreserveaat van Staatbosbeheer. Hierdoor is nauwelijks grasgroei mogelijk. Het gras wordt niet hoger dan 10 cm, terwijl het bij de voorjaarsnede zonder begrazing minimaal 25 cm hoog zou zijn.

Een andere conclusie van dit onderzoek is dat de relatie tussen soortensamenstelling van de grasmat en begrazingsdruk complex is en naar verwachting geen aangrijpingspunt voor ganzenbeheer. Het is niet zinvol om andere gewassen te gaan telen met als doel daarmee de begrazingsdruk proberen te verminderen. Deze maatregel heeft op gebiedsniveau al helemaal geen toegevoegde waarde omdat de ganzen dan voor andere percelen kiezen (Latour e.a. 2023).

Deze studie was beperkt tot de voorjaarsnede. Effecten van begrazing op latere sneden waren geen onderwerp. Effecten op latere sneden kunnen optreden in gebieden als De Deelen, met name nadat ganzenfamilies met jongen hun broedplekken in het moeras van De Deelen hebben verlaten en in het omringende boerenland gaan foerageren.

7 ANDERE BEVREDIGENDE OPLOSSINGEN: PREVENTIEVE MAATREGELEN TEGEN LANDBOUWSCHADE

In dit Faunabeheerplan worden onder preventieve maatregelen verstaan: maatregelen waarvoor geen omgevingsvergunning dan wel vergunningvrij aanwijzing noodzakelijk is. Het weren, afschrikken en verjagen van dieren door het aanbrengen van middelen als netten, linten of vogelverschrikkers mag zonder omgevingsvergunning. Het opzettelijk verstoren van vogels is sinds 1 januari 2017 niet meer verboden, indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort. Preventieve middelen gericht tegen ganzen mogen evenwel in de winterperiode niet toegepast worden in aangewezen ganzenfoerageergebieden, in de periode dat de schadeveroorzakende ganzensoort niet mag worden verontrust en gedood.

Uitgangspunt is dat voorkomen en beperken van schade begint met preventieve maatregelen door de grondgebruiker. Als echter aannemelijk is dat preventieve maatregelen niet of onvoldoende zullen werken, dan mogen deze achterwege blijven.²⁰ Preventieve maatregelen bestaan uit het afschermen van gewassen (weren) en de inzet van middelen die dieren afschrikken of storen (verjagen). Deze laatste bestaan uit visuele middelen en akoestische middelen en combinaties hiervan, en andere specifieke maatregelen. Zie voor preventieve maatregelen per soort(engroep) de Handreiking Faunaschade (Oord 2009) en de Faunaschade PreventieKit Module Ganzen van BIJ12.

7.1 Passief weren/verjagen

Voorbeelden van passieve visuele preventieve middelen zijn vogelverschrikkers, wapperende linten en vlaggen en vliegers (eventueel in de vorm van roofvogels). Linten en vlaggen zijn recent geschrapt uit de Faunaschade PreventieKit Module Ganzen vanwege slechte effectiviteit (zie Ebbinge & van der Gref-van Rossum 2004, Parrott & Watola 2008 en Van Manen & Voslamber 2013). Passieve akoestische middelen zijn bijvoorbeeld knalapparaten, alarmgeluiden van dieren en andere geluiden. Het vogelafweerpistool en in de lucht schieten met een geweer zijn actieve akoestische middelen.

Voor alle passieve middelen geldt dat de reikwijdte beperkt is en dat gewenning vrij snel optreedt, vaak binnen 14 dagen (Oord 2009, van der Weide & Rijks 2013). Preventief gebruik van vlaggen, linten en dergelijke, akoestisch kanon en ultrasoon geluid is als zelfstandig gebruik niet effectief (Melman e.a. 2011). Afwisseling in tijd en ruimte (bijvoorbeeld verplaatsen) en tussen verschillende middelen (akoestisch en visueel) is belangrijk. Dit vergroot de effectiviteit, maar ook de te verrichten inspanning.

Voorbeelden van min of meer effectieve middelen zijn: Bird Alert (soortspecifieke alarmroep van ganzen) en automatische lasers (Kappers e.a. 2023, Latour & Stahl 2018). De Bird Alert is echter nog in ontwikkeling en vrij duur. Een Bird Alert apparaat is het meest effectief in combinatie met een knalapparaat en een zogenoemde Scary Man. Compleet met deze twee zaken en een accu kost een Bird Alert omstreeks € 4.000.- Een Bird Alert heeft een effectief bereik van maximaal 12 ha.

Bij een meerjarig onderzoek in opdracht van BIJ12 bleek dat automatische lasers met een vaste opstelling op perceelsniveau kunnen bijdragen aan een vermindering van de schade aan gras door ganzen in de zomerperiode. In de winter werd geen effect op de uiteindelijke schade vastgesteld, mogelijk door het dan optreden van ganzen in grote groepen, die als de laser even minder effectief is als groep in korte tijd veel gras

²⁰ ECLI:NL:RBDHA:2024:12550

kunnen eten. Een laser is duidelijk minder effectief op zeer zonnige dagen. Een ongewenst effect van lasers met een vaste opstelling is dat alle vogels en zoogdieren uit het veld verjaagd worden, ook bijv. weidevogels. Daarnaast is een risico aanwezig op oogletsel bij mens en dier (Latour & Stahl 2018). Op plekken met hoog salderende gewassen zouden automatische lasers in de zomer, op minder zonnig dagen, een rol kunnen spelen om vogels te verjagen. Een automatische laser kost omstreeks € 5.000.

Andere passieve middelen die op schadegevoelige percelen toegepast kunnen worden om schade te voorkomen zijn knalapparaten en vogelschrikkers met akoestische en bewegende delen.²¹

7.2 Actief weren/verjagen

Actieve visuele middelen zijn getrainde honden, handlasers, drones en verjaging via menselijke aanwezigheid.

Drones

Het inzetten van drones voor schadebestrijding is nog in ontwikkeling. Drones in de vorm van een roofvogel werken beter dan gewone drones (Storms e.a. 2022). Een recente praktijkproef met intensieve verjaging van ganzen met drones was effectief (Keuper & Gommer 2023). Voor het inzetten van een professionele drone is een vliegbewijs verplicht. Het inhuren van dronepiloten is relatief duur. In de praktijk moet een drone meerdere malen per dag ingezet worden.

Vogelafweerpistool

Een vogelafweerpistool is een effectieve actieve methode. Deze methode is erg arbeidsintensief en vereist een vergunning voor wapenbezit.

Laser

Een ander voorbeeld van een visuele maatregel is de laser. Weersomstandigheden zijn bepalend voor de effectiviteit; hoe lichter de omstandigheden, hoe beperkter de zichtbaarheid van het laserlicht. De laser is het effectiefst tijdens de schemer en bij bewolkt, regenachtig of mistig weer. Gezien de reikwijdte van laserapparatuur kan een relatief groot oppervlak worden bestreken.

Uit een experiment van Blackwell e.a. (2002) blijkt dat 96% van de Canadese ganzen met een handlaser verjaagd kunnen worden naar een niet bestraald deel van het perceel. De effectiviteit verschilt per vogelsoort. Clausen e.a. (2019) onderzochten het effect van inzet van handlasers tegen brandganzen en rotganzen op een eiland in de Deense Waddenzee. Zij concludeerden dat de ganzen werden verjaagd naar naburige percelen en dat de arbeidskosten hoger waren dan de waarde van door de maatregel gespaard gras. Handmatig te bedienen lasers zijn arbeidsintensief in het gebruik.

Honden

Het effect van honden tegen ganzen is van korte duur en afhankelijk van externe factoren, zoals de aanwezigheid van schapen, wegen en verspreide groepen ganzen waar de verjaagde ganzen zich bij aansluiten. Bij een praktijkproef leidde het verjagen met bordercollies niet tot minder schade (Oord 2011).

Roofvogels

Sturingsmogelijkheden in het bevorderen van roofvogels zijn gering. Daarom kan dit niet goed als een actieve maatregel worden ingezet. Een zitpaal voor roofvogels vergroot wel de kans op aanwezigheid van roofvogels

²¹ <https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/ganzen/> -> Preventieve maatregelen

bij kwetsbare gewassen. Naar verwachting zal het effect beperkt zijn, behalve wanneer de zeearend aanwezig is. Deze predeert op en verjaagt ganzen. In 2023 waren er 36 nestelende paren in Nederland en de verwachting is dat dit aantal verder zal stijgen.²² Daarnaast kan een getrainde roofvogel (havik, slechtvalk of woestijnbuizerd) ingezet worden voor verjaging, wat al gebeurt op vliegvelden en tegen kraaien en meeuwen.

Tabel 7-1. Effectiviteit van preventieve maatregelen om schade door vogels te voorkomen

Maatregel	Effectiviteit: op niveau van perceel en lokaal	Effectiviteit: op niveau van gebied (circa 4-5 km)	Onderzochte soorten	Bronnen
Verjaging				
Vlaggen + kanon	+	-	vogels, met name ganzen	Kleijn e.a. 2009a
Vlaggen + Scarey man	++	-	vogels, met name ganzen	Visser 2014
Vogelafweerpistool	++	-	vogels, met name ganzen	Visser 2014
Geluidsapparatuur met afweergeluiden (o.a. GooseBuster en Bird Alert)	+	-	ganzen, kraaien, kleine zangvogels, met name mezen	Whitford 2008, Steen e.a. 2015, Kappers e.a. 2023.
Drone	++	+	ganzen	Keuper & Gommer 2023
Robot vogelverjagers	++	-	vogels	Storms e.a. 2022
Handlaser	±	-	vogels, met name ganzen	Blackwell e.a. 2002, Clausen e.a. 2019
Automatische laser	+	-	vogels, met name ganzen	Benders e.a. z.j., Latour & Stahl 2018
Honden	+ (kort)	-	ganzen	Oord 2011
Broedbiotoop minder geschikt maken door roofvogels	+	+		Askham1990, Kross e.a. 2012

Legenda: ++ is effectief, + is redelijk effectief, - is niet effectief.

Conclusies over weren en storen

Er is veel onderzoek gedaan naar de effectiviteit van preventieve middelen tegen schade door ganzen. Voor een overzicht van de effectiviteit zie tabel 7-1.

Met uitzondering van drones blijft de effectiviteit van preventieve middelen beperkt tot perceelsniveau, terwijl het beleid van de provincie is gericht op verjaging van ganzen op landschapsschaal, namelijk naar aangewezen foerageergebieden.

Verjaging met passieve visuele of akoestische middelen *alleen* is in veel gevallen ineffectief. Verschillende middelen zullen of tegelijkertijd of opeenvolgend moeten worden gebruikt. Actieve verjaging over een grote oppervlakte, bijvoorbeeld met drones, kan effectief zijn, maar is duur, met name door de grote arbeidsinzet. Een gewoon agrarisch bedrijf kan deze inzet niet zelf leveren dan wel betalen. Alleen waar de dreigende schade zeer groot is (gewassen met een hoge opbrengst) loont de inzet van deze middelen. In Fryslân gaat het evenwel in hoofdzaak om schade aan gras, dat een relatief lage opbrengst heeft.

Nadelen van akoestische middelen zijn dat ze ook overlast voor de omgeving veroorzaken (mensen en dieren) en dat hier ook gewenning optreedt. Voor knalapparaten en het vogelafweerpistool is een vergunning nodig.

²² <https://www.werkgroepzeearend.nl/>

8 AANPAK EN MAATREGELLEN IN DE PLANPERIODE

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke aanpak de Faunabeheereenheid Fryslân voorstaat voor de komende planperiode. Daarbij wordt ingezet op het combineren van een aantal maatregelen en voorzieningen met uiteindelijk doel het voorkomen van ‘belangrijke schade aan gewassen door grauwe gans, Canadese gans, kolgans en brandgans’ en het voorkomen van ‘schade aan flora of fauna.’ In dit Faunabeheerplan is belangrijke schade gedefinieerd als schadegevallen van meer dan € 250,-. Eén schadegeval kan veroorzaakt zijn door meerdere ganzensoorten.

Allereerst wordt in paragraaf 8.1 beschreven welke resultaten worden verwacht bij ongewijzigde voortzetting van de maatregelen, in relatie tot de doelstellingen.

In de paragrafen 8.2 respectievelijk 8.3 worden de verschillende maatregelen en voorzieningen voor trekganzen en standganzen beschreven. Niet alle maatregelen of voorzieningen liggen binnen de bevoegdheid of het takenpakket van de FBE.

Sommige maatregelen en voorzieningen hebben een zelfstandige functie, maar worden wel geacht onderdeel te zijn in de integrale aanpak van de schadebestrijding ganzen. Een belangrijk voorbeeld is de aanwijzing en het beheren van Natura 2000-gebieden. De aanwijzing van deze gebieden is een bevoegdheid van de minister. Het netwerk Natura 2000 bestaat uit Habitatrictlijngebieden en Vogelrichtlijngebieden. In Fryslân zijn veel Natura 2000-gebieden geheel of gedeeltelijk aangewezen als Vogelrichtlijngebied, met name voor trekkende ganzensoorten. Juist vanuit deze functie en rol zijn Vogelrichtlijngebieden van primair belang om overwinterende ganzen binnen de provincie voldoende rust- en foerageergelegenheid te bieden. Dit om te voorkomen dat schadebestrijding (en andere menselijke activiteiten) elders in de provincie leidt tot risico's voor de staat van instandhouding.

Als een maatregel in of nabij een Natura 2000-gebied zou kunnen leiden tot een wezenlijk negatief effect op de instandhoudingsdoelen van het gebied, dan moet eerst door middel van een natuurtoets worden nagegaan of een Natura 2000-vergunning moet worden aangevraagd. Als de beheerder van het Natura 2000-gebied heeft ingestemd met gebiedswerkafspraken én de uitvoerders zich houden aan deze afspraken, dan zal over het algemeen een Natura 2000-vergunning niet noodzakelijk zijn.

8.1 Ontwikkeling van schade aan gewassen als schadebestrijding niet intensiever wordt

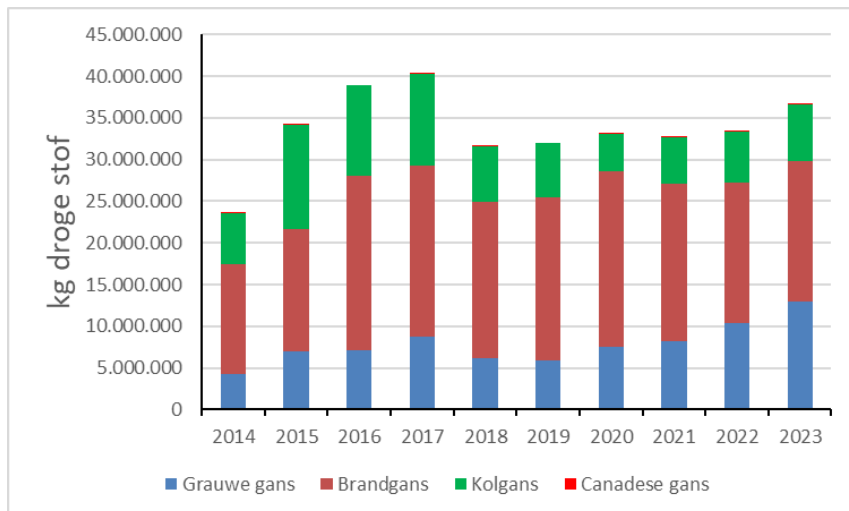
De ambitie van de Nota Faunabeleid Fryslân is om de schade door trekganzen (voorjaarschade in kg droge stof) te stabiliseren op het niveau van de gemiddelde schade van seizoen 2017/2018 tot en met 2022/2023 en de stijgende trend van schade door standganzen om te buigen naar een stabilisatie en binnen vijf jaar in een daling van zowel kilogram droge stof als in uitbetaalde schade. Het concrete streven is dat de uitbetaalde schade door standganzen vanaf 2029 jaarlijks niet meer boven de € 500.000 ligt.

Lokaal zijn standganzen een risico voor vastgelegde doelstellingen voor natuurwaarden, met name instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. De aantallen in Fryslân broedende brandganzen, grauwe ganzen en Canadese ganzen nemen steeds verder toe.

8.1.1 Voorjaarsgras

Uit hoofdstuk 5 volgt dat in de afgelopen periode de maatregelen ter voorkoming van schade aan voorjaarsgras in Fryslân ten delen effect hebben gehad. Uit de evaluaties en de achterliggende telgegevens

kan worden opgemaakt dat overwinterende ganzen goed gebruik maken van de aangewezen foerageergebieden. De schade in de voorjaarsnede in kilo's droge stof is na de intensivering van de maatregelen in 2017 afgenomen en de laatste jaren stabiel, afgezien van 2023, het laatste jaar (figuur 8-1). Het jaar 2023 wordt nog niet gezien als een trendbreuk, maar afzwakken van de schadebestrijding zou leiden tot een situatie als vóór 2017, toen de schade flink steeg. Robuuster maken van de ganzenfoerageergebieden zal bijdragen aan de gewenste stabilisatie van schade aan voorjaarsgras.

Figuur 8-1. Jaarlijkse ontwikkeling van de getaxeerde schade aan voorjaarsgras (kg droge stof) door grauwe gans, brandgans, Canadese gans en kolgens in Fryslân 2014-2023 (bron: BIJ12)

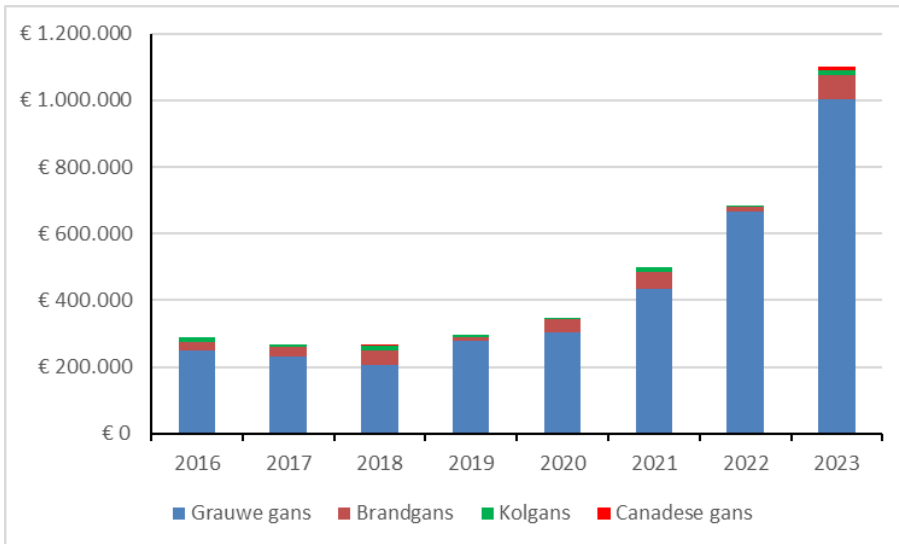
Conclusie

Op basis van de schadecijfers en de evaluaties uit 2017 en 2021 (Latour e.a. 2021) is de conclusie dat de uitvoering van De Fryske Guozzeoanpak sinds 2017 er in elk geval toe heeft geleid dat de ontwikkeling van schade door trekganzen is afgezwakt. Uitgaande van deze gegevens mag met voldoende zekerheid worden aangenomen dat, indien geen uitvoering meer zou worden gegeven aan beheer conform De Fryske Guozzeoanpak, de schadeomvang binnen Fryslân weer zal gaan toenemen.

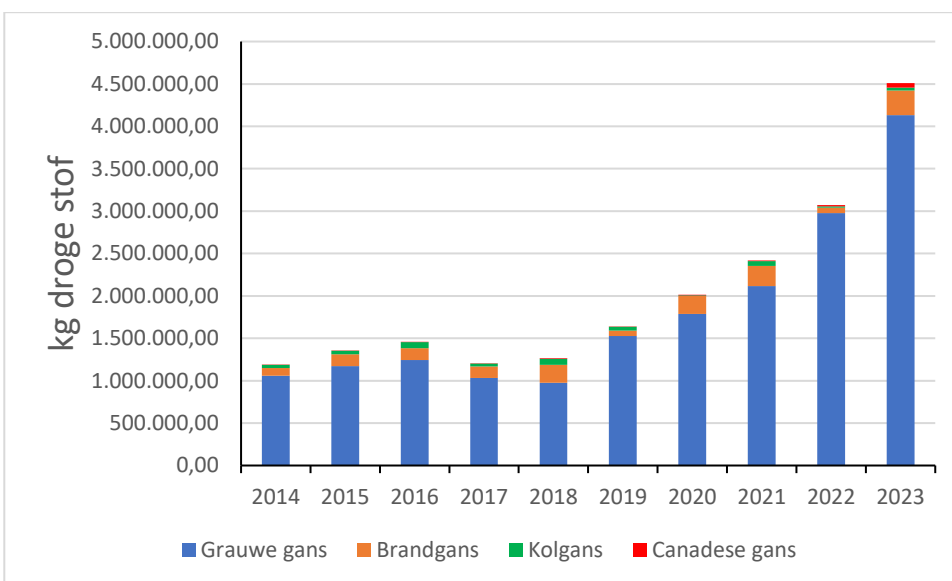
8.1.2 Zomergras

In tegenstelling tot de schade aan voorjaarsgras (kg droge stof) neemt de uitbetaalde schade aan zomergras de laatste jaren sterk toe (figuur 8-2).²³ In 2023 was de uitbetaalde schade bijna viermaal zo hoog als in de periode 2016-2019. Een deel van deze toename is een gevolg van gestegen grasrijzen: in kilogrammen droge stof is de toename minder, namelijk ongeveer een verdrievoudiging. De in 2023 uitbetaalde schade was meer dan tweemaal zo hoog als de streefwaarde van € 500.000. Deze schade wordt bijna uitsluitend veroorzaakt door standganzen.

²³ Voor de financiële schade door standganzen heeft de provincie een doelstelling geformuleerd voor uitbetaalde schade, niet voor getaxeerde schade.

Figuur 8-2. Jaarlijkse ontwikkeling van uitbetaalde schade aan zomergras door grauwe gans, brandgans, Canadese gans en kolgans 2016-2023 (bron: BIJ12, Monitor Faunaschade).

Figuur 8-3. Jaarlijkse ontwikkeling van de getaxeerde schade aan zomergras (kg droge stof) door grauwe gans, brandgans, Canadese gans en kolgans in Fryslân (bron: BIJ12)

Conclusie

Bij dezelfde intensiteit van populatiebeheer zal de schade door standganzen verder toenemen, laat staan als populatiebeheer zou worden verminderd.

8.2 Aanpak van trekganzen

In publicaties wordt gebruik gemaakt van de termen 'pull strategie' en 'push strategie' als het gaat om het beheren en beheersen van ganzen (en andere grote grazende vogels) en het voorkomen van schade. Hiermee wordt gericht ingezet op een gecombineerde aanpak. Enerzijds worden maatregelen getroffen om de ganzen aan te trekken. Dit is het creëren en in stand houden van gebieden die voor ganzen aantrekkelijk en veilig zijn om te rusten en te foerageren. Anderzijds en tegelijkertijd wordt in andere gebieden (waar schade of overlast

moet worden voorkomen) gebruik gemaakt van maatregelen om de ganzen te overtuigen daar weg te trekken. Alleen deze aanpak in gezamenlijkheid, dus op landschapsschaal, is effectief om de beoogde doelstellingen van het Friese ganzenbeleid te behalen.

Het is belangrijk om verjagingsmaatregelen te combineren als een ‘push’-component met gebiedsdelen die een ‘pull’-component hebben, namelijk gebiedsdelen die zodanig zijn ingericht dat de hier verblijvende vogels geen schade veroorzaken of waar schade geaccepteerd wordt en waar de dieren niet onnodig verstoord worden. Het combineren van afschrikken in delen van het landschap en het creëren van toevluchtsoorden elders maakt beide maatregelen effectiever vanwege het synergetische effect van ‘duwen en trekken’ (Nilsson 2017).

8.2.1 Beheren en bewaren rust- en foerageermogelijkheden Natura 2000-gebieden (pull)

Natura 2000-gebieden (het onderdeel Vogelrichtlijngebieden) hebben een belangrijke functie in de opvang en bescherming van in de winter in Nederland en Fryslân verblijvende ganzen. Op basis van de in de aanwijzingsbesluiten geformuleerde instandhoudingsdoelen voor ganzen hebben een groot aantal Vogelrichtlijngebieden in Fryslân een belangrijke pull-functie voor trek ganzen (tabel 8-1). Vogelrichtlijngebieden vervullen dan ook in het beleid in Fryslân een rol op landschapsschaal in het beheren van de ganzenpopulaties en ook in het ‘managen’ van de schadeproblematiek door ganzen. In de aanwijzingsbesluiten is expliciet opgenomen dat de doelstelling geen betrekking heeft op de eventuele functie van een gebied als broedgebied.

Tabel 8-1. Instandhoudingsdoelen voor brandgans, grauwe gans en kolgans in Natura 2000-gebieden in Fryslân (bron: www.natura2000.nl)

	Brandgans	Grauwe gans	Kolgans
Alde Feanen	Foerageergebied en slaapplaats	Foerageergebied en slaapplaats	Foerageergebied en slaapplaats
Deelen	Slaapplaats	Foerageergebied en slaapplaats	Slaapplaats
Fochteloerveen			Slaapplaats
Groote Wielen	Slaapplaats		Slaapplaats
IJsselmeer	Foerageergebied en slaapplaats	Foerageergebied en slaapplaats	Foerageergebied en slaapplaats
Lauwersmeer	Foerageergebied	Foerageergebied en slaapplaats	Foerageergebied
Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	Foerageergebied en slaapplaats		Slaapplaats
Sneekermeergebied	Foerageergebied en slaapplaats		Foerageergebied en slaapplaats
Van Oordt’s Mersken	Foerageergebied en slaapplaats		Foerageergebied en slaapplaats
Waddenzee	Foerageergebied en slaapplaats	Foerageergebied en slaapplaats	
Witte en Zwarte Brekken	Slaapplaats		Slaapplaats

Aard en noodzaak maatregel

De aanwijzing van Vogelrichtlijngebieden is een bevoegdheid van de minister. Het belang voor trekganzen speelt daarbij een grote rol, gezien het grote internationale belang. De instandhoudingsdoelen voor ganzen in de Vogelrichtlijngebieden zijn geformuleerd in eisen voor omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van een bepaald gemiddeld aantal vogels (gemiddelde seizoensmaximum of maandgemiddelde berekend uit maandelijks tellingen).

De meeste Vogelrichtlijngebieden in Fryslân (met instandhoudingsdoelen voor ganzen) vervullen ook een rol als foerageergebied.²⁴ De actuele aantallen foeragerende brandganzen en grauwe ganzen liggen ver boven de instandhoudingsdoelen. Wettelijk heeft de provincie dus geen inspanningsverplichting om het foerageergebied voor brandgans en grauwe gans binnen Vogelrichtlijngebieden te verbeteren. De actuele aantallen foeragerende kolganzen liggen evenwel ver onder de instandhoudingsdoelen.

Afspraken over slaappleatsen

Ganzen rusten 's nachts in het algemeen op open water. Onder een belangrijke slaappleats wordt verstaan een slaappleats waar geregeld meer dan 1.000 ganzen overnachten.²⁵ In de praktijk treedt dit op bij trekganzen. Gebieden waar standganzen ruien worden niet beschouwd als slaappleatsen. Acties nabij belangrijke slaappleatsen zijn alleen mogelijk als op dat moment geen ganzen gebruik maken van de slaappleats. Om de rust van ganzen op belangrijke slaappleatsen te garanderen heeft de FBE maatwerkafspraken bevorderd. Het betreft vastgelegde afspraken tussen betreffende grondgebruikers, houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit en de betrokken TBO's over plaats, tijdstip, frequentie van afschot van winterganzen, begrenzing van foerageergebieden en evt. lokale gedragsregels.

Waar nog geen vastgestelde maatwerkafspraken zijn, wordt ingezet om alsnog dergelijke afspraken te maken en vast te leggen. Dit met het uiteindelijke doel om verstoring van op de slaappleats rustende ganzen te voorkomen. Buiten de belangrijke slaappleatsen is er ook rust voor ganzen in foerageergebieden en in natuurgebieden.

Beschrijving perioden en locaties

Figuur 2-1 geeft de locaties weer waar binnen de provincie de belangrijke slaappleatsen van ganzen zijn gesitueerd. Voor een overzicht van de binnen Fryslân gelegen Vogelrichtlijngebieden welke onder meer zijn aangewezen als rust en foerageergebieden voor grauwe ganzen, kolganzen en/of brandganzen als niet-broedvogels wordt verwezen naar <https://www.natura2000.nl/gebieden/friesland>. Daar zijn ook de aanwijzingsbesluiten opgenomen met de instandhoudingsdoelen.

Uitvoering en actoren

De minister wijst Vogelrichtlijngebieden aan en bepaalt de instandhoudingsdoelen. De Terreinbeherende organisaties (TBO's) hebben de taak om deze gebieden te beheren, voor zover in hun beheer. Daarbij wordt er voor gezorgd dat er voldoende draagkracht is voor de opvang van de in de instandhoudingsdoelen geformuleerde aantallen ganzen als niet-broedvogels.

²⁴ <https://www.natura2000.nl/gebieden/friesland>

²⁵ Toelichting van de Omgevingsverordening Fryslân 2022

De FBE heeft een rol bij de gemaakte maatwerkafspraken over ondersteunend afschot bij slaapplaatsen van ganzen. De maatwerkafspraken worden door de FBE teruggekoppeld naar de betrokkenen en naar de handhavers van FUMO en politie.

De FBE zal gemaakte maatwerkafspraken zoveel mogelijk verlengen tot en met de looptijd van dit Faunabeheerplan of in geval van Vogelrichtlijngebieden tot en met de looptijd van het Natura 2000 beheerplan.

8.2.2 Instellen en instandhouding foerageergebieden (pull)

Op grond van het provinciaal ganzenbeleid is een belangrijk onderdeel van de bescherming het instellen van foerageergebieden. Dit zijn stukken agrarisch land, buiten Vogelrichtlijngebieden, waar trek ganzen vrij mogen neerstrijken om te rusten en eten.

Volgens Kleijn e.a. (2009) kunnen ganzen effectief in opvanggebieden geconcentreerd worden als deze gebieden voldoende groot en aaneengesloten zijn en de ligging iedere winter hetzelfde blijft. Het verschil in verstoringintensiteit binnen en buiten foerageergebieden moet daarbij groot genoeg te zijn om ganzen te leren waar ze wel en niet verstoord worden. De ganzenfoerageergebieden zijn met veel inzet van de Agrarische Natuurverenigingen tot stand gekomen.

Aard en noodzaak maatregel

Met ingang van het winterseizoen 2017/2018 is in Fryslân de winterrust op grasland in de maanden januari en februari afgeschaft; dit is gemotiveerd in de Evaluatie 2017, waarin werd geconstateerd dat een aaneengesloten periode met robuuste en goed functionerende foerageergebieden eenduidiger is en bij goed functioneren meer rust en bescherming biedt en voorwaarden in zich heeft om de ganzen te conditioneren in de foerageergebieden te eten. De provincie Fryslân draagt hiermee zorg dat er voldoende (rust- en foerageer-) gebieden zijn voor de 'geregeld voorkomende ganzen'. Hiermee wordt o.a. geborgd dat er voldoende uitwijkmogelijkheden zijn voor de ganzen als verjaging of afschot van ganzen noodzakelijk is ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

Door de combinatie van aangewezen foerageergebieden samen met de (veelal) aangrenzende Natura 2000-gebieden zijn er binnen Fryslân grote en robuuste gebieden gevormd waar overwinterende ganzen ongestoord kunnen rusten en foerageren zodat ze in het voorjaar voldoende reserves hebben om weer naar hun broedgebieden te kunnen wegtrekken. In de jaren 2016-2023 was 77% van de getaxeerde gras aan voorjaarsgras veroorzaakt door de brandgans binnen foerageergebieden. Bij de grauwe gans was dat 62% en bij de kolgans 56% (zie § 5.4).

Perioden en locaties

In algemene foerageergebieden worden de ganzen in de maanden oktober tot en met maart opgevangen. In de soort-specifieke foerageergebieden is dit in de maanden oktober tot en met april of mei. Het oppervlak algemeen foerageergebied omvat 21.000 hectare, waarvan 5.000 hectare ook soortspecifiek foerageergebied is.

Op welke wijze de selectie van de foerageergebieden plaats heeft gevonden is vastgelegd in het document 'Uitwerking van de door PS op 12 juli 2017 vastgestelde criteria voor de foerageergebieden'.

Uitvoering en actoren

Provinciale Staten wijzen bij Omgevingsverordening de ganzenfoeragegebieden aan. Gedeputeerde Staten zijn bevoegd voor kleine wijzigingen van de gebieden. De grondgebruikers in de foeragegebieden nemen deel op basis van vrijwilligheid. De FBE heeft geen specifieke taak gekregen bij de begrenzing van foeragegebieden of het maken van afspraken met grondgebruikers.

8.2.3 Weren en verjagen (push)

Daar waar schade dreigt op te treden is het aan de grondgebruiker om allereerst maatregelen te nemen om ganzen van het land te weren. Het opzettelijk verstoren (waaronder hier ook het weren wordt verstaan) van vogels kan plaatsvinden zolang deze verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Aard en noodzaak maatregel

Belangrijkste actie is het actief weren en verjagen van ganzen van schadegevoelige percelen. Daarmee wordt voorkomen dat schade aan gewassen optreedt of zoveel mogelijk wordt beperkt. Dit kan door het toepassen van maatregelen om te voorkomen dat ganzen neerstrijken op een perceel, bijvoorbeeld het toepassen van linten of andere afschrikkende middelen, of het weggagen (verstoren) van op een perceel neergestreken ganzen. Bij kwetsbare gewassen mag volgens artikel 5.24 lid 7 van de provinciale verordening door de grondgebruiker slechts gebruik worden gemaakt van de aanwijzing van ondersteunend afschot als vergunningvrije activiteit na het 'gelijktijdig (aantoonbaar)' toepassen van tenminste een akoestisch en een visueel verjaagmiddel. Op overjarig grasland is dit niet aan de orde.

Het enkel weren en verjagen van ganzen zonder ondersteunend afschot is zeer arbeidsintensief en heeft ook alleen lokaal en tijdelijk effect. De ganzen worden verstoord en zullen in de meeste gevallen naar een andere locatie of perceel in de omgeving uitwijken, en daar mogelijk alsnog schade aan gewassen veroorzaken. Op landschapsschaal en het beoogde sturen van ganzen naar foeragegebieden is deze maatregel niet effectief.

Perioden, locaties en maatregelen

Indien er op een perceel met kwetsbare gewassen of op percelen van minder dan 1 hectare die na 1 augustus volledig nieuw zijn ingezaaid met gras en percelen beteeld met overjarig en doorgezaaid gras dreigende schade is door invallende ganzen of reeds foeragerende ganzen, dan is de grondgebruiker gehouden om direct preventieve maatregelen te nemen.

Hierbij staat de grondgebruiker een breed scala aan maatregelen ter beschikking. Minimaal wordt van hem verwacht dat hij een akoestisch én een visueel middel inzet. Op grond van de provinciale verordening mag een houder van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit ook het geweer als akoestisch verjaagmiddel inzetten.

Welke maatregelen mogelijk en effectief zijn is sterk afhankelijk van de situatie ter plaatse. Soms leidt verjaging enkel tot het kortdurend uitwijken van de ganzen, of de ganzen verplaatsen zich naar een nabijgelegen perceel. Tevens speelt gewenning aan bepaalde maatregelen een rol. Het is daarbij aan de grondgebruiker om te bepalen wat de beste aanpak kan zijn. Een goed hulpmiddel is de Faunaschade PreventieKit, Module ganzen. Deze is te vinden op de website van BIJ12-Faunazaken.²⁶

²⁶ <https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/ganzen/>

Uitvoering en actoren

Het treffen van preventieve maatregelen is de verantwoordelijkheid van de grondgebruiker. Als blijkt dat deze maatregelen niet tot het gewenste effect leiden kan worden overgegaan tot het verjagen met ondersteunend afschot.

8.2.4 Verjaging met ondersteunend afschot (push)

Aard en noodzaak

Onder ‘ondersteunend afschot’ verstaat de provinciale verordening: ‘het doden van dieren ter verjaging van deze dieren uit een gebied of van percelen waar ze schade veroorzaken, dreigen te veroorzaken, of hebben veroorzaakt, waarbij gebleken is dat andere verjagingsmethoden niet het gewenste effect hebben gesorteerd’.

Het gebruik van het geweer is dus beperkt mogelijk om het doel van het beleid voor trekganzen, namelijk het sturen naar foerageergebieden, te kunnen bereiken. Ondersteunend afschot mag enkel worden uitgevoerd op of nabij (agrarische) percelen waar schade optreedt of dreigt op te treden. Deze maatregel dient niet om daadwerkelijk invloed uit te oefenen op de omvang van de ganzenpopulaties.

De aangewezen vergunningvrije activiteit beoogt uitvoering van het beleid zoals dat door Provinciale Staten op 20 maart 2024 is vastgesteld. Dit beleid is erop gericht om de schade aan gewassen veroorzaakt door trekganzen via verjaging met ondersteunend afschot zoveel mogelijk te beperken.²⁷ Afschot ter ondersteuning van de verjagingsacties is noodzakelijk; zonder afschot is het sturend effect van de verjagingsinspanningen beperkt en kan belangrijke schade niet worden voorkomen (zie o.a. Kleijn e.a. 2009a en Evaluatie 2017).

Uit verschillende studies blijkt dat ganzen gebieden vermijden waar zij het risico lopen om gedood te worden door jacht of andere vormen van afschot (o.a. Riddington e.a. 1996, Béchet 2004, Bélanger & Bédard 1989 en 1990, Ebbinge e.a. 2000, Kleijn e.a. 2009a, Madsen 2001 en 2002, Voslamber e.a. 2013, Simonsen e.a. 2016). De leefwijze van overwinterende ganzen is anders dan die van de standganzen. Overwinterende ganzen hoeven zich niet bezig te houden met broeden of nestelen. Territoriaal gedrag is dan ook niet aan de orde. Dat vertaalt zich terug in een grotere onderlinge verdraagzaamheid. Daarom zien we in de winter grote groepen ganzen (soms ook verschillende soorten) bij elkaar. Omdat de overwinterende ganzen ook niet gebonden zijn aan één beperkt gebied (territorium), laten zij zich ook eerder verjagen dan de standganzen die veel meer gebonden zijn aan één gebied.

Geen andere bevredigende oplossing

Zowel visuele als akoestische (verjagings-) middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen ganzen eraan. Dit is dus geen alternatief voor ondersteunend afschot. Door werende of verjagingsmiddelen af te wisselen en bovendien te combineren met afschot met het geweer, wordt de effectiviteit van verjaging verhoogd en wordt gewenning zoveel mogelijk voorkomen (zie ook FaunaschadePreventieKit module Ganzen).²⁸ Ondersteunend afschot is noodzakelijk om belangrijke schade te voorkomen.

Aangetoond is dat enkel de inzet van preventieve middelen, zoals het plaatsen van vlaggen en vogelverschrikkers eveneens niet langdurig effectief zijn, omdat dieren er snel aan wennen. Dit blijkt ook uit onderzoek van Kleijn e.a. (2009a). Met behulp van passieve verjaagmethoden zonder dat dit gepaard gaat met

²⁷ artikelsgewijze toelichting bij artikel 5.24 Omgevingsverordening Fryslân 2022

²⁸ <https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/ganzen/>

actieve verjaging zijn ganzen niet duurzaam te verjagen van percelen of uit gebieden. Ook enkel verjaging met afschrikkende (niet dodelijke) middelen zoals honden of laser is slechts beperkt effectief; zo is gebleken uit landelijke praktijkproeven (zie ook hierna). Zodra deze maatregelen of middelen worden gestopt, keren de ganzen binnen korte termijn terug naar het perceel of wijken uit naar een naburig perceel waar dan weer schade dreigt te ontstaan.

Effectiviteit

Dat verjagingsmethoden in combinatie met afschot effectiever zijn dan verjagingsmethoden zonder afschot en gewenning voorkomen is afdoende aangetoond in diverse onderzoeken (Madsen 2001, Kleijn e.a. 2009a, Lensink e.a. 2014, Guldemond e.a. 2016, Buij e.a. 2016, 2018, Månsson 2017). Uit veel waarnemingen in het veld volgt dat ganzen, als zij bij hun eerste foerageerplek van die dag worden verstoord met ondersteunend afschot, proberen naar een andere – veiligere – locatie door te vliegen. Deze ganzen keren de rest van de dag niet terug naar het eerder ondervonden ‘gevaarlijke’ gebied. Wanneer wordt ingevallen op een locatie waar een schrikeffect optreedt doordat plotseling één of meer vogels dodelijk worden getroffen zal de rest van de groep wegvlugten. Ook groepen ganzen in de omgeving, die nog op zoek zijn naar een geschikte foerageerlocatie, reageren direct op de paniekreacties (al dan niet de alarmroepen) en waarnemingen bevestigen dat ook deze groepen besluiten hun heil elders te zoeken.

Ganzen zullen pas geneigd zijn om over grotere afstanden weg te trekken als een bepaald gebied, beoordeeld op landschapsschaal, door hen als ‘gevaarlijk’ wordt beschouwd. Dat wil zeggen dat zij de ervaring hebben gekregen dat zij in deze gebieden kunnen worden gedood. Er ontstaat een ‘landscape of fear’ (Jensen e.a. 2017). Pas dan zullen zij geneigd om uit te wijken naar (verder gelegen) gebieden waar zij rust en veiligheid ervaren, in combinatie uiteraard met voldoende voedsel (kwantitatief en kwalitatief).

Deze aanpak werd al in 2004 door het Ministerie van LNV voorgestaan in het document ‘Uitvoering van het Beleidskader Faunabeheer in verband met overwinterende ganzen en smienten vanaf 1 oktober 2004 (Geactualiseerde versie)’. Om de schade buiten de foerageergebieden ook daadwerkelijk te verminderen, zal optimaal gebruik gemaakt moeten worden van het lerend vermogen van de dieren. Dit betekent: binnen de (foerageer) gebieden zo veel mogelijk rust en voldoende voedselaanbod, buiten de gebieden veel onrust. Uit onderzoek is gebleken dat afschot van enkele dieren tijdens het verjagen (‘aan verjaging ondersteunend afschot’) voor dit doel effectief is. Madsen (1998) toont aan dat verjagen met geweer de activiteit is die het meest verstorend werkt op pleisterende watervogels. Ganzen reageren snel op verschillen in jachtdruk en nemen snel in aantallen af in aanwezigheid van jagers (Kleijn e.a. 2012). Bovendien blijkt uit onderzoek naar effecten van verschillende vormen van jachtbeperking, dat in gebieden waar de jacht geheel werd gesloten, de aantallen ganzen en andere watervogels onmiddellijk zeer sterk stegen en de gewassen op landbouwpercelen volledig benut werden, resulterend in aanzienlijk hogere schade (Beintema & Groot Bruinderink 2004).

Planmatige en gerichte inzet

Uit de evaluatie van het ganzenbeleid in 2017 (Provinsje Fryslân 2017) volgt dat het vanuit het perspectief van de overwinterende ganzen lastig te doorgronden was waar ze niet welkom zijn en waar wel. Dit omdat er in de voorgaande perioden een lappendeken bestond van periodes van (on)geldigheid van foerageergebieden (algemeen en specifiek) in combinatie met periodes van winterrust: in oktober waren ganzen nergens welkom, in november en december alleen in de foerageergebieden, in januari en februari overal op grasland in Fryslân, in maart weer alleen in de foerageergebieden en in april en mei alleen nog in soort specifieke foerageergebieden.

Door deze onoverzichtelijkheid kunnen ganzen niet leren van een bestaande praktijk, waarmee ze 'go' en 'no go' gebieden van elkaar kunnen gaan onderscheiden.

Het Ministerie van LNV en de gezamenlijke provincies hebben reeds in 2003 in het Beleidskader Faunabeheer (voor ganzen en smienten) afgesproken om een overzichtelijke en planmatige aanpak te volgen.²⁹ De foerageergebieden kunnen ganzen naar verwachting alleen goed opvangen, indien een consequent opvang- en verjaagbeleid wordt gehanteerd. Hierbij zal een planmatige aanpak worden verlangd evenals een rapportage of verantwoording van de geleverde verjaaginspanningen.

Ook Fox e.a. (2017) benoemen de noodzaak tot een integrale aanpak van het ganzenprobleem. Zij geven aan dat een combinatie van maatregelen de meest succesvolle aanpak is om conflicten tussen ganzen en mensen te voorkomen of te beperken. In deze studie wordt een combinatie van maatregelen benoemd die, op grond van wetenschappelijke toetsing, effect hebben. Het gaat om een brede combinatie van maatregelen, gericht op het verhogen van het daadwerkelijke afschot, het voorzien in veilige gebieden tot het aanpassen van het leefgebied en het aanbod van foerageergewassen.

Uit de evaluatie in 2017 volgt dat er in de jaren 2014-2017 sprake was van een mismatch tussen gemelde schade (vooral late winter) en uitgevoerde acties (veel in het najaar). Omdat toen de beoogde schadevermindering niet gerealiseerd werd bij het gevoerde beheer hebben PS aangegeven dat een grotere inspanning geleverd moest worden om schadevermindering te realiseren. PS hebben hiertoe de verordening gewijzigd waardoor deze de grondgebruiker meer ruimte biedt voor effectieve maatregelen, in de vorm van verjaging met ondersteunend afschot, ter voorkoming van schade ten opzichte van de jaren 2014-2017.

De grondgebruikers en hun uitvoerders hebben de sinds januari 2018 extra geboden mogelijkheden benut en dienen dat in de huidige planperiode intensief voort te zetten. Maar ook zal nog meer ingezet moeten worden op een planmatige aanpak. Dit wil zeggen dat direct na aankomst van de ganzen in de herfst begonnen wordt met het toepassen van maatregelen en niet wordt gewacht tot het moment dat de ganzen daadwerkelijk schade veroorzaakt hebben. Op tijd beginnen met verstoren leert de ganzen meteen waar ze niet verstoord worden. Vervolgens dienen deze maatregelen tot in het voorjaar te worden voortgezet (zie verder hoofdstuk 6).

Locaties

Binnen de gehele provincie Fryslân, voor zover dit is aan te merken als werkgebied van de Faunabeheereenheid (zie figuur 3-2). Door, of in opdracht van grondgebruiker, enkel op de door hem gebruikte percelen welke zijn beteeld met:

- 1) kwetsbare gewassen of
- 2) na 1 augustus volledig nieuw ingezaaide percelen gras van minder dan 1 hectare en percelen beteeld met overjarig en doorgezaaid gras.

Ruimtelijke beperkingen aan bovenstaande verjagingsacties (zowel 1 als 2):

- Enkel voor zover deze maatregelen plaatsvinden buiten de (soort-specifieke) ganzenfoerageergebieden gedurende de periode waarin bedoelde gebieden als zodanig door GS zijn begrensd én de ganzen in de foerageergebieden niet opzettelijk worden verontrust.

²⁹ Kamerstukken II, 2003-2004, 29200-XIV, nr. 58

- Bij verjaging met ondersteunend afschot zorgdragen dat belangrijke slaappleatsen van ganzen (zie figuur 2-1) niet kunnen worden verstoord. Binnen 150 meter van belangrijke slaappleatsen, waar op dat moment groepen ganzen aanwezig zijn, is afschot niet toegestaan, tenzij er vastgelegde maatwerkafspraken zijn gemaakt.

Middelen en methoden

Voor de uitvoering van de handeling 'verjaging met ondersteunend afschot' zijn minimaal de volgende middelen en/of methoden noodzakelijk.

Middelen:

- Geweer (hagel- en kogelgeweer);
- Honden, niet zijnde lange honden;
- Lokmiddelen in de vorm van (niet-levende) lokganzen en lokfluiten;
- Slag-, snij- of steekwapens.

De provinciale verordening (artikel 5.24 elfde lid) staat naast het hagelgeweer het gebruik van het kogelgeweer toe. Het kogelgeweer heeft een groter bereik dan het hagelgeweer, maar mag vanwege veiligheidseisen alleen worden gebruikt tegen ganzen op de grond. Het gebruik van slag-, snij- of steekwapens is alleen van toepassing indien er sprake is van een aangeschoten dier dat onnodig lijden bespaard moet blijven.

De inzet van lokmiddelen is nodig om ganzen goed onder schot te krijgen en daarmee effectief ondersteunend afschot uit te kunnen voeren, zonder onnodig lijden. Een beschoten gans dient direct dood te gaan en niet slechts gewond te raken door een paar hagelkorrels. Het is dan ook van belang dat invallende ganzen op een landbouwperceel kunnen worden gestuurd door lokmiddelen. Hierdoor kunnen invallende ganzen binnen een maximale schootsafstand van 35 meter met het hagelgeweer worden gelokt en kan een goed geplaatst dodelijk schot worden gegarandeerd. Dit is een vereiste vanuit het oogpunt van dierenwelzijn. Verder is zonder het gebruik van lokmiddelen de kans dat invallende ganzen buiten schootsafstand landen erg groot, waardoor de uitvoering van de maatregel verjaging met ondersteunend afschot niet kan plaatsvinden.

Tijdstippen

Gebruik geweer vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang. Een vroege start – een half uur voor zonsopgang – is noodzakelijk omdat de ganzen dan in vroege ochtend, meteen bij de aankomst van de ganzen bij percelen buiten aangewezen foerageergebieden, verjaagd kunnen worden met ondersteunend afschot. Op dat tijdstip van de dag zijn de ganzen het meest geneigd naar elders te vertrekken om daar te gaan foerageren. Vanaf een half uur voor zonsopgang zijn vliegende ganzen voldoende te onderscheiden en de dieren zijn dan voldoende zichtbaar om een weidelijk schot te kunnen plaatsen.

In een studie in Denemarken (Madsen 1998) is door middel van een aantal proefopstellingen onderzocht wat de gevolgen zijn van het verjagen met ondersteunend afschot op het gedrag van ganzen. Hier is ook gekeken naar de effecten van vroege bejaging (in Denemarken mag vanaf 1,5 uur voor zonsopgang op winterganzen gejaagd worden). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat het vroege verjagen van ganzen (afschot) gevolgen had voor het verdere gedrag van de ganzen die dag. Daar waar de ganzen in de vroege ochtend (op hun eerste vlucht vanaf de slaappleatsen) werden beschoten, werd dit gebied door de ganzen vervolgens de gehele dag vermeden. Op de proeflocaties waar in de ochtend weinig bejaging plaatsvond kon worden vastgesteld dat de ganzen de voor hen aldaar beschikbaar gestelde voedselbronnen volledig uitputten, terwijl bij intensieve en vroege verjaging de ganzen deze gebieden veel minder benutten, ook al was er voldoende voedsel

voorhanden. Ook de periode waarbinnen ganzen weer terugkeerden naar het proefveld (met aangeboden voedsel) verschilde in deze studie. Deze lag tussen 1,5 dag tot zelfs tot 18 dagen.

Ook een studie in Zweden (Månsson 2017) naar de effecten van dodelijke verjagingsactiviteiten, uitgevoerd tussen 2012 en 2015, richtte de aandacht op de effecten van vroege verjaging met afschot. Daar waar in de ochtenden verjaging met afschot plaatsvond (al dan niet in combinatie met extra verjagingsacties in de avonden) werd in de dagen daarna een significant effect waargenomen met een afname van het aantal ganzen tot 63%. Dit effect was waarneembaar tot meerdere dagen na het uitgevoerde afschot. Deze studie toont ook aan dat maatregelen zoals verjaging met afschot tot aantoonbare veranderingen in het gebiedsgebruik door ganzen (met name grauwe gans) leiden.

Uitvoering en actoren

De vergunningvrij aanwijzing van verjaging met ondersteunend afschot is in de provinciale verordening door PS verleend aan de grondgebruikers. De grondgebruikers kunnen vervolgens voor de daadwerkelijke verjagingsacties anderen inzetten. Indien gebruik gemaakt wordt van het geweer is deze inzet alleen mogelijk door personen met een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit en een door de grondgebruiker getekende grondgebruikersverklaring.

Bij deze maatregelen zijn zowel de grondgebruikers, de houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit alsmede de WBE's en de Faunabeheereenheid direct betrokken.

- Verplichting *grondgebruiker* om schade te melden in het FaunaSchade Registratiesysteem (SRS)
- Verplichting *uitvoerder* om alle acties te vermelden in het Fauna Registratiesysteem (FRS)
- Verplichting *uitvoerder* (personen met een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit) om afschot (gedode dieren, naar soort en locatie) binnen 24 uur te registreren in FRS.

8.2.5 Zorgplicht

Artikel 11.27 derde lid Besluit activiteiten leefomgeving omvat een zorgplicht bij het uitvoeren van schadebestrijding, zoals aan verjaging ondersteunend afschot.

Voor de individuele gans veroorzaakt een direct dodelijk schot geen lijden (Sharp & Saunders 2011). Een schot veroorzaakt wel negatieve reacties bij ganzen in de omgeving, vooral leden van de familie, met name de partner. Het verdient aanbeveling om indien mogelijk ook de partner te doden.

Het 'bejagen' van ganzen (hier bedoeld het ondersteunend afschot) wordt gedaan met een kogelgeweer of een hagelgeweer. Een hagelgeweer heeft slechts een beperkt schotbereik. Dit beperkte schotbereik heeft het voordeel dat de veiligheid naar de omgeving hoog is. Het schot is al op relatief korte afstand ongevaarlijk voor de omgeving. Het nadeel is dat ook het beoogde doel, in dit geval de ganzen waarop ondersteunend afschot wordt gepleegd, pas dodelijk kan worden getroffen als dit (zeer) dicht bij de schutter is gekomen. Met een hagelgeweer mag niet worden geschoten op een gans, die op een afstand van meer dan 35 meter is.

Verjaging met ondersteunend afschot dient primair om invallende ganzen op een schadegevoelig perceel zodanig af te schrikken dat zij ervoor kiezen om naar veiliger omgevingen te vliegen. Dit betekent dat pas geschoten wordt op het moment dat de ganzen ook daadwerkelijk aanstalten maken om op het perceel te landen. In de provinciale verordening is bepaald (artikel 5.24 zesde lid) dat de vergunningvrij aanwijzing niet geldt voor ganzen die hoger dan 35 meter vliegen, om te voorkomen dat beschoten ganzen niet direct worden gedood, maar slechts verwond. Het is van belang dat de ganzen voor dit doel zo dicht mogelijk bij de schutter worden 'gelokt'. Hiervoor worden lokmiddelen ingezet in de vorm van (niet-levende) lokganzen, aangevuld

met het gebruik van lokfluiten. Indien deze niet worden toegepast is de kans dat daadwerkelijk uitvoering kan worden gegeven aan verjaging met ondersteunend afschot gering. Immers de kans dat ganzen ‘toevallig’ nabij een jager zouden willen neerstrijken op een omvangrijk perceel is klein. Dit zou een te grote inzet in tijd vergen van de uitvoerende houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit. Deze aanpak wordt gezien als meest verantwoord en duurzaam. Zie ook AEWA Conservation Guidelines No. 5 (Madsen e.a. 2015). Onderzoek heeft uitgewezen dat het gebruik van lokganzen, in combinatie met het aanhouden van een korte schootsafstand tussen de schutter en de gans, leidt tot een significante afname (>60%) van het aantal aangeschoten ganzen (Noer e.a. 2007). De inzet van lokmiddelen dient niet om een afschotverhogend effect te verkrijgen bij de verjaging met ondersteunend afschot³⁰, maar dient om de ganzen op een correcte wijze onder schot te kunnen krijgen om zo gelet op dierenwelzijn de ganzen zo gericht mogelijk een dodelijk schot te kunnen geven.

Voorkomen verstoring van weidevogels

In het voorjaar kan het voorkomen dat verjaging met ondersteunend afschot gewenst is op of nabij percelen waar op dat moment weidevogels broeden of beginnen met nestelen. In de provinciale verordening (artikel 5.24 zesde lid) is bepaald dat de aanwijzing van ondersteunend afschot als een vergunningvrije activiteit niet geldt als het perceel onderdeel uitmaakt van een door een Agrarisch Collectief aangewezen weidevogelgebied en er op het perceel weidevogels of grondbroeders zitten te broeden waarop een beheerpakket van toepassing is. Vanwege ieders zorgplicht zullen de uitvoerders zich ook in acht moeten nemen bij alle andere percelen waar verjagingsacties van ganzen ook gevolgen kunnen hebben voor nestelende of broedende weidevogels. De Wildbeheereenheden zullen op lokaal niveau afspraken maken met Agrarische Collectieven en weidevogelbeschermers op welke manier de gewenste verjaging van ganzen moet plaatsvinden om verstoring van territoriumvormende, nestelende of broedende weidevogels te voorkomen.

Uitvoering en actoren

Het zorgvuldig handelen richt zich in eerste instantie op de uitvoerders, te weten de personen met een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit. Maar ook grondgebruikers en andere partijen die betrokken zijn bij het ganzenbeheer dienen zich rekenschap te geven van hun verantwoordelijkheid en zo nodig maatregelen te nemen om te voorkomen dat dieren onnodig lijden. Daarnaast zullen grondgebruikers, welke deelnemen aan weidevogelbescherming, in het voorjaar zorgvuldigheid in acht nemen in relatie tot nestelende en broedende weidevogels.

8.3 Aanpak van standganzen

8.3.1 Geen alternatief voor populatiebeheer

Aangezien de schade door standganzen flink toeneemt en ver boven het in de Nota Faunabeleid Fryslân gestelde doel ligt, is intensivering van het beheer van standganzen (grauwe gans, brandgans en Canadese gans) noodzakelijk. Door de binding van standganzen aan broed- en ruigebieden is een *push* en *pull* aanpak (sturend effect), zoals aanwijzen van foerageergebieden en daarbuiten ondersteunend afschot, geen geschikte methodiek voor standganzen. Standganzen laten zich niet op landschapsschaal verplaatsen. Preventieve maatregelen (weren en verjagen zonder afschot) en ondersteunend afschot, gericht op standganzen, leiden alleen maar tot verplaatsing van het probleem naar naburige percelen. Daar komt bij dat ganzen die

³⁰ ABRvS 201703318/1/A3, 11 april 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1196

voortdurend verjaagd worden meer eten. Actief verjagen houdt in dat iemand in het veld moet zijn. In gebieden met veel ganzen moet de grondgebruiker iedere dag al zijn percelen controleren, soms meerdere malen per dag. Dit alles leidt tot de keuze voor populatiebeheer van standganzen, met als belangrijkste argument dat er in die tijd van het jaar geen operationele aangewezen foerageergebieden zijn en dat ondersteunend afschot de ganzen alleen maar verplaatst naar naburige percelen. Dit is zinloos in de grote aaneengesloten graslandgebieden in Fryslân.

De intensivering zal onder meer worden bereikt door beheer van de populatie grauwe ganzen in voorjaar en zomer. Dit wordt ingevuld door verschillende maatregelen:

- Het opstellen van gebiedsplannen door gebiedscommissies, onder coördinatie van de FBE. Daarbij is sprake van:
 1. afschot van koppelvormers in de maanden januari tot en met mei;
 2. het rapen dan wel onklaar maken van legsels;
 3. beheerabschot (van grauwe gans) in de maanden april tot en met september en
 4. ruivangsten.
- niet alleen populatiebeheer van grauwe gans, maar ook weer populatiebeheer van brandgans als standgans en van Canadese gans.

Toepassing van meerdere methoden is noodzakelijk om de gewenste sterke vermindering van de schade door standganzen te bereiken. Het toestaan van meerdere methoden geeft bovendien de gebiedscommissies een betere mogelijkheid om maatwerk te leveren door te differentiëren.

8.3.2 Legselbehandeling

Legselbehandeling kan worden toegepast op standganzen, in Fryslân brandgans, grauwe gans en Canadese gans. Bij legselbehandeling worden de eieren weggenomen of behandeld met olie, geschud of geprikt, waardoor het embryo niet langer levensvatbaar is. Deze maatregel is beperkt effectief om een populatie ganzen sterk in aantal te beperken (van der Jeugd e.a. 2006, Kleijn e.a. 2012, Baveco e.a. 2013, van Manen & Voslamber 2013, Koffijberg 2023).

Om hetzelfde effect te bereiken als het verwijderen van een volwassen broedvogel, dienen alle eieren van een gans gedurende zijn hele leven (vier tot elf jaar) te worden behandeld (van der Jeugd e.a. 2006). Om een reducerend effect te hebben in aanwas van een ganzenpopulatie, is een zeer grote inspanning vereist, waarbij minimaal 80% van alle aanwezige legsels wordt behandeld. Dit laatste is in de praktijk alleen haalbaar bij zeer kleine populaties in overzichtelijke terreinen, bijvoorbeeld als ganzen zich net gevestigd hebben in stadsparken.

Legselbehandeling kan worden uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de jachthouder met een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit of onder verantwoordelijkheid van organisaties als gemeenten, Rijkswaterstaat, waterschappen, terreinbeherende instanties en WBE's in hun werkgebied. Legselbehandeling mag worden uitgevoerd binnen Vogelrichtlijngebieden en ganzenfoerageergebieden, onder de voorwaarde dat afstemming plaatsvindt met de verantwoordelijke terreinbeherende organisaties en in geval van ganzenfoerageergebieden het verantwoordelijke Agrarische Collectief.

8.3.3 Beheerabschot

Bij het gebruik van een geweer voor het doden van ganzen mag uitsluitend gebruik worden gemaakt van een hagelgeweer of kogelgeweer met tenminste kaliber 5,6 x 26,7 (.22 Magnum). Het kogelgeweer heeft een

groter bereik dan het hagelgeweer, maar mag vanwege veiligheidseisen alleen worden gebruikt tegen ganzen op de grond. Inzet van een kogelgeweer is belangrijk om standganzen, die relatief locatie gebonden zijn en zich daardoor (ook in de winter) minder eenvoudig laten verjagen naar andere locaties, ook op grotere afstand te kunnen schieten. Standganzen verlaten bij verjaging wel het betreffende perceel, maar hebben een sterkere neiging dan trekganzen om kort daarna terug te keren.

Het wordt aanbevolen om afschot zoveel mogelijk te richten op koppelvormende ganzen. Al geruime tijd vóór het leggen van de eieren zijn broedparen ganzen te onderscheiden door koppelvorming. De paren die willen gaan broeden zonderen zich af van de groepen ganzen en vertonen binding aan een bepaalde plek. Door de binding is het paar relatief goed benaderbaar. Omdat het, met name bij de grauwe gans en de Canadese gans, dan nog vroeg in het seizoen is, zijn de ganzen ook relatief goed zichtbaar. Het doden van koppelvormers is een effectieve methode voor het beperken van populaties standganzen. Het grijpt direct in op het reproducerende deel van de populatie en voorkomt voortplanting. Het is een selectieve methode die niet ingrijpt op trekganzen.

Afschot van koppelvormers dient mogelijk te zijn van januari tot en met mei, met uitzondering van Vogelrichtlijngebieden. Daar zal het afschot van koppelvormers in beginsel alleen plaatsvinden in januari, februari en maart, om verstoring van broedende vogels zoveel mogelijk te voorkomen, met name broedvogels met een instandhoudingsdoel. Op basis van vastgelegde gebiedsafspraken kan worden afgeweken van de genoemde beperkingen. De terreinbeherende organisaties zullen aangeven waar afschot van koppelvormers een risico is voor doelstellingen voor natuur.

Afschot van koppelvormers dient mogelijk te zijn van twee uur voor zonsopkomst tot twee uur na zonsondergang. Koppelvormers zijn juist in de schemer en de nacht het meest in rust aanwezig bij hun nestplek en de vluchtafstand is dan kleiner dan overdag. Voor afschot in de nacht is nachtzichtapparatuur, met name warmtebeeldkijkers, noodzakelijk. Verder is het gebruik van een geluidsdemper gewenst, om te voorkomen dat naburige paren ganzen wegvluchten van hun nestplek. De dienst Justis is zeer terughoudend om vergunningen voor geluidsdempers te verstrekken. Het verdient aanbeveling dat de gezamenlijke provincies de dienst Justis verzoeken om voor populatiebeheer ook jagers vergunningen voor geluidsdempers te verstrekken.

Beheerabschot, buiten koppelvormers, dient voor Canadese gans het gehele jaar mogelijk te zijn, voor grauwe gans van april tot en met september en voor brandgans van juni tot en met september. Voor grauwe gans en brandgans sluit dit aan op de perioden met aan verjaging ondersteunend afschot.

Afschot kan worden uitgevoerd door de jachthouder met een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit en door personen met toestemming van de jachthouder, die beschikken over een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit. Wegbeheerders en terreinbeheerders kunnen ook buiten velden die tot een jachtveld behoren toestemming verlenen voor beheerabschot, inclusief koppelvormers. Een voorbeeld zijn beheerders van wegen waarlangs ganzen broeden of gevaarlijk aanwezig, in vijvers bij op- en afritten en klaverbladen.

8.3.4 Ruivangsten

Het doden van ruiende ganzen is een methode waarbij met een eenmalige inspanning een groot aantal standganzen uit de populatie kan worden weggenomen. In die zin is het een aanvulling op beheerabschot. Bijlage 2 van dit Faunabeheerplan is een aanzet voor een protocol voor ruivangsten.

Na de broedtijd ruien ganzen alle slagpennen tegelijk en dan kunnen ze enige tijd niet vliegen. Veel ganzen concentreren zich dan op veilige plekken met veel water. De ganzen kunnen dan op het water bijeengedreven worden en vanuit het water op de oever samengedreven binnen een omrastering. Vervolgens worden ze in een container gedood met oplopende concentraties CO₂. Dit wordt uitgevoerd door gespecialiseerde bedrijven. Het is een effectieve methode, waarbij in één actie vele ganzen gedood kunnen worden. Om het gestelde doel (beperking van de uitbetaalde schade veroorzaakt door standganzen tot jaarlijks € 500.000) te bereiken zijn zowel doden met het geweer in het veld als ruivangsten noodzakelijke maatregelen.

Ruivangsten mogen worden uitgevoerd binnen Vogelrichtlijngebieden, onder de voorwaarde dat afstemming plaatsvindt met de verantwoordelijke terreinbeherende organisaties. Ruivangsten van grauwe gans en Canadese gans vinden plaats in juni en juli en van brandgans in juli en augustus.

8.3.5 Zorgplicht

Artikel 11.27 derde lid Besluit activiteiten leefomgeving omvat een specifieke zorgplicht bij het uitvoeren van populatiebeheer. Voor de zorgplicht bij het doden van ganzen met het geweer in het veld verwijzen wij naar § 8.2.5. In aanvulling daarop gaan we in deze paragraaf in op de zorgplicht bij andere vormen van populatiebeheer: ruivangsten en legselbehandeling.

Legselbehandeling leidt onvermijdelijk tot verstoring van standganzen. Het is van belang dat de uitvoerders zo kort mogelijk bij de nesten zijn. In beginsel kan legselbehandeling ook een negatief effect hebben op andere broedvogels van de moerasgebieden, maar bij een analyse door Sovon werden vrijwel geen significante effecten aangetoond op de trends van moerasbroedvogels (Kleefstra e.a. 2015). Het is van belang dat legselbehandeling in belangrijke broedgebieden van vogels zoveel mogelijk in februari en maart wordt uitgevoerd.

Wageningen Livestock Research heeft het doden van ganzen met CO₂ onderzocht (Gerritzen 2010, Gerritzen e.a. 2013). Het onderzoek toonde aan dat ganzen binnen één minuut bewusteloos raken. In de 'Richtsnoer Ganzendoden' concludeerde de Raad voor Dierenaangelegenheden (2012) dat voor populatiebeheer het doden van groepen ruiende ganzen met oplopende CO₂-concentraties de meest geschikte dodingsmethode is, ook vanuit dierenwelzijn gezien. De Raad gaf in 2016 nadere specificaties (Raad voor Dierenaangelegenheden 2016). Bij de uitvoering in Fryslân zullen de adviezen van de Raad voor Dierenaangelegenheden worden gevolgd. Wel is uit onderzoek gebleken dat het doden met oplopende CO₂-concentraties meer stress veroorzaakt bij een individuele gans dan een goed geplaatst schot en daarmee minder diervriendelijk is (Sharp & Saunders 2011).

Naast het doden met CO₂ is ook het bijeen drijven en vangen stressvol voor de ganzen. De FBE zal in de vorm van een protocol aanvullende voorwaarden formuleren die er voor moeten zorgen dat de verstoring/impact op zowel de ganzen maar ook andere soorten in het (vang)gebied tot een minimum worden beperkt. Uitgangspunt daarbij is de in de wet opgenomen specifieke zorgplicht voor het uitvoeren van populatiebeheer en het voorzorgsbeginsel. Aspecten zijn onder meer schaal en duur van de actie en het aantal uitvoerders. Deze voorwaarden zijn gebaseerd op de uitkomsten van de enige tot nu toe in Fryslân uitgevoerde ruivangst, in de Alde Feanen in 2015 (Kleefstra e.a. 2015).

8.4 Te verwachten resultaat planperiode

Conform de nieuwe Nota Faunabeleid Fryslân is de ambitie om de schade door trekganzen (schade aan voorjaarsgras in kg droge stof) te stabiliseren op het niveau van de gemiddelde schade van seizoen 2017/2018 tot en met 2022/2023 en de stijgende trend van schade door standganzen om te buigen naar een stabilisatie

en binnen vijf jaar in een daling van zowel kilogram droge stof als in uitbetaalde schade. Het streven is dat de uitbetaalde schade veroorzaakt door standganzen na 2029 niet meer boven jaarlijks € 500.000 ligt.

Met toepassing van de maatregelen, zoals beschreven in dit hoofdstuk en in de hoofdstukken per soort (10 t/m 13), zullen naar verwachting de partijen, verenigd in gebiedscommissies, in staat zijn om effectief te handelen bij (dreigende) schade aan gewassen. Bij trekganzen wordt de aanpak (foerageergebieden en daarbuiten ondersteunend afschot) voortgezet. Sinds 2018 is de schade aan voorjaarsgras, uitgedrukt in kilogrammen droge stof, stabiel gebleven en dat zal naar verwachting in deze beheerperiode zo blijven. De FBE verwacht dat door de intensivering van het populatiebeheer van standganzen en het per gebied integreren van verschillende maatregelen en middelen een aanvang kan worden gemaakt met het terugdringen van de omvang van de schade naar een acceptabel niveau.

8.5 Omgevingsvergunning voor populatiebeheer

De wettelijke basis van het aan verjaging ondersteunend afschot van trekganzen is de vergunningvrij aanwijzing in de provinciale verordening, maar voor het populatiebeheer van de Canadese gans en van de brandgans en grauwe gans als standgans is een omgevingsvergunning noodzakelijk. Populatiebeheer kan namelijk wettelijk niet op basis van vergunningvrij aanwijzing. De FBE zal deze vergunning aanvragen bij het ter goedkeuring indienen van dit faunabeheerplan.

De omgevingsvergunning dient legselbehandeling, beheerabschot en ruivangsten van brandgans, Canadese gans en grauwe gans te omvatten. Voor kolgans wordt geen omgevingsvergunning voor populatiebeheer aangevraagd. Canadese ganzen mogen het hele jaar met het geweer worden gedood.

In de maanden januari tot en met mei zijn legselbehandeling en afschot van koppelvormers van brandgans en grauwe gans toegestaan. Afschot van koppelvormers is toegestaan van twee uur voor zonsopgang tot twee uur na zonsondergang. In Vogelrichtlijngebieden is dit beperkt tot januari, februari en maart, tenzij er gebiedsafspraken gemaakt zijn. Van maart tot en met september beheerabschot van grauwe gans en van juni tot en met september van brandgans, maar geen afschot in Vogelrichtlijngebieden, tenzij er gebiedsafspraken zijn gemaakt. Ook in vastgestelde ganzenfoerageergebieden geen beheerabschot, in de periode dat bepaalde ganzensoorten daar niet mogen worden verontrust en gedood.

Aangezien ganzen een sterke partnerbinding hebben, wordt geadviseerd om vanuit het oogpunt van dierenwelzijn beide partners van een koppel te doden.

Gebruik van lokfluit, (niet-levende) lokganzen en het afspelen van lokgeluiden zijn toegestaan. Bij het afschot mag gebruik worden gemaakt van een hagelgeweer en/of kogelgeweer - tenminste kaliber 5,6 x 26,7 (.22 Magnum). Gebruik van de vergunning voor beheerabschot is toegestaan vanaf een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang, maar voor afschot van koppelvormers is dat vanaf twee uur voor zonsopkomst tot twee uur na zonsondergang. Ter uitoefening van de vergunning mag het geweer buiten het jachtveld worden gebruikt, op basis van de mogelijkheid om met een vergunningvoorschrift (artikel 11.31 Besluit activiteiten leefomgeving) af te wijken van artikel 11.76 Besluit activiteiten leefomgeving.

9 BRANDGANS

Status: beschermde soort (artikel 11.37 Besluit activiteiten leefomgeving), provinciale vergunningvrij aanwijzing van aan verjaging ondersteunend afschot buiten voor de soort aangewezen foerageergebieden gedurende de periode waarin de foerageergebieden als zodanig zijn begrensd.

9.1 Soortbeschrijving

Kenmerken

De brandgans is een kleine gans met een witte kop met zwarte snavel en wat zwart rond de ogen. De hals is zwart, de vleugels overwegend grijs en de onderzijde is wit.

Leefwijze en voortplanting

Brandganzen hebben een voorkeur voor grote open graslandgebieden. Tegenwoordig broeden ze ook in Nederland, bij voorkeur op eilandjes. Ze broeden een keer per jaar en leggen vier tot zes eieren.

Trek

De brandgans is van oorsprong een Arctische broedvogel die evenwel de laatste decennia zijn broedgebied drastisch heeft vergroot naar West-Europa. De grote broedpopulatie van het uiterste noorden van Rusland, aan de zuidkust van de Barentszee, overwintert hoofdzakelijk in Nederland en Noord-Duitsland. Vanaf de jaren zeventig broeden brandganzen afkomstig van de Russische populatie ook in het Oostzeegebied en vanaf de jaren tachtig in de landen rond de Noordzee, waaronder Nederland. De huidige populatie van Barentszee, Oostzee en Noordzee telt inmiddels in totaal circa 1,5 miljoen vogels. De vogels die rond de Noordzee broeden zijn grotendeels standvogel maar er is uitwisseling met de populatie broedvogels in Rusland. Bijna 30% van de in Nederland geboren jonge mannetjes, die volwassen worden, paart in de winterperiode met een Russisch vrouwtje en trekt naar Rusland om daar te broeden (van der Jeugd 2013).

Tussen 2000 en 2015 verschoof het moment dat de brandganzen Nederland verlaten naar steeds later in het jaar. Tegenwoordig blijven veel brandganzen tot half mei in ons land.

Voedsel

Brandganzen eten gras en andere groene plantendelen.

Vijanden

Voor vossen en zeearenden is de brandgans een gebruikelijke prooi.

9.2 Aantalsontwikkeling en verspreiding

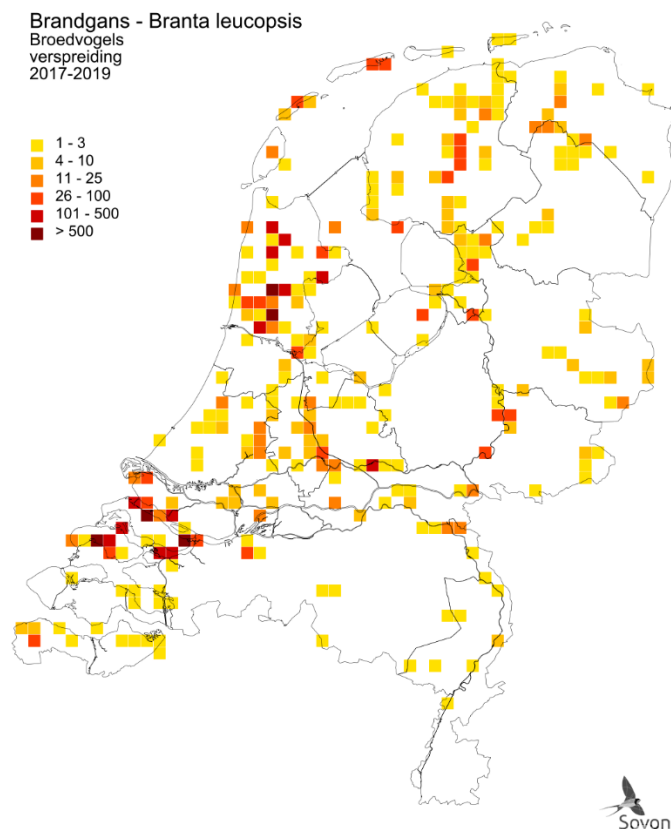
Brandganzen broeden van origine niet in Nederland. De Nederlandse brandganzen horen bij de Rusland/Duitsland/Nederland flyway populatie, die tot het begin van de jaren zeventig alleen broedde op enkele arctische Russische eilanden: Nova Zembla en Vaygatch. De Russische populatie overwintert grotendeels in Nederland en Duitsland. Deze broedpopulatie heeft zich langs de zuidkust van de Barentszee naar het westen uitgebreid tot aan de Witte Zee (Jensen e.a. 2018) en nam daarbij opmerkelijk toe van maar rond 23.000 vogels in 1960 naar 1,4 miljoen in 2021 (Ouweneel 2001, Jensen e.a. 2022).

In 1971 ontstond met broedgevallen op een eilandje voor de kust van Gotland een broedpopulatie in het gebied van de Oostzee (Feige e.a. 2008). Begin jaren tachtig begon met broedgevallen in Nederland een broedpopulatie aan de zuidoostzijde van de Noordzee te ontstaan, van Nederland tot in de noordpunt van de

Duitse Waddenzee. Sinds 1988 broeden brandganzen jaarlijks in Nederland. De oorsprong van de broedpopulatie in Nederland is niet alleen spontane uitbreiding vanuit het Oostzee-gebied, maar ook ontsnapte of losgelaten brandganzen uit waterwildcollecties.

9.2.1 Nederland

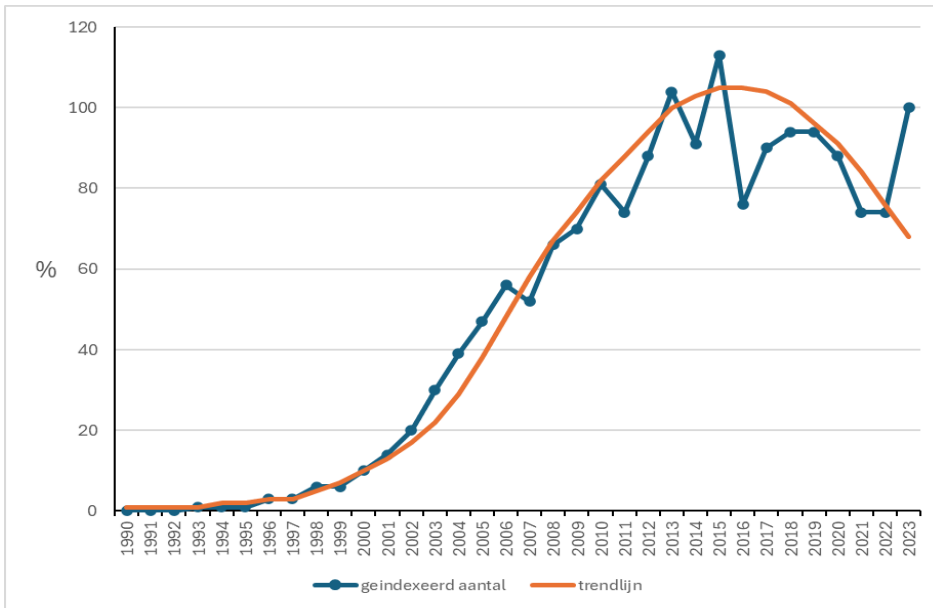
Binnen Nederland broeden brandganzen vooral bij het Haringvliet en de Grevelingen, in de provincies Noord-Holland en Fryslân en verspreid langs de grote rivieren (figuur 9-1).

Figuur 9-1. Aantal broedparen brandganzen per 5x5 km-hok (2017-2019) (bron: Sovon, website)

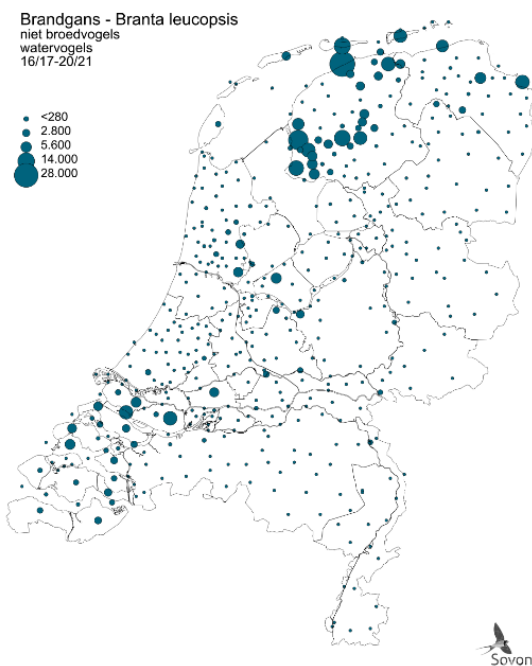
Na de vestiging als broedvogel in de jaren tachtig nam het aantal broedparen in Nederland tot 2015 snel toe en daarna begon een afname (figuur 9-2). In de periode 2018-2020 broedden er omstreeks 16.000 paar brandganzen in ons land.³¹

³¹ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1670>

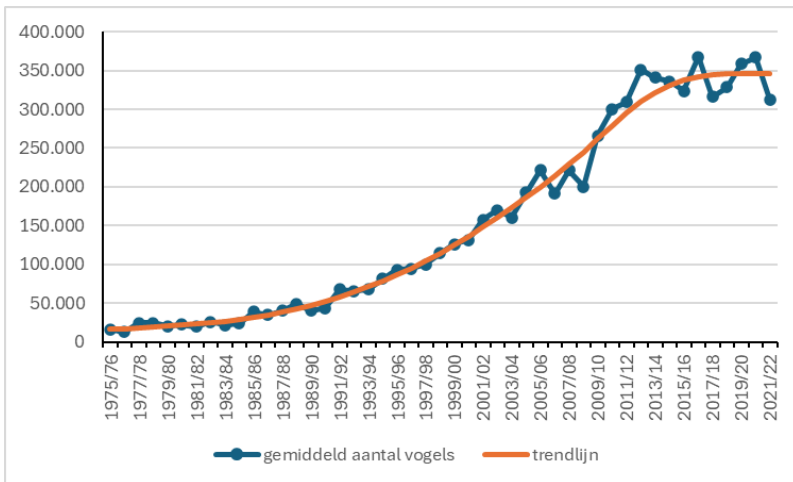
Figuur 9-2. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de brandgans in Nederland 1990-2023 (2023 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

In de winter verblijven brandganzen vooral in Fryslân en in het Noordelijke Deltagebied (figuur 9-3). De aantallen in Nederland overwinterende brandganzen zijn sterk toegenomen (figuur 9-4). Sinds seizoen 2013-2014 zijn de aantallen echter gestabiliseerd. In de periode 2016-2021 was het gemiddelde maximum in de winter omstreeks 800.000 brandganzen.³²

Figuur 9-3. Overzichtskaart van het maandgemiddelde aantal brandganzen per telgebied van het Meetnet Watervogels 2016/17 t/m 2020/21 (bron: Sovon, website)

³² <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1670>

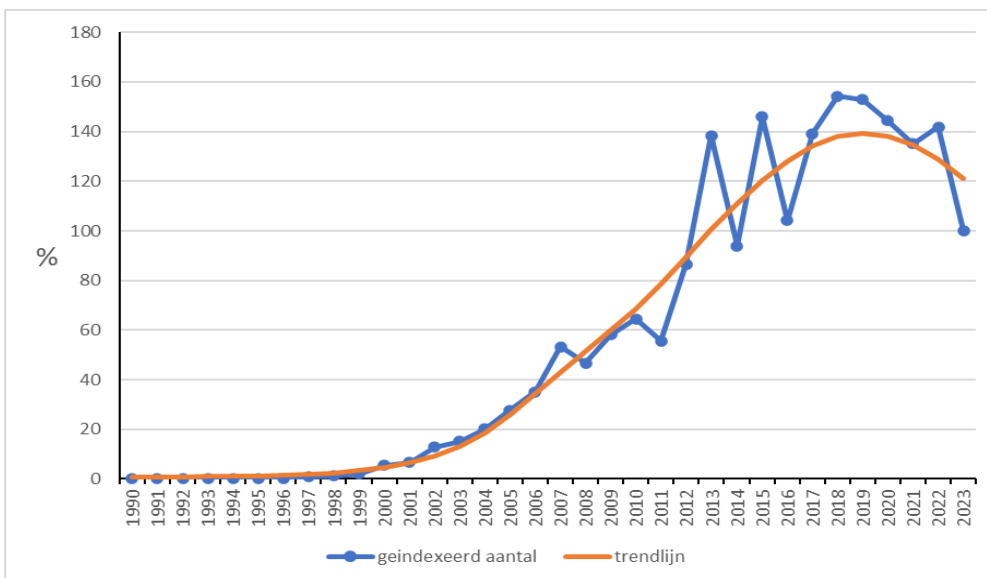
Figuur 9-4. Aantalsontwikkeling van de brandgans (maandgemiddelde per telseizoen) in monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels in Nederland 1975-2021 (bron: Sovon, website)

9.2.2 Fryslân

De brandgans is in Fryslân vooral een wintergast, die in april of mei wegtrekt naar broedgebieden buiten de provincie, maar de brandgans heeft zich ook gevestigd als broedvogel.

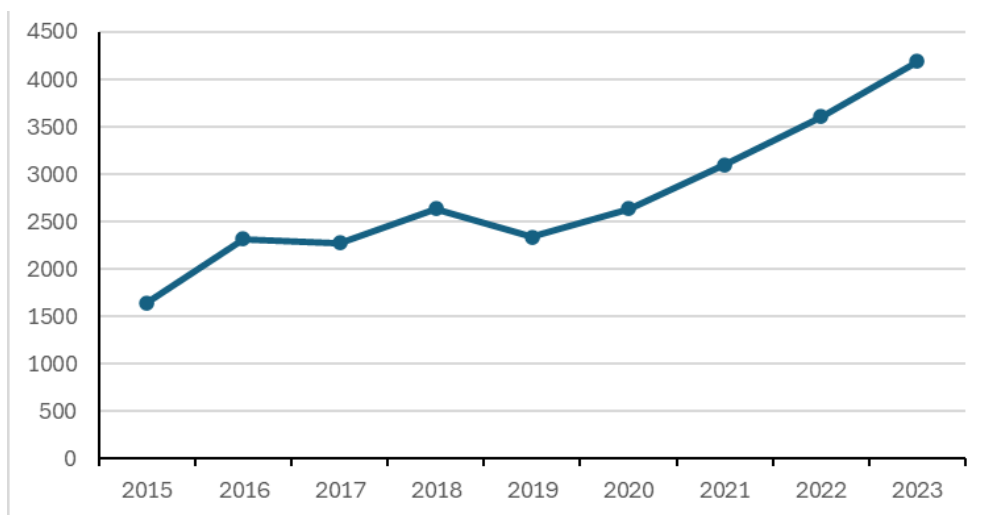
Standgans

De brandgans vestigde zich in de jaren 1990 als broedvogel in Fryslân. In de provincie broeden tegenwoordig omstreeks 2000 paar brandganzen. De laatste jaren stabiliseert de broedpopulatie (figuur 9-5). Belangrijke broedgebieden binnen de provincie zijn de Boschplaat (Terschelling), langs de IJsselmeerkust en een aantal gebieden in het Lage Midden en de Veenpolders, met name De Alde Feanen en het Sneekermeergebied (figuur 9-1).

Figuur 9-5. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de brandgans in Fryslân 1990-2023 (2023 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

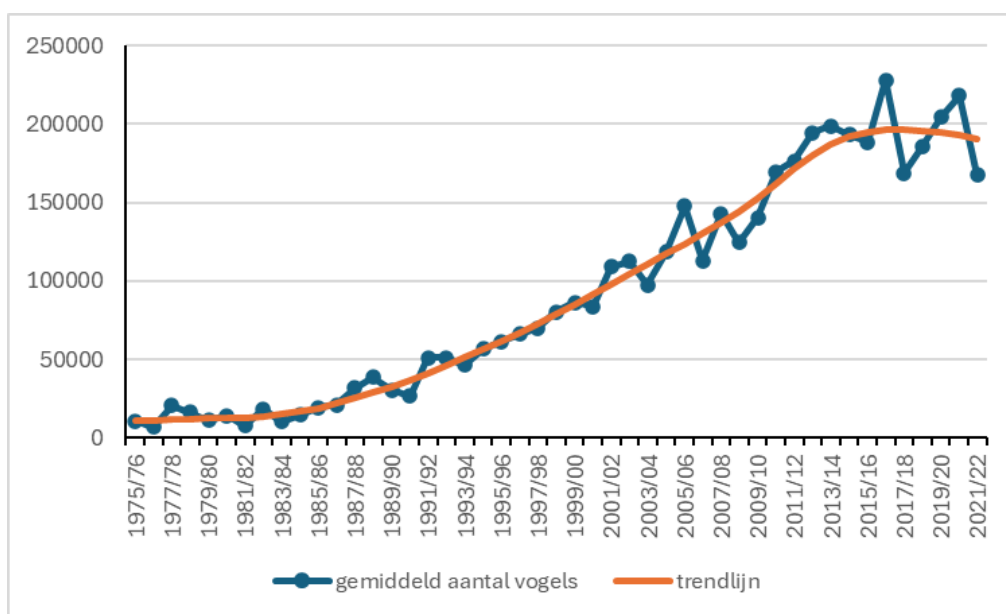
Hoewel de broedpopulatie niet meer stijgt, neemt het aantal brandganzen in Fryslân in juli flink toe (figuur 9-6).

Figuur 9-6. Aantalsontwikkeling van de brandganzen in juli in Fryslân (bron: Sovon)

Trekgans

De aantallen brandganzen, die geteld worden in monitoringsgebieden van het Meetnet Watervogels, zijn sterk toegenomen (figuur 9-7). Sinds seizoen 2013-2014 zijn de aantallen echter gestabiliseerd. Het gaat vooral om de maanden oktober t/m maart. Het geschatte gemiddelde wintermaximum in Fryslân was in de periode 2016-2021 400.000 exemplaren.³³ De brandganzen is talrijk in het grootste deel van Fryslân, maar komt niet veel voor in de Greidhoek en in het zuidoosten (figuur 9-3).

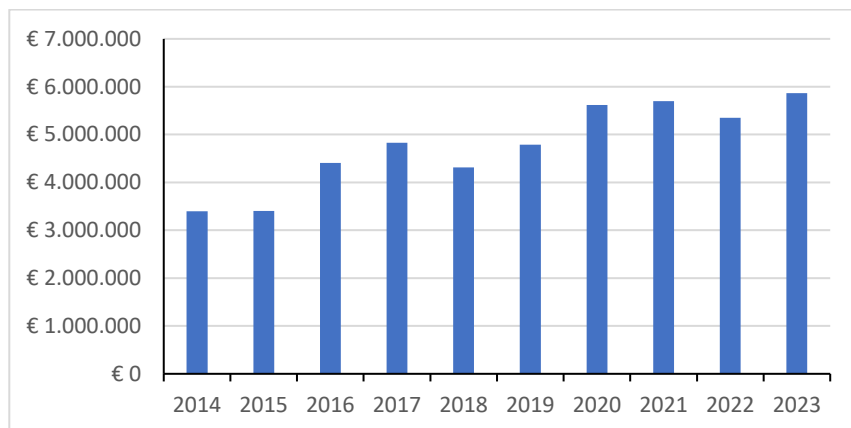
Figuur 9-7. Aantalsontwikkeling van de brandganzen (maandgemiddelde per telseizoen) in monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels in Fryslân (bron: Sovon, website)

³³ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1670/?prov=FR>

9.3 Schade

9.3.1 Schade aan gewassen

De getaxeerde schade veroorzaakt door brandganzen is sinds 2014 flink toegenomen, maar sinds het schadejaar 2020 (oktober 2019 – september 2020) stabiliseert het bedrag op een niveau tussen de 5,3 en 5,9 miljoen euro (figuur 9-8). Hierbij is per schadegeval € 250,- afgetrokken.

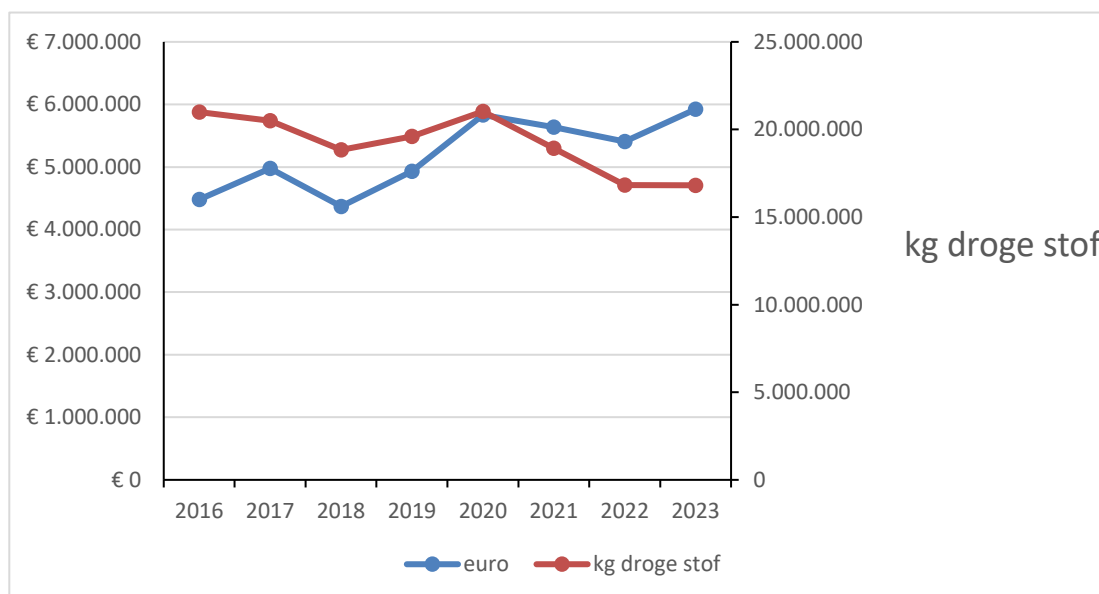
Figuur 9-8. Jaarlijkse ontwikkeling van getaxeerde schade door brandganzen in Fryslân, na aftrek van € 250 per schadegeval. (Bron: BIJ12)

In 21 van de 27 Friese WBE's is in de periode 2019-2023 schade veroorzaakt door brandganzen getaxeerd. Verreweg de meeste getaxeerde schade (99%) treedt op in de voorjaarsnede van gras (tabel 9-1).

Tabel 9-1. Totale getaxeerde schade (€) 2019-2023 door brandganzen in Fryslân, per gewas en WBE. (Bron: BIJ12). De Omgevingsverordening Fryslân 2022 vereist zo'n overzicht over de laatste vijf jaar, zonder uitsluiting van minder belangrijke schadegevallen.

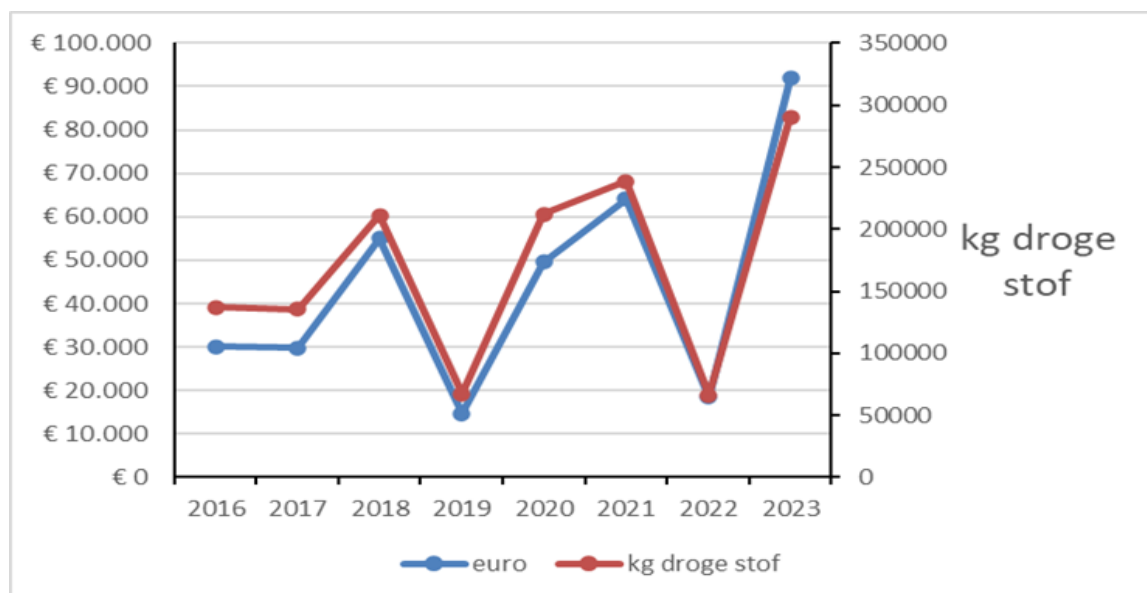
	Voorjaars-gras	Zomer-gras	Winter-graان	Zomer-graان	Peen	Kool-zaad	Luzer-ne	Najaars-gras	Overig
Aengwirden-Schoterland	4090								
Ameland	2.862.857	8.848							
De Alde Slachte	43.995								
De Dongeradielen	5.046.348	4905	42.844	13.114	7020		459		6788
De Lauwers	37.2031	220	338						
De Lytse Sudwesthoeke	6.513.673	25.314						58	
De Marne	166.934								
De Marren	1.708.497	7414							
De Middelsee	500.195	3009							
De Veenpolders	20.188	2							
Gaasterlân	2.141.476	20.279							4271
It Butenfjild	278.758	4241							
Kuinder en Linde	11.885								
Midden-Opsterland	10.0717								
Om de Terpen	1.663.837	444	42.062						
Schiermonnikoog	918.249	14.093							
Skasterlan e.o.	1.393.866	66.432							
Smallingerland	475.207	14.565							
Terschelling	811.793	275							
Tusken Waed en Sted	14.058		1600						
Tytsjerksteradiel sud	150.783	5654							
Utingeradeel	2.030.560	63.241				123			
TOTAAL	27.229997	238.936	86.844	13.114	7020	123	459	58	11.059

De taxateurs bepalen het verlies aan gras veroorzaakt door ganzen. Op basis van een jaarlijks vastgestelde prijs per kilo droge stof berekent BIJ12 het verlies in geld. Voor voorjaarsgras geldt een hogere prijs dan voor zomergras. Vergelijking van het verlies aan geld en het verlies aan gras laat zien dat het verlies aan voorjaarsgras (kg droge stof) sinds 2016 niet gestegen is, terwijl het financiële verlies (getaxeerde schade) nog licht is gestegen (figuur 9-9).

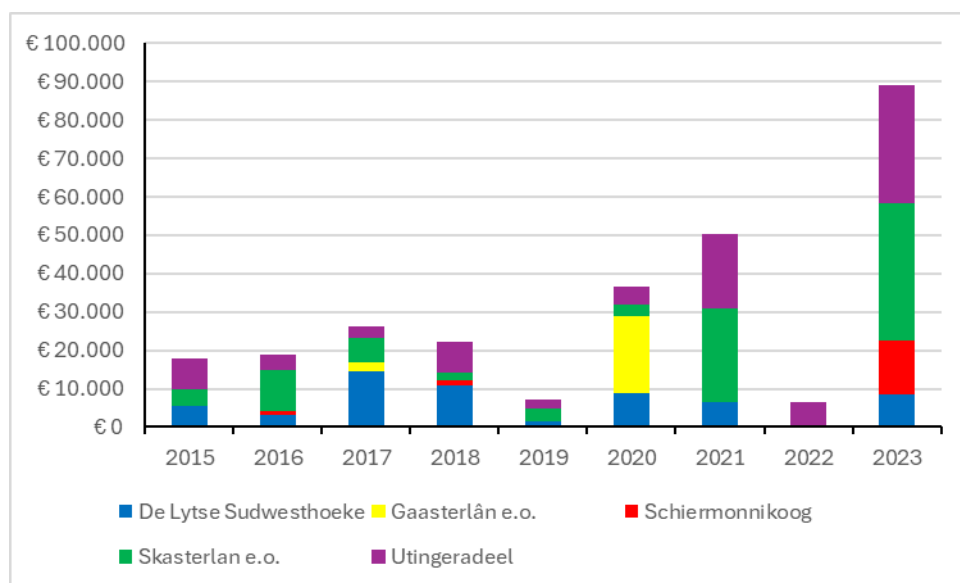
Figuur 9-9. Trend van getaxeerde schade aan voorjaarsgras veroorzaakt door brandgans in Fryslân (€ en droge stof) 2016-2023 (bron: BIJ12)

Het verlies aan zomergras fluctueert sterk van schadejaar tot schadejaar, maar toont een stijgende tendens (figuur 9-10). Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat de schade in de zomer veel lager is dan in het voorjaar.

Figuur 9-10. Trend van getaxeerde schade aan zomergras veroorzaakt door brandgans in Fryslân (€ en droge stof) 2016-2023 (bron: BIJ12)

In vijf WBE's is in een of meerdere jaren meer dan € 10.000 schade aan zomergras veroorzaakt door brandganzen getaxeerd. Dit zijn De Lytse Sudwesthoeke, Gaasterlân, Schiermonnikoog, Skasterlan e.o. en Utingeradeel. De in deze WBE's getaxeerde schade aan zomergras vertoont een duidelijk stijgende trend, met wat fluctuaties (figuur 9-11). In 2023 was 97% van de getaxeerde schade aan zomergras veroorzaakt door brandganzen in deze vijf WBE's.

Figuur 9-11. Trend van getaxeerde schade aan zomergras veroorzaakt door brandganzen in de werkgebieden van vijf WBE's in Fryslân (bron: BIJ12))

9.3.2 Verwachte schade

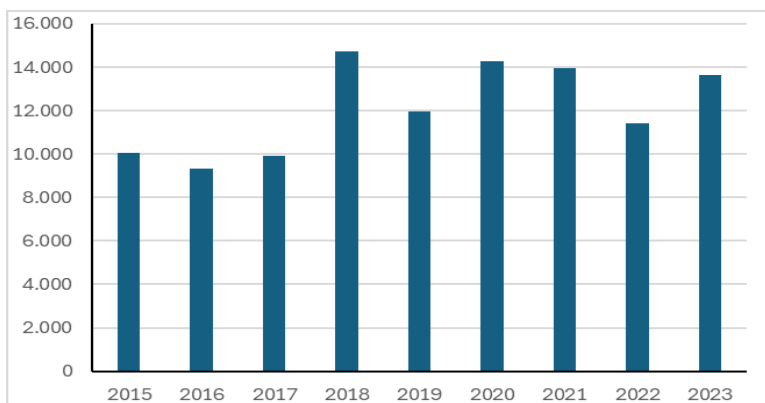
Het beheer van de brandgans als trekgras blijft in grote lijnen ongewijzigd, behalve de invoering van een gebiedsgerichte aanpak. Aangezien verder de aantallen als trekgras stabiliseren (figuur 9-7), wordt geen toename van de schade aan voorjaarsgras verwacht. De tendens van de schade aan voorjaarsgras (in droge stof) is licht dalend. Mogelijk zet deze dalende tendens door.

Het in 2019 beëindigde populatiebeheer door middel van afschot van de brandgans als standgans wordt hervat, in ieder geval in de werkgebieden van 4 WBE's. Verder worden ruivangsten uitgevoerd. Dit zal de schade aan zomergras doen afnemen en daarmee een bijdrage leveren aan de gewenste beperking van de totale schade door standganzen tot een niveau van jaarlijks € 500.000.

Zonder aan verjaging ondersteunend afschot van de brandgans als trekgras zal de schade aan voorjaarsgras niet langer stabiliseren maar gaan toenemen. Zonder populatiebeheer van de brandgans als standgans zal de schade aan zomergras toenemen.

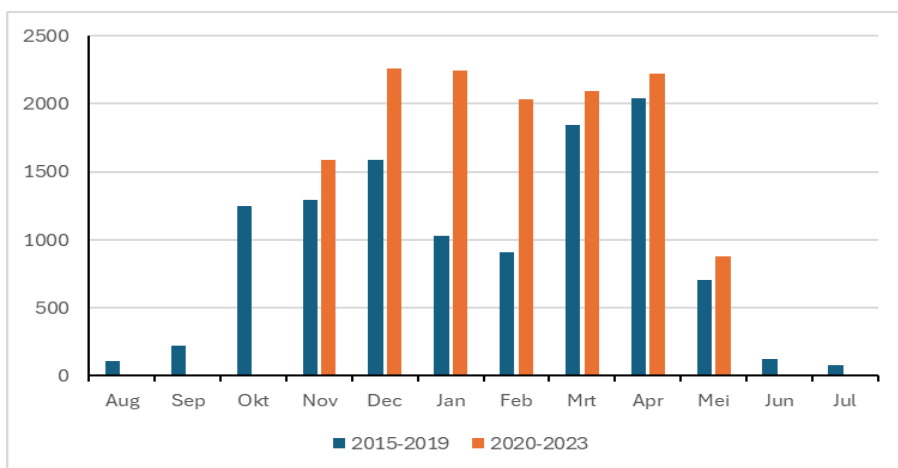
9.4 Beheer tot en met 2023

Sinds 2018 zijn jaarlijks omstreeks 13.000 brandganzen afgeschoten (figuur 9-12).

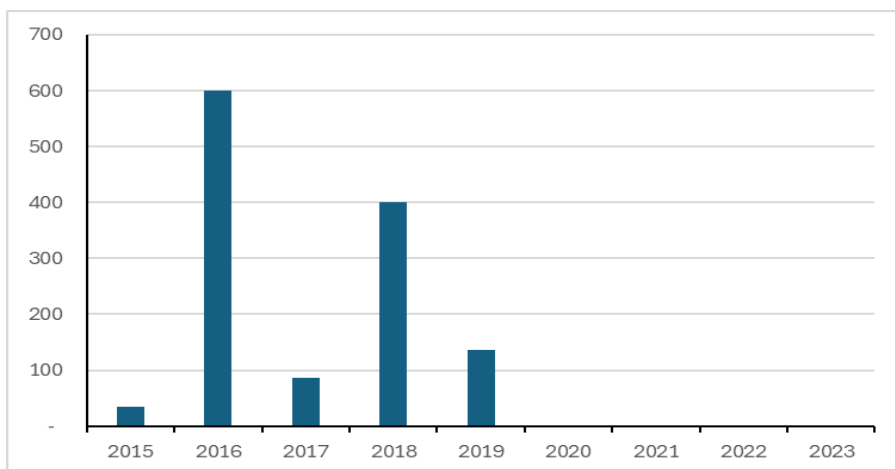

Figuur 9-12. Afschot van brandganzen in Fryslân per kalenderjaar 2015-2023 (bron: FBE).

Sinds 2020 was er geen ontheffing meer voor afschot in de maanden juni tot en met oktober. De laatste jaren (2020-2023) is het afschot van brandganzen in de maanden december tot en met april tamelijk constant met omstreeks 2200 exemplaren in een maand (figuur 9-13) en is geen legselbehandeling uitgevoerd (figuur 9-14).

Figuur 9-13. Afschot van brandganzen in Fryslân per maand, gemiddeld over de jaren 2015-2019 en 2020-2023 (bron: FBE).

Figuur 9-14. Behandelde eieren van brandgans in Fryslân per kalenderjaar 2015-2023 (bron: FBE).

9.5 Beheer 2024-2029

Conform de Nota Faunabeleid Fryslân wordt in het beheer onderscheid gemaakt tussen standganzen en trekganzen. De nota stelt als doel om de stijgende trend van schade door standganzen om te buigen naar een stabilisatie en binnen vijf jaar in een daling van zowel kilogram droge stof als in uitbetaalde schade. Het concrete streven is dat de uitbetaalde schade door standganzen vanaf 2029 jaarlijks niet meer boven de € 500.000 ligt. Voor de brandgans als standgans geldt met ingang van 2025 niet alleen ondersteunend afschot (op basis van vergunningvrij aanwijzing), maar ook populatiebeheer.

9.5.1 Brandgans als standgans

Vanwege de noodzaak om de schade door standganzen te beperken wordt ten eerste een omgevingsvergunning gevraagd voor legselbehandeling en het doden van koppelvormende brandganzen in de maanden januari tot en met mei. Dit overlapt in de tijd met de aanwezigheid van trekganzen. De uitvoerders dienen er uitdrukkelijk op te letten dat voor trekganzen alleen aan verjaging ondersteunend afschot is toegestaan. Ten tweede wordt een omgevingsvergunning gevraagd voor afschot van brandganzen in de maanden juni tot en met september, met hagelgeweer en kogelgeweer. De FBE verzoekt de provincie om in deze omgevingsvergunning gebruik van het geweer tussen een uur voor zonsopgang en een uur na zonsondergang op te nemen. Het gebruik van lokfluit, niet-levende lokganzen en het afspelen van lokgeluiden zijn toegestaan. Ten derde wordt een omgevingsvergunning gevraagd voor ruivangsten. Voor alle geplande activiteiten geldt dat in foerageergebieden verblijvende trekganzen niet mogen worden verontrust gedurende de periode waarin de foerageergebieden als zodanig zijn begrensd.

Afschot van koppelvormers dient van twee uur na zonsopgang tot twee uur na zonsondergang mogelijk te zijn. Koppelvormers zijn juist in de schemer en de nacht het meest in rust aanwezig bij hun nestplek en de vluchtafstand is dan minder dan overdag. Voor afschot in de nacht is nachtzichtapparatuur, met name warmtebeeldkijkers, noodzakelijk. Verder is het gebruik van een geluidsdemper gewenst.

Tenzij er vastgestelde gebiedsafspraken zijn, is afschot van koppelvormers in Vogelrichtlijngebieden alleen toegestaan in januari, februari en maart en is daar ander afschot in het geheel niet toegestaan.

Aangezien verreweg de meeste schade aan zomergras optreedt in de WBE's De Lytse Sudwesthoek, Gaasterlân, Schiermonnikoog, Skasterlan e.o. en Utingeradeel, kan populatiebeheer van de brandgans als standgans in beginsel beperkt blijven tot de werkgebieden van deze vijf WBE's. Mocht belangrijke schade aan zomergras optreden of dreigen buiten de werkgebieden van deze WBE's, dan kan de FBE, op basis van een veldbezoek door de ganzencoördinator en in afstemming met de provincie, uitvoerders machtigen om buiten de werkgebieden van de vijf genoemde WBE's, populatiebeheer (legselbehandeling, ruivangsten en beheerabschot, inclusief koppelvormers) gebruik te maken van de betreffende omgevingsvergunningen.

9.5.2 Brandgans als trekgans

Op basis van de provinciale vergunningvrij aanwijzing zal schadebestrijding worden uitgevoerd als aan verjaging ondersteunend afschot van brandganzen in de gehele provincie, in de periode oktober tot en met mei. Ondersteunend afschot dient mogelijk te zijn vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang.

9.5.3 Escalatieladder

Bij kwetsbare gewassen wordt schade door brandganzen als trekgans in de eerste plaats beperkt door het inzetten van preventieve maatregelen: weren en verjagen (zie § 7.1 en § 7.2). Als ondanks deze maatregelen

toch schade aan gewassen of natuur dreigt of optreedt, kan de grondgebruiker aan verjaging ondersteunend afschot (laten) uitvoeren.

Er is geen escalatieladder voor de brandgans als standgans, aangezien populatiebeheer noodzakelijk is en voor het bereiken van het doel (beperken van de schade door standganzen tot jaarlijks € 500.000) zowel afschot in het veld als ruivangsten noodzakelijk zijn.

9.6 Staat van instandhouding

In artikel 11.44 eerste lid Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat een vergunningvrij aanwijzing van een fauna-activiteit niet mag worden verleend als deze kan leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding. In artikel 11.63 eerste lid Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat schadebestrijding wordt uitgevoerd conform het faunabeheerplan. Dit vraagt om een beoordeling in het faunabeheerplan of de geplande schadebestrijding in Fryslân van invloed kan zijn op de staat van instandhouding van de brandgans. Daartoe hebben wij de staat van instandhouding van brandgans in Fryslân bepaald (paragraaf 9.6.1). Daarna beoordelen wij de invloed van de bestrijding hierop (paragraaf 9.6.2). De staat van instandhouding is in de Bijlage bij artikel 1.1. Omgevingswet als volgt omschreven: 'effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van de soort.' In paragraaf 2.1.4 van dit plan is toegelicht hoe de staat van instandhouding dient te worden beoordeeld.

9.6.1 Beoordeling staat van instandhouding brandgans

Element 1: Populatie

Element 1 (populatiodynamische gegevens) wordt afgemeten aan aantalstrend en omvang van de populatie, vergeleken met de gunstige referentiewaarde.

De gezamenlijke provincies hebben gunstige referentiewaarden bepaald voor de brandgans als standgans in de afzonderlijke provincies. De gunstige referentiewaarde voor Fryslân is 470 broedpaar en daarvan afgeleid 1460 exemplaren bij de start van het broedseizoen en 1910 exemplaren na het broedseizoen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023).

De provincies hebben ook gunstige referentiewaarden bepaald voor de brandgans als trekvangans in de afzonderlijke provincies. Voor Fryslân is deze gunstige referentiewaarde een maandgemiddelde van 64.534 exemplaren (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023). Dit is meer dan het maandgemiddelde in het begin van de jaren tachtig, dat toen omstreeks 12.400 exemplaren was. Het maandgemiddelde was de laatste jaren omstreeks 200.000.

Ontwikkeling

In Fryslân zijn veel meer brandganzen dan de gunstige referentiewaarden.

Toekomstperspectief

In Fryslân stabiliseren de aantallen van de brandgans als trekvangans op een niveau ver boven de gunstige referentiewaarde. De cijfers van de juli-tellingen laten een toename als standgans zien. Op basis van berekende voorspellingen van de omvang van de populaties in het volgende jaar wordt bewaakt dat het aantal brandganzen in Fryslân niet lager wordt dan de gunstige referentiewaarden (zie § 9.6.2).

Conclusie populatie: gezien het voorgaande beoordelen wij het element populatie voor Fryslân als gunstig.

Element 2: Verspreiding

Ontwikkeling

De verspreiding van de brandgans in Fryslân is sterk toegenomen en is gunstig.

Toekomstperspectief

In de komende twaalf jaar zal de verspreiding niet afnemen, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het schaalniveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie (DG Environment 2023a).

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Fryslân als gunstig.

Element 3: Leefgebied

Element 3 (in termen van het Besluit kwaliteit leefomgeving 'habitat') is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2023b).

Ontwikkeling

Het leefgebied van de brandgans is voldoende groot en van voldoende kwaliteit om de populatie in Fryslân op lange termijn in stand te houden.

Toekomstperspectief

Naar verwachting blijft het leefgebied van de brandgans de komende twaalf jaar in Fryslân voldoende groot en van voldoende kwaliteit om de populatie op lange termijn in stand te houden.

Conclusie leefgebied: gezien het voorgaande beoordelen wij het element leefgebied voor Fryslân als gunstig.

Totaalbeoordeling

Wij beoordelen alle drie elementen voor Fryslân als gunstig. Daarmee is de totaalbeoordeling gunstig.

	Staat van instandhouding brandgans Fryslân	
	trekgans	standgans
1) Populatie	gunstig	gunstig
2) Verspreiding	gunstig	gunstig
3) Leefgebied	gunstig	gunstig
Totaal	gunstig	gunstig

9.6.2 Invloed van schadebestrijding en populatiebeheer

De staat van instandhouding in Fryslân is maatgevend voor de beoordeling van maatregelen, hier schadebestrijding op basis van de vergunningvrij aanwijzing van ondersteunend afschot van de brandgans als trekgans en populatiebeheer van de brandgans als standgans.

Schadebestrijding en populatiebeheer hebben geen wezenlijk negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het schaalniveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie (DG Environment 2023a). Populatiebeheer heeft wel invloed op het aantal brandganzen, maar op basis van berekende voorspellingen van de omvang van de populaties in het volgende jaar wordt bewaakt dat het aantal brandganzen in Fryslân

niet lager wordt dan de gunstige referentiewaarden. Sovon doet de berekeningen en rapporteert naar de provincie en de FBE. Op basis van berekende voorspellingen van de omvang van de populaties in het volgende jaar wordt bewaakt dat het aantal brandganzen in Fryslân niet lager wordt dan de gunstige referentiewaarden (zie § 9.6.2).

Brandgans als standgans

De gezamenlijke provincies hebben gunstige referentiewaarden bepaald voor de brandgans als standgans in de afzonderlijke provincies. De gunstige referentiewaarde voor Fryslân is 470 broedpaar en daarvan afgeleid 1460 exemplaren bij de start van het broedseizoen en 1910 exemplaren na het broedseizoen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023). Populatiebeheer mag er niet toe leiden dat de populatie kleiner wordt dan voornoemde aantallen. Sovon heeft daarvoor een rekensystematiek gemaakt. De provincie heeft in een brief (d.d. 14 juni 2024) de FBE verzocht deze rekensystematiek in het Faunabeheerplan op te nemen. De FBE conformeert zich aan deze systematiek.

De rekensystematiek maakt gebruik van gegevens uit de juli-tellingen in de meest recente jaren en beschikbare literatuur om de jaarlijkse aanwas en sterfte (zowel natuurlijk als veroorzaakt door populatiebeheer) in de populaties te schatten. Op basis van de juli-telling in jaar T (het moment in het jaar dat een populatie het grootst is) wordt in jaar T voorspeld wat de populatiegrootte zal zijn in het opvolgende jaar T+1, wanneer deze voorafgaand aan het opgroeiseizoen (wanneer de jongen vliegvlug worden) op haar kleinst is. Volgt uit deze berekening dat de voorspelde populatiegrootte van een soort mede door het toepassen van populatiebeheer voor het aankomende jaar T+1 kleiner zal zijn dan de gunstige referentiewaarde, referentiewaarde, dan wordt de onttrekking van brandganzen aan de populatie voor dat gehele jaar T+1 (januari tot en met september) stil gelegd. Na de eerstvolgende juli-telling in jaar T+1 wordt de voorspelling opnieuw gemaakt, dan kijkend naar jaar T+2. Op basis van de uitkomst wordt opnieuw bepaald of het beheer in jaar T+2 doorgang kan vinden of niet. Deze berekening door de FBE vindt dus elk jaar opnieuw plaats.

Brandgans als trekvang

De gunstige referentiewaarde van de brandgans als trekvang is gedefinieerd als een maandgemiddelde van 64.534 exemplaren. Het maandgemiddelde is de laatste jaren ongeveer 200.000.

Sovon heeft in opdracht van de provincie Fryslân een systematiek ontwikkeld om te voorkomen dat door faunabeheer het volgende jaar het maandgemiddelde zou uitkomen onder de gunstige referentiewaarde. De FBE conformeert zich aan deze systematiek. Voor de beschrijving van de systematiek verwijzen wij naar het rapport (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2024).

9.7 Gewenste stand als standgans

De provinciale verordening vereist een beschrijving van de gewenste stand van diersoorten waarvoor populatiebeheer wordt voorgestaan. Dit faunabeheerplan beoogt populatiebeheer van de brandgans als standgans. De totale uitbetaalde schade aan zomergras was in het schadejaar 2023 omstreeks 1,1 miljoen euro, terwijl het doel € 500.000 is. Dit is 45% van 1,1 miljoen. Daaruit zou een gewenste stand volgen van 45% van het aantal in 2023, zoals vastgesteld bij de juli-telling van dat jaar. Dit komt neer op afgerond 1900 exemplaren. Dat is echter net lager dan de gunstige referentiewaarde van 1910 exemplaren. De gewenste stand is dus **1910 exemplaren**.

10 CANADESE GANS

Status: beschermde soort (artikel 11.37 Besluit activiteiten leefomgeving), soort met landelijke vergunningvrij aanwijzing van bestrijding van schade aan gewassen, vee, bossen, visserij, wateren, flora of fauna (artikel 4.18 Omgevingsregeling).

10.1 Soortbeschrijving

Complex van soorten en ondersoorten

De Canadese gans is in 2004 gesplitst in twee aparte soorten: *Branta canadensis* (grote Canadese gans) en *Branta hutchinsii* (kleine Canadese gans). Bij beide soorten worden meerdere ondersoorten onderscheiden. De vergunningvrij aanwijzing in het Besluit activiteiten leefomgeving omvat alle ondersoorten van *Branta canadensis*, maar slechts één ondersoort van *Branta hutchinsii*, namelijk *Branta hutchinsii hutchinsii*, die nauwelijks in Nederland wordt waargenomen. Een andere ondersoort *Branta hutchinsii minima* is wel gevestigd in Nederland, met name in Noord-Holland. Deze ondersoort wordt nauwelijks in Fryslân waargenomen en is wettelijk wel een exoot en dus niet beschermd. Waar in dit faunabeheerplan Canadese gans staat, wordt de soort 'grote Canadese gans' bedoeld.

Kenmerken

De Canadese gans is een grote bruingrijze gans met zwarte hals en kop en een opvallende witte keelvlak.

Leefwijze en voortplanting

De Canadese gans is van origine een broedvogel van Noord-Amerika. In het kader van de Vogelrichtlijn en daarmee de Omgevingswet wordt de Canadese gans niet als exoot beschouwd, omdat ooit enkele Canadese ganzen op eigen kracht vanuit Noord-Amerika het grondgebied van de Europese Unie hebben bereikt. De Canadese ganzen in Nederland zijn ooit ontsnapte volière- en parkvogels en hun nakomelingen (Lensink 1996), maar door hun Europese status zijn ze toch beschermd.

Vanaf 1974 broeden verwilderde Canadese ganzen jaarlijks Nederland (Lensink 1996). Ze broeden één keer per jaar in de periode maart – mei en leggen meestal vijf tot zeven eieren. In de zomer, vanaf juni tot in september, vormen zich grote groepen ruiende vogels op open water (plassen, meren en rivieren). Alleen onder echt winterse omstandigheden met bijv. sneeuwbedekking treedt enige migratie op onder de in Nederland broedende Canadese ganzen.

Trek

De laatste keer dat noemenswaardige aantallen Canadese ganzen uit Scandinavië in Nederland overwinterden was in de strenge winter 1980/81 (SOVON 1987). Door klimaatverandering gebeurt dit tegenwoordig niet meer (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018).

Voedsel

Canadese ganzen eten vooral gras en wortelstokken, en ook wel oogstresten op akkers.

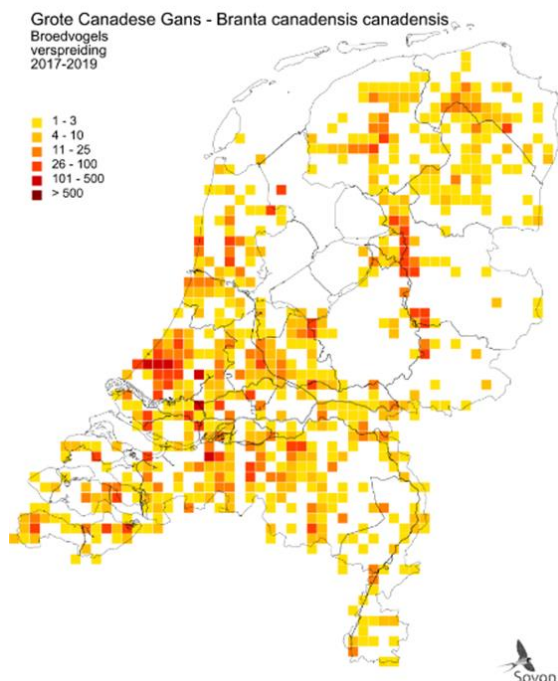
Vijanden

Volwassen Canadese ganzen zijn groot en weerbaar. De meeste roofdieren en roofvogels in ons land vallen volwassen Canadese ganzen over het algemeen niet aan. Alleen voor de zeearend is de Canadese gans een gebruikelijke prooi. Vossen en steenmarters proberen wel eieren van Canadese ganzen te bemachtigen.

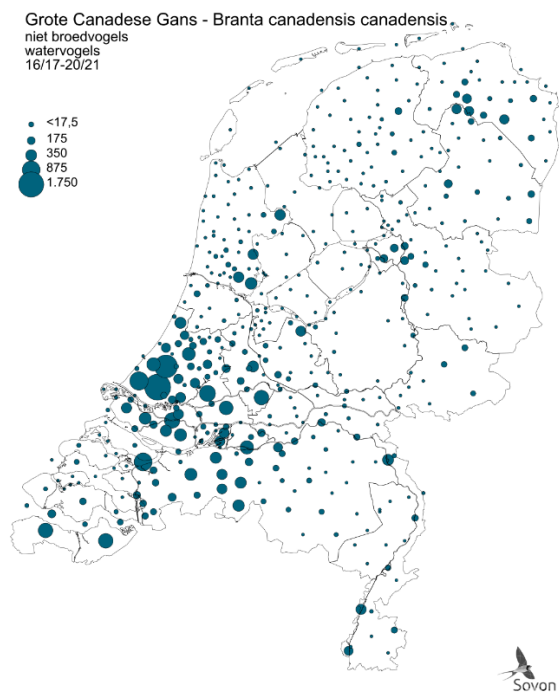
10.2 Verspreiding en aantalsontwikkeling

10.2.1 Nederland

Canadese ganzen broeden vooral in het westen en noorden van ons land, in het rivierengebied en in Noord-Brabant (figuur 10-1). Over het gehele jaar genomen verblijven de meeste grote Canadese ganzen in Zuid-Holland, het oosten van Noord-Brabant en rond Zwolle en Groningen (figuur 10-2).

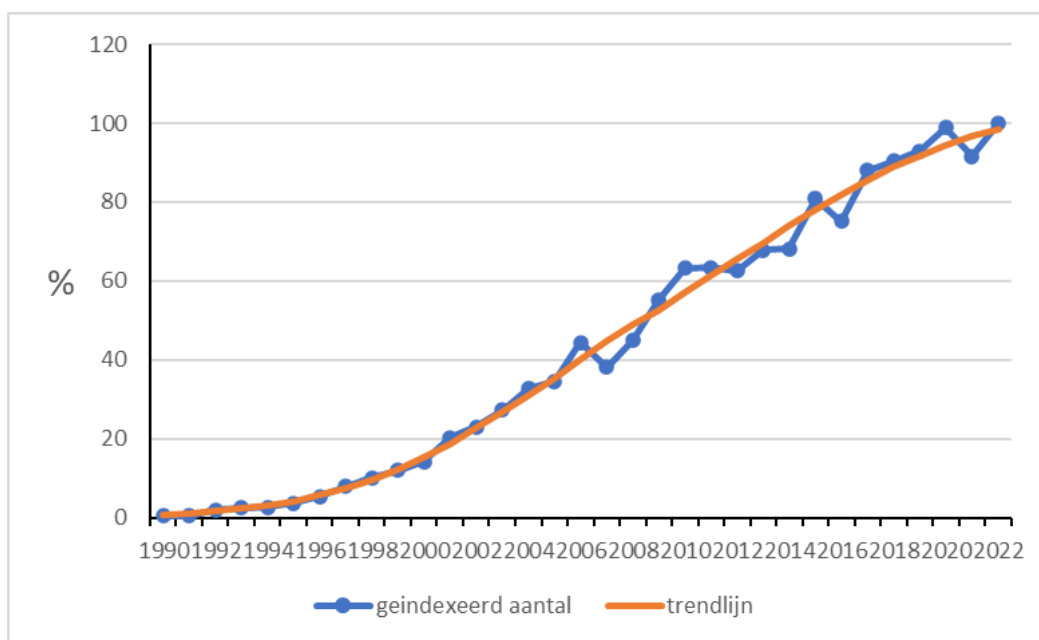

Figuur 10-1. Aantal broedparen grote Canadese gans per 5x5 km-hok (2017-2019) (bron: Sovon, website)

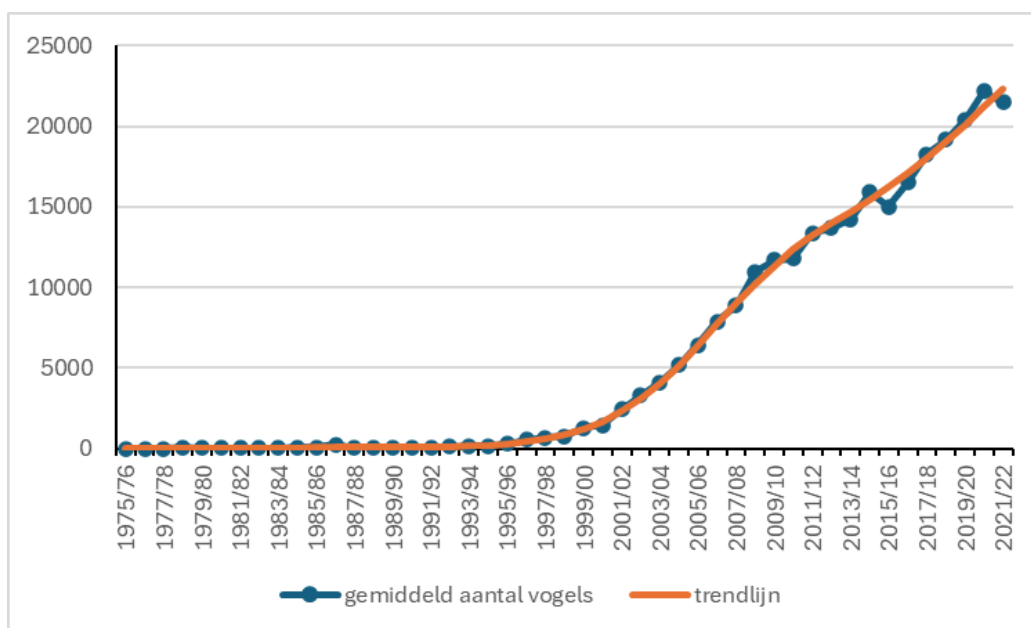

Figuur 10-2. Overzichtskaart van het maandgemiddelde aantal grote Canadese ganzen per telgebied van het Meetnet Watervogels 2016/17 t/m 2020/21 (bron: Sovon, website)

Na het eerste broedgeval in 1975 in Nederland volgde eerst een kwakkelende fase. Vanaf 1990 begon een fase met exponentiële groei, die rond 2005 overging in lineaire groei (figuur 10-3). Dit geldt ook voor de seizoensgemiddelden van de watervogeltellingen (figuur 10-4).

Figuur 10-3. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van het aantal in Nederland broedende grote Canadese ganzen 1990-2022 (2022 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

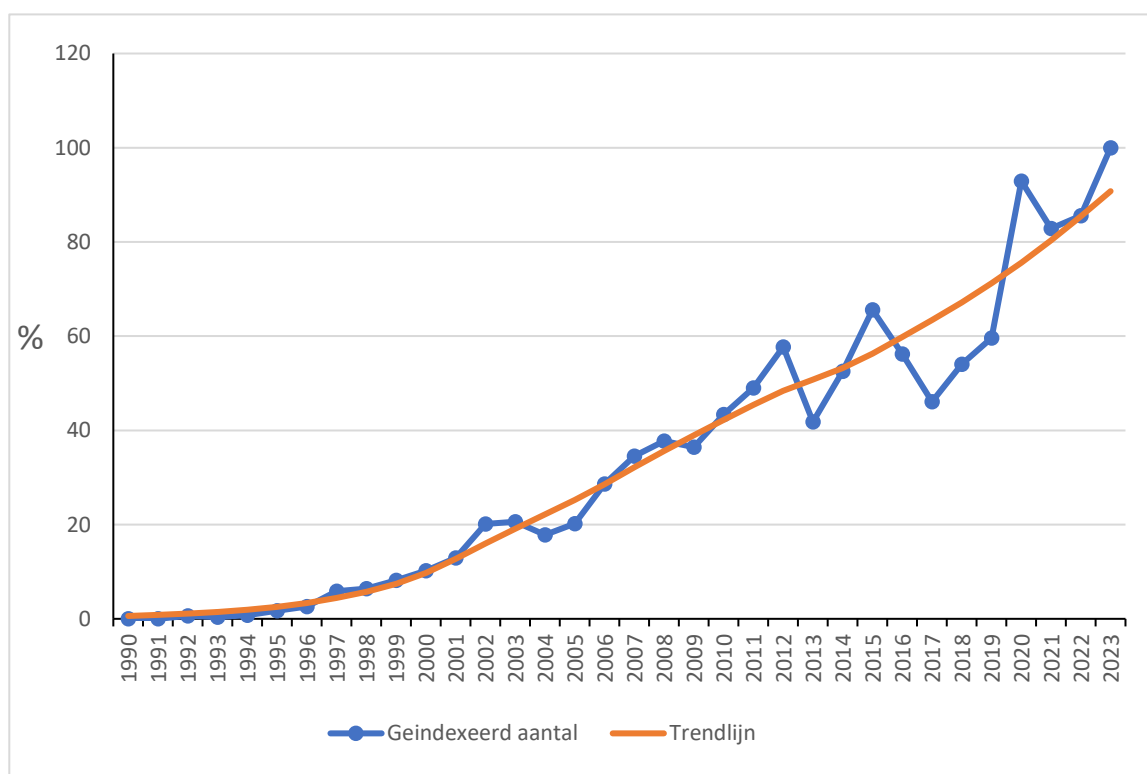

Figuur 10-4. Aantalsontwikkeling van de grote Canadese gans in Nederland (maandgemiddelde per telseizoen) in monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels 1975-2021 (bron: Sovon, website)

10.2.2 Fryslân

Broedpopulatie

De Canadese gans broedt verspreid door de provincie, met een duidelijke concentratie in het Lage Midden en de Veenpolders (figuur 10-1). Rond 2019 waren er omstreeks 925 broedpaar in Fryslân.³⁴ Daarna is de broedpopulatie nog met omstreeks 27% toegenomen. Naar schatting zijn er nu 1200 broedpaar in Fryslân. Het aantal broedparen in Fryslân stijgt voortdurend (figuur 10-5).

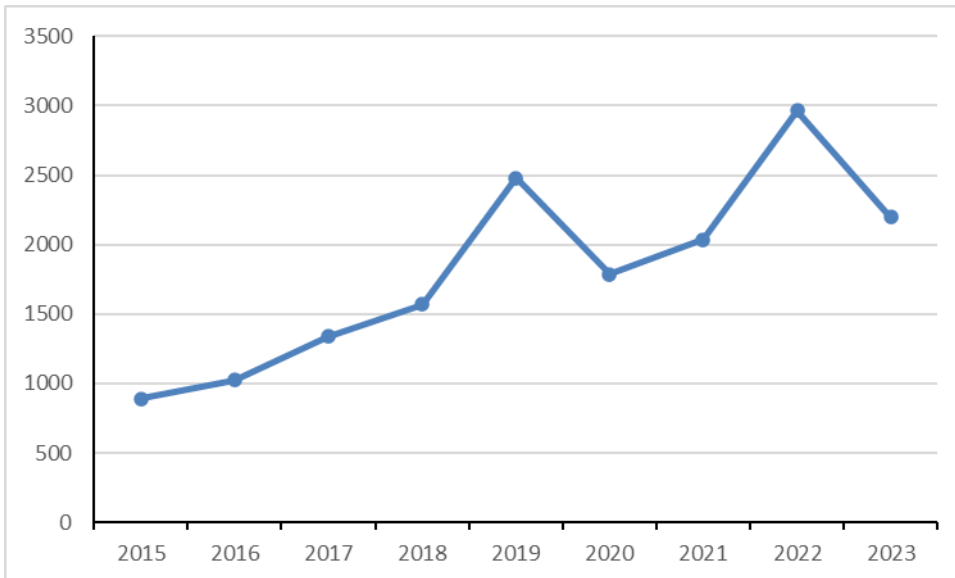

figuur 10-5. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie grote Canadese ganzen in Fryslân 1990-2023 (2023 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

Zomerpopulatie

De aantallen Canadese ganzen in juli zijn flink toegenomen. In juli 2022 werden bijna 3000 Canadese ganzen geteld (figuur 10-6).

³⁴ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1661/?prov=FR>

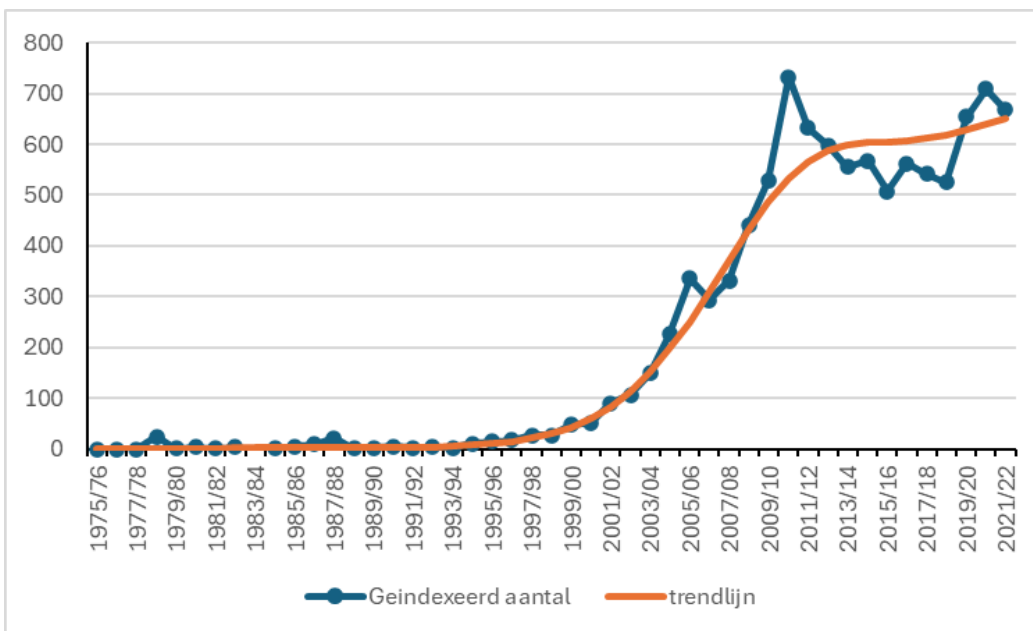

Figuur 10-6. Aantalsontwikkeling van de grote Canadese gans in juli in Fryslân (bron: Sovon)

Na de broedtijd concentreren de Canadese ganzen zich voor de rui in voor hen veilige gebieden, niet alleen in het Lage Midden en de Veenpolders, maar ook in de kustzone van het IJsselmeer (Koffijberg & de Boer 2018).

Jaarrond

Begin jaren tachtig pleisterden er slechts enkele exemplaren van de Canadese gans in Fryslân. Vanaf 1995 begonnen de aantallen toe te nemen, maar vanaf 2010 schommelen de aantallen, zonder significante aantalsverandering (figuur 10-7).

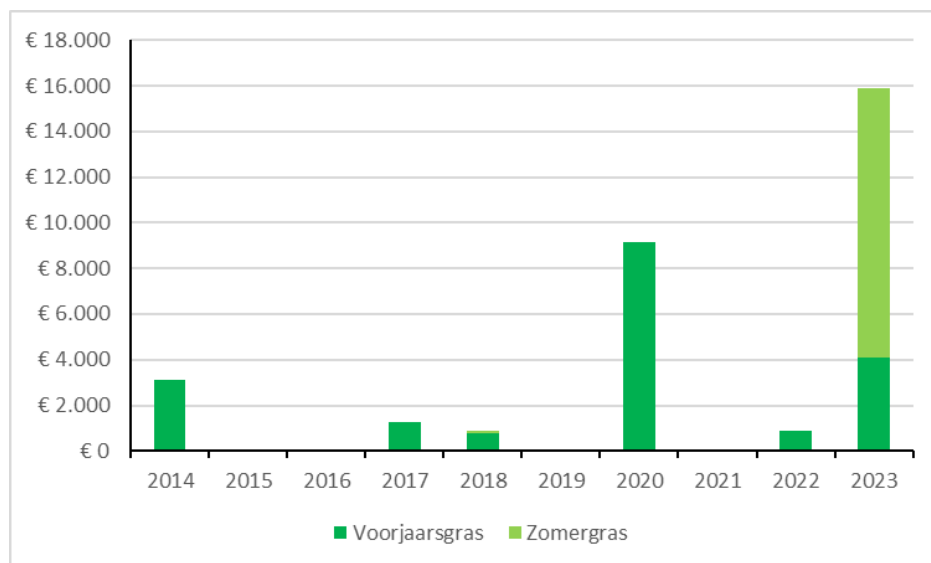

Figuur 10-7. Aantalsontwikkeling van de grote Canadese gans in Fryslân in monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels 1975-2021 (bron: Sovon, website)

10.3 Schade

10.3.1 Schade aan gewassen

Canadese ganzen veroorzaken schade aan landbouwgewassen. Dit betreft in hoofdzaak grasland en incidenteel andere gewassen. Schade veroorzaakt door Canadese ganzen kwam in Fryslân tot juni 2023 niet in aanmerking voor tegemoetkoming. Daarom werd alleen getaxeerd om bij schade veroorzaakt door meerdere diersoorten het deel dat niet vergoed wordt (hier het aandeel Canadese gans) te bepalen. Taxaties zijn bij deze soort dus niet adequaat om de omvang van gewasschade te beschrijven. Sinds 2013 zijn in Fryslân slechts enkele schades veroorzaakt door Canadese ganzen getaxeerd. Het ging vrijwel uitsluitend om gras (tabel 10-1). Terwijl de omvang van de schade niet duidelijk wordt door gebrek aan taxaties, is wel een duidelijk toenemende trend te zien (figuur 10-8). Zie de flinke schade aan zomergras in 2023.

Figuur 10-8. Jaarlijkse ontwikkeling van de getaxeerde schade veroorzaakt door Canadese ganzen in Fryslân 2014-2023 (bron: BIJ12), na aftrek van € 250 per schadegeval. Noot: schade door Canadese ganzen is tot juni 2023 slechts beperkt getaxeerd.

Tabel 10-1. Totale getaxeerde schade (€) 2019-2023 door Canadese ganzen in Fryslân, per gewas en WBE (Bron: BIJ12). De Omgevingsverordening Fryslân 2022 vereist zo'n overzicht over de laatste vijf jaar, zonder uitsluiting van minder belangrijke schadegevallen.

WBE	Voorjaarsgras	Zomergras	Snijmais
Aengwirden-Schoterland	€ 246	€ 38	
Ameland	€ 6.221		
De Alde Slachte	€ 44		
De Lytse Sudwesthoeke		€ 2.003	€ 22
De Marren	€ 269	€ 1.086	
De Middelsee	€ 337		
De Veenpolders	€ 798		
Gaasterlân e.o.	€ 920	€ 1.731	
Kuinder en Linde	€ 365		
Midden-Opsterland		€ 356	
Skasterlan e.o.	€ 5.638	€ 5.395	
Smallingerland	€ 3.104		
Utingeradeel	€ 10.449	€ 14.910	
TOTAAL	€ 28.391	€ 25.519	€ 22

De in de laatste jaren getaxeerde schade veroorzaakt door Canadese ganzen is niet gelijkmatig over Fryslân verdeeld (zie tabel 10-1), maar de interpretatie van een ruimtelijk patroon wordt bemoeilijkt door het tot 30 juni 2023 alleen taxeren van schades als ook andere ganzen betrokken waren. De Canadese gans is vrij gelijkmatig over de provincie verspreid (zie figuur 10-2). Daarom dient een ontheffing voor populatiebeheer niet beperkt te blijven tot enkele WBE's.

10.3.2 Schade aan natuur

In Nederland is nog weinig schade door Canadese ganzen aan doelstellingen voor natuur vastgesteld, maar uit studies in Duitsland (Gebhardt 1996) blijkt dat de Canadese gans, als de aantallen verder toenemen, dezelfde risico's voor natuur kan hebben als de grauwe gans: eutrofiering en aantasting van water- en oevervegetaties, met name waterriet, dat cruciaal is voor meerdere bedreigde en broedvogels, die deels Natura 2000 doelstellingen hebben. Zie bij grauwe gans (§ 11.3.2).

10.3.3 Verwachte schade

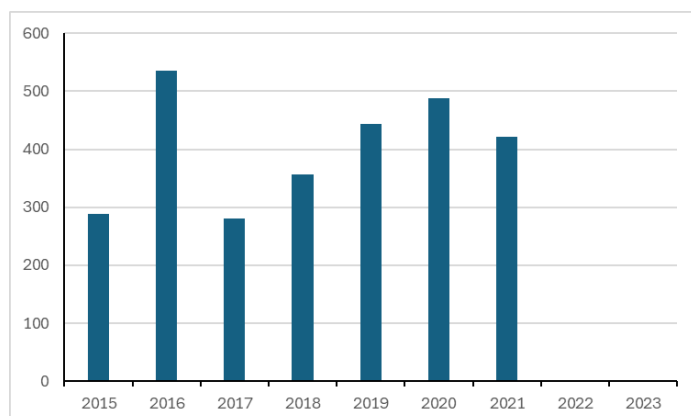
Het in 2021 beëindigde populatiebeheer van de Canadese gans wordt hervat. Dit zal de schade aan gewassen minimaal doen stabiliseren en daarmee een bijdrage leveren aan de gewenste beperking van de totale schade door standganzen tot een niveau van jaarlijks € 500.000.

Zonder populatiebeheer zal de schade aan gewassen veroorzaakt door Canadese ganzen verder toenemen, aangezien het aantal in voorjaar en zomer aanwezige Canadese ganzen flink stijgt (figuren 10-5 en 10-6). Het is de vraag of de aantallen Canadese ganzen tijdens de looptijd van dit faunabeheerplan zo sterk zullen stijgen dat een risico voor doelstellingen voor natuur zal ontstaan.

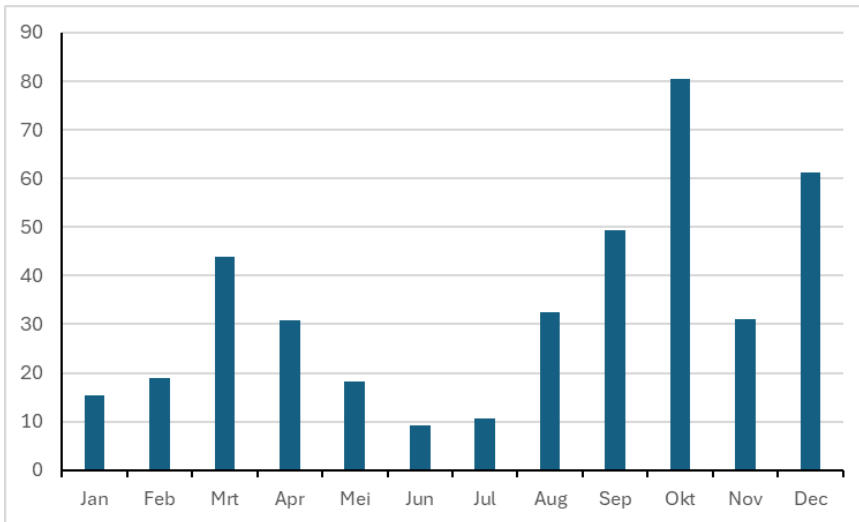
10.4 Beheer tot en met 2023

Voor de Canadese gans geldt een landelijke vergunningvrij aanwijzing op basis waarvan in Fryslân afschot en legselbehandeling plaatsvond tot 2022. Op 1 januari 2022 verliep de verlenging van het Faunabeheerplan Fryslân 2014-2019 over de periode 2020-2021. Daarmee is er sinds die datum geen geldend faunabeheerplan meer dat schadebestrijding gericht tegen de Canadese gans onderbouwt. De schadebestrijding is gestopt.

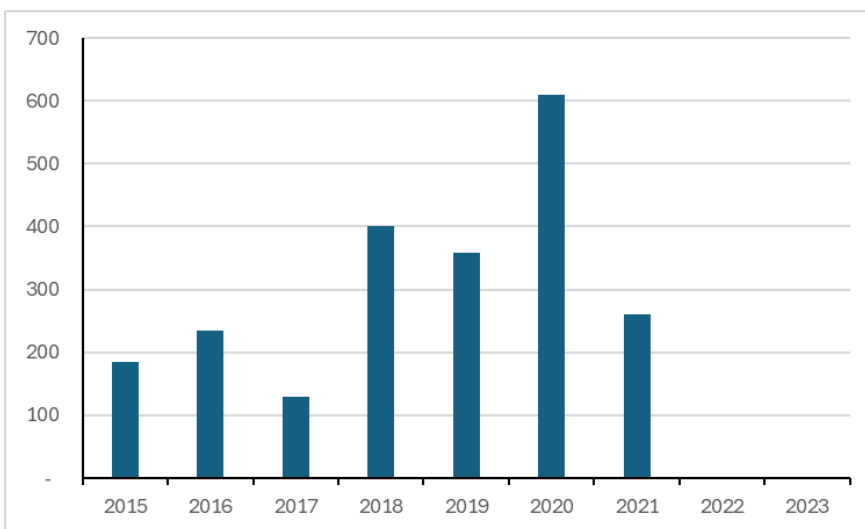
In de periode 2014-2021 zijn jaarlijks tussen de 270 en 500 Canadese ganzen afgeschoten. In de jaren 2022 en 2023 zijn geen Canadese ganzen afgeschoten (figuur 10-9) en geen eieren behandeld (figuur 10-11). Het afschot is vooral uitgevoerd in de herfst en in maart (figuur 10-10).

Figuur 10-9. Jaarlijkse ontwikkeling van afschot van Canadese ganzen in Fryslân op basis van de landelijke vergunningvrij aanwijzing (bron: FBE).

Figuur 10-10. Afschot van Canadese ganzen in Fryslân per maand, gemiddelde 2015-2021 (bron: FBE).

Figuur 10-11. Behandelde eieren van de Canadese gans 2015-2023 (bron: FBE)

10.5 Beheer 2024-2029

Hoewel de landelijke vergunningvrij aanwijzing van de Canadese gans niet is vernietigd, in tegenstelling tot de andere landelijk vrijgestelde soorten (Backes e.a. 2024), verzoekt de Faunabeheereenheid om een omgevingsvergunning voor afschot, ruivangsten en legselbehandeling. De reden voor het verzoek om omgevingsvergunning is de noodzaak voor populatiebeheer, gedurende het gehele jaar. Populatiebeheer is niet mogelijk op basis van vergunningvrij aanwijzing.³⁵ Aangezien er nauwelijks trek ganzen zijn onder de Canadese ganzen in Fryslân, kan populatiebeheer gedurende het hele jaar worden toegestaan. De FBE verzoekt de provincie om in de omgevingsvergunning gebruik van het geweer tussen een uur voor zonsopgang en een uur na zonsondergang op te nemen. Legselbehandeling is minder effectief dan het doden van ganzen, maar legselbehandeling kan wel de groei van een populatie beperken (Kleijn e.a. 2012).

Afschot van koppelvormers dient mogelijk te zijn van twee uur vóór zonsopkomst tot twee uur na zonsondergang. Koppelvormers zijn juist in de schemer en de nacht het meest in rust aanwezig bij hun

³⁵ Artikel 11.44 lid 6 Besluit activiteiten leefomgeving

nestplek en de vluchtafstand is dan minder dan overdag. Voor afschot in de nacht is nachtzichtapparatuur, met name warmtebeeldkijkers, noodzakelijk. Verder is het gebruik van een geluidsdemper gewenst, zodat naburige paren niet wegluchten van hun nest.

Tenzij er vastgestelde gebiedsafspraken zijn, is afschot van koppelvormers in Vogelrichtlijngebieden alleen toegestaan in januari, februari en maart en is daar ander afschot in het geheel niet toegestaan.

Verwacht wordt dat daarmee de schade door Canadese ganzen in Fryslân niet verder zal toenemen.

10.6 Staat van instandhouding

In artikel 11.44 eerste lid Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat een omgevingsvergunning voor een fauna-activiteit niet kan worden verleend als de activiteit kan leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding. In artikel 11.63 eerste lid Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat schadebestrijding wordt uitgevoerd conform het faunabeheerplan. Daarom bepalen wij de staat van instandhouding van de Canadese gans in Fryslân (paragraaf 10.6.1). Daarna beoordelen wij de invloed van het geplande populatiebeheer hierop (paragraaf 10.6.2). De staat van instandhouding is in de Bijlage bij artikel 1.1. Omgevingswet als volgt omschreven: 'effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van de soort.' In paragraaf 2.1.4 van dit plan is toegelicht hoe de staat van instandhouding dient te worden beoordeeld.

10.6.1 Beoordeling staat van instandhouding Canadese gans

Element 1: Populatie

Element 1 (populatiodynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantalstrend van de populatie, vergeleken met de gunstige referentie.

De provincie heeft geen gunstige referentiewaarde voor het element populatie van de Canadese gans bepaald en laat dat expliciet over aan de FBE. De gunstige referentie voor de Canadese gans als broedvogel is niet de toestand in het jaar 1981, aangezien er toen nog geen Canadese ganzen in Fryslân broeden. Wij beschouwen 250 broedpaar Canadese ganzen als de gunstige referentie voor het element populatie. Franklin (1980) adviseert als ondergrens voor een levensvatbare populatie het aantal van 500 reproducerende eenheden. Bij de Canadese gans komt dat neer op 250 broedparen.

De gunstige referentie voor de Canadese gans als niet-broedvogel is ook niet de toestand in het jaar 1981. Wij beschouwen 1.000 Canadese ganzen in juli, na het broedseizoen, als de gunstige referentie.

Ontwikkeling

In Fryslân zijn meer Canadese ganzen dan de gunstige referentiewaarden.

Toekomstperspectief

Op basis van een berekende voorspelling van de omvang van de populatie in het volgende jaar wordt bewaakt dat het aantal Canadese ganzen in Fryslân niet lager wordt dan de gunstige referentiewaarde (zie § 10.6.2).

Conclusie populatie: gezien het voorgaande beoordelen wij het element populatie voor Fryslân als gunstig.

Element 2: Verspreiding

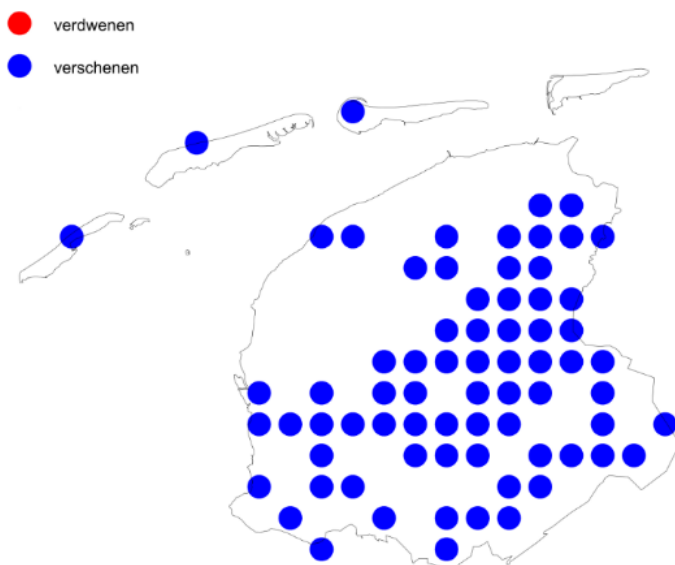
Ontwikkeling

De verspreiding van de Canadese gans in Fryslân is sterk toegenomen (figuur 10-12) en is gunstig.

Toekomstperspectief

Voor de komende twaalf jaar wordt een stabilisatie verwacht van de verspreiding van de Canadese gans in Fryslân, op het niveau van 10x10 km-hokken.

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Fryslân als gunstig.

Figuur 10-12. Verandering in de verspreiding (5x5 km-hokken) van de grote Canadese gans als broedvogel in Fryslân tussen 1973-1977 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

Element 3: Leefgebied

Element 3 (in termen van het Besluit kwaliteit leefomgeving 'habitat') is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2023b).

Ontwikkeling

Het leefgebied van de Canadese gans in Fryslân is voor deze soort gunstig. De agrarische graslanden bieden een overvloed aan voedsel.

Toekomstperspectief

Naar verwachting zal het voedselaanbod voor Canadese ganzen de komende twaalf jaar niet wezenlijk verslechteren. Het toekomstperspectief in Fryslân wordt beoordeeld als gunstig.

Conclusie leefgebied: gezien het voorgaande beoordelen wij het element leefgebied voor Fryslân als gunstig.

Totaalbeoordeling

Alle drie elementen van de staat van instandhouding zijn beoordeeld als gunstig. Hierdoor is de totaalbeoordeling voor de staat van instandhouding van de Canadese gans in Fryslân gunstig.

	Svl Canadese gans Fryslân
1) Populatie	gunstig
2) Verspreiding	gunstig
3) Leefgebied	gunstig
TOTAAL	gunstig

10.6.2 Invloed faunabeheer op staat van instandhouding

De staat van instandhouding in Fryslân is maatgevend voor de beoordeling van maatregelen, hier het uitvoeren van schadebestrijding op basis van de vergunningvrij aanwijzing. In Fryslân is de staat van instandhouding gunstig.

Populatiebeheer heeft geen wezenlijk negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het schaalniveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie (DG Environment 2023a). Populatiebeheer heeft wel invloed op het aantal Canadese ganzen, maar op basis van een berekende voorspelling van de omvang van de populatie in het volgende jaar wordt bewaakt dat het aantal Canadese ganzen in Fryslân niet lager wordt dan de gunstige referentiewaarde. Zie de beschrijving van de methode voor brandgans als standgans (§ 9.6.2).

10.7 Gewenste stand

De provinciale verordening vereist een beschrijving van de gewenste stand van diersoorten waarvoor populatiebeheer wordt voorgestaan. Dit faunabeheerplan beoogt populatiebeheer van de Canadese gans. De totale uitbetaalde schade aan zomergras was in het schadejaar 2023 omstreeks 1,1 miljoen euro, terwijl het doel € 500.000 is. Dit is 45% van 1,1 miljoen. Daarom stellen wij de gewenste stand van de Canadese gans op 45% van het aantal in 2023, zoals vastgesteld bij de juli-telling van dat jaar. Dit komt neer op afgerond **1000 exemplaren**, toevallig gelijk aan de gunstige referentiewaarde.

11 GRAUWE GANS

Status: beschermde soort (artikel 11.37 Besluit activiteiten leefomgeving), provinciale vergunningvrij aanwijzing voor aan verjaging ondersteunend afschot buiten voor de soort aangewezen foerageergebieden gedurende de periode waarin de foerageergebieden als zodanig zijn begrensd.

11.1 Soortbeschrijving

Kenmerken

De grauwe gans is een grote bruingrijze gans met lichtgrijze vleugels. De geheel oranje snavel is in Nederland een goed kenmerk ter onderscheiding van andere ganzen. De poten zijn roze.

Leefwijze en voortplanting

De grauwe gans broedt bij voorkeur in moerassen en andere natte gebieden. De grauwe gans broedt de laatste jaren ook in minder optimale broedlocaties zoals parken, klaverbladen en slootrandjes (Voslamber 2011). Ze broeden een keer per jaar. De grauwe gans is met 17,5 jaar een langlevende vogelsoort die voor zijn levensduur tamelijk grote legfels van meestal 4-7 eieren produceert (Cramp & Simmons 1977, Schekkerman e.a. 2000).

Trek

Nederlandse grauwe ganzen zijn deels stand- en deels trekvogel. De grauwe ganzen die Nederland tijdens de trek en in de winter aandoen komen vooral uit Scandinavië.³⁶ Zij blijven hier overwinteren of trekken verder door tot in Zuid-Spanje. Ook komen grauwe ganzen uit Centraal-Europa naar Nederland om hier te ruïen of te overwinteren. Grauwe ganzen gebruiken binnen hun trekweg vooral vaste pleisterplaatsen. In ons land liggen een aantal belangrijke pleisterplaatsen, met name in het voorjaar (Voslamber e.a. 1993, 2004, Powolny e.a. 2018). In Nederland begint het broeden al vroeg in het jaar en dat overlapt in de tijd deels met de wegtrek van vogels die elders broeden.

Broedvogels met jongen volbrengen de slagpenrui (half mei-eind juni) in of nabij broedgebieden. Vogels zonder jongen en sub-adulten kunnen zich op gemeenschappelijke ruiplaatsen concentreren. Dergelijke groepen bevinden zich op grotere wateren.

Voedsel

Grauwe ganzen eten vooral gras, riet, biezen, kruiden en waterplanten. Daarnaast eten ze akkerbouwgewassen zoals aardappelen. Het geprefereerde voedsel van grauwe ganzen, voedselrijk kortgrazig grasland, is in Nederland in hoge mate aanwezig.

Geschiedenis

Uit botresten gevonden bij archeologisch onderzoek blijkt dat grauwe ganzen in Nederland al in het Mesolithicum werden bejaagd (Lauwerier e.a. 2005). Na de laatste ijstijd hebben steeds grauwe ganzen in ons land gebroed (Voslamber 2023). Na de middeleeuwen is de grauwe gans als broedvogel evenwel geleidelijk vrijwel helemaal verdwenen uit ons land door het ontginnen van moerasgebieden en toenemende benutting. In de vorige eeuw was in de jaren twintig en dertig de grauwe gans nog slechts een incidentele broedvogel in Nederland. Sinds de jaren veertig gingen grauwe ganzen broeden in drooggelegde IJsselmeerpolders. Aan het

³⁶ Zie <https://www.vogeltrekatlas.nl/soortzoek2.html?0-Grauwe%20gans-Overwinteraars>

eind van de 20ste eeuw zijn de broedgevallen exponentieel toegenomen, geholpen door herintroducties (Lensink e.a. 2013).

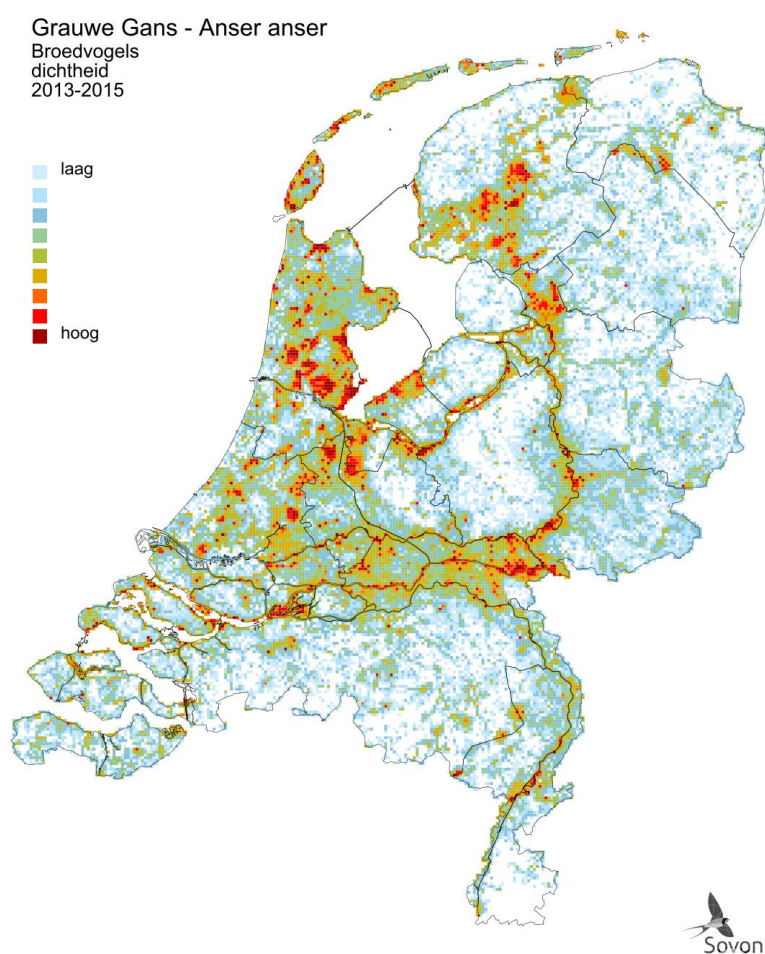
Vijanden

Voor de meeste predatoren zijn grauwe ganzen een maatje te groot. Vossen en zeearenden kunnen grauwe ganzen wel doden. Vossen bemachtigen ook graag eieren van grauwe ganzen (Voslamber e.a. 2012).

11.2 Aantalsontwikkeling en verspreiding

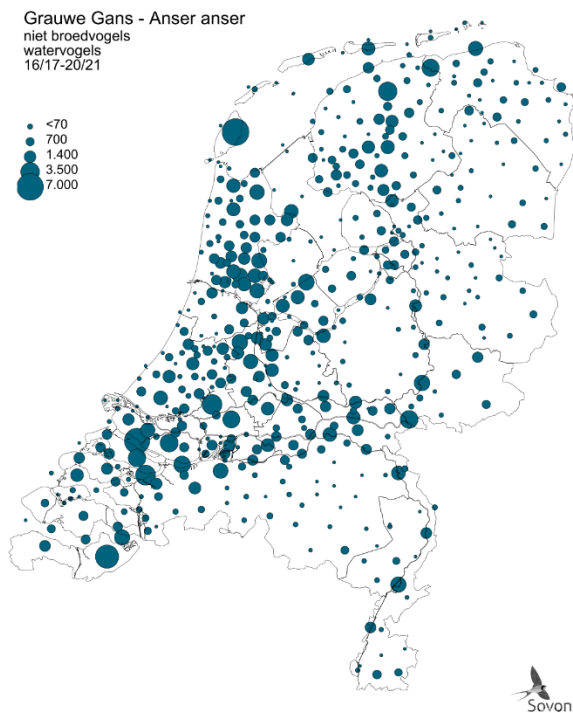
11.2.1 Nederland

De grauwe gans broedt in Nederland vooral in poldergebieden met veel grasland en in moerasgebieden, met name in Fryslân, de Kop van Overijssel, het Rivierengebied, Noord-Holland, het Groene Hart, de Oostvaardersplassen en de Biesbosch (figuur 11-1). Dit zijn ook de gebieden waar jaarrond de meeste grauwe ganzen aanwezig zijn (figuur 11-2). In de periode 2016-2021 waren er in de winter naar schatting omstreeks 600.000 grauwe ganzen in Nederland.³⁷

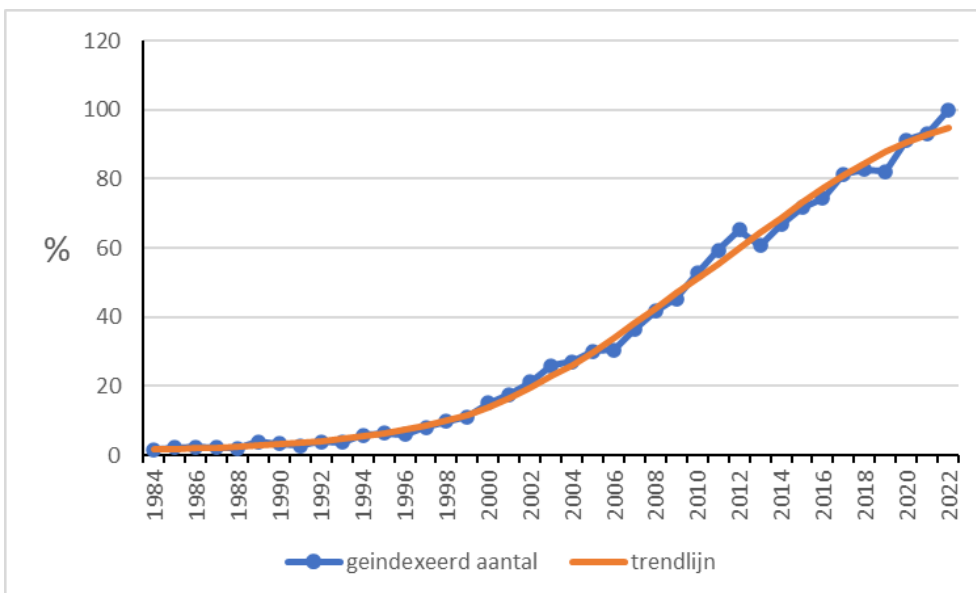
Figuur 11-1. Relatieve dichtheid van de grauwe gans als broedvogel in Nederland

³⁷ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1610>

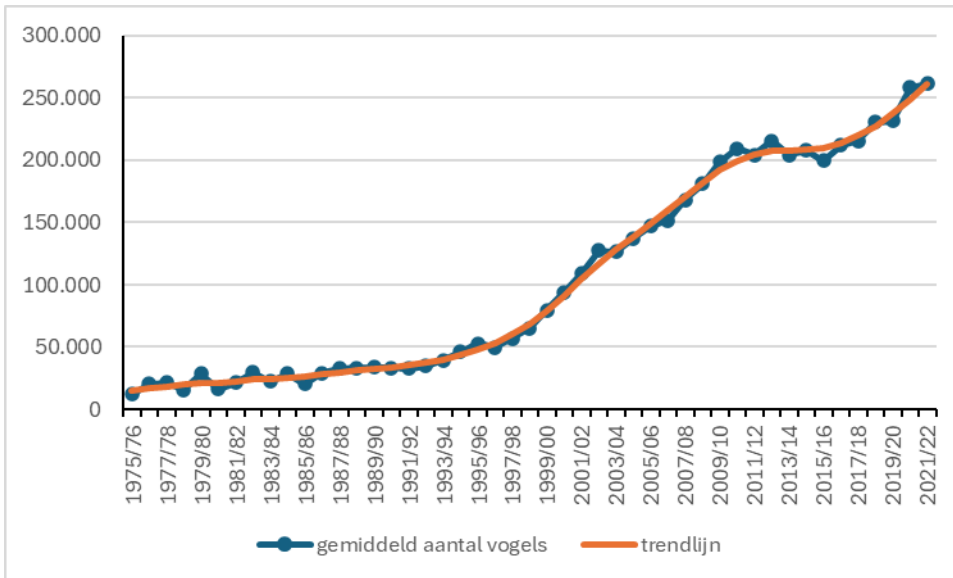

Figuur 11-2. Overzichtsk kaart van het maandgemiddelde aantal grauwe ganzen per telgebied van het Meetnet Watervogels 2016/17 t/m 2020/21 (bron: Sovon, website)

De aantallen in Nederland broedende grauwe ganzen zijn sterk toegenomen (figuur 11-3). Dit geldt ook voor het aantal grauwe ganzen dat waargenomen wordt bij de jaarrond tellingen van het Meetnet Watervogels (figuur 11-4).

Figuur 11-3. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie grauwe ganzen in Nederland 1984-2022 (2022 op 100% gesteld, bron: Sovon, website)

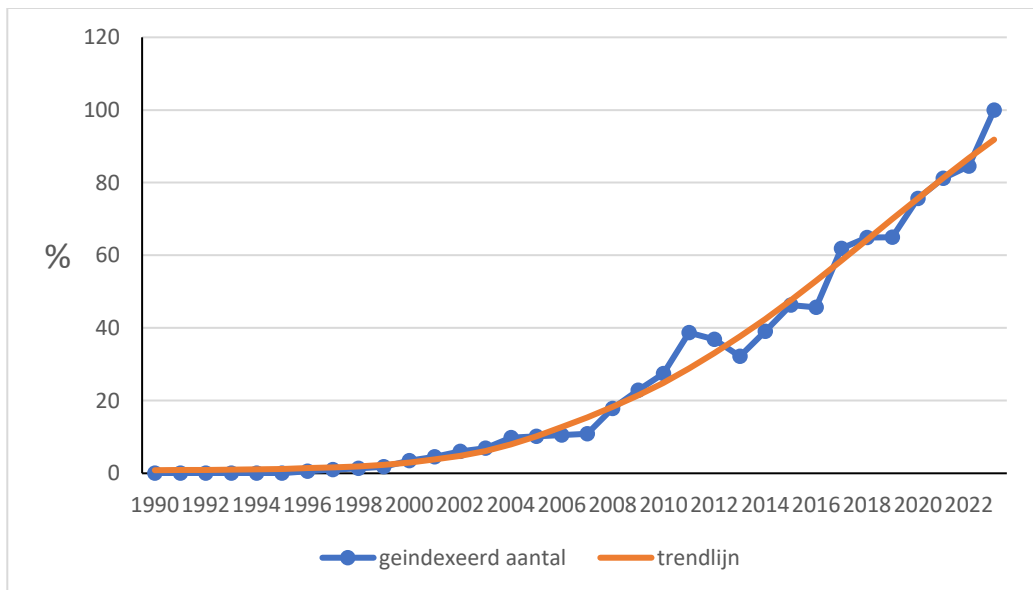

Figuur 11-4. Aantalsontwikkeling van de grauwe gans (maandgemiddelde per telseizoen) in monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels in Nederland 1975-2021 (bron: Sovon, website)

11.2.2 Fryslân

Broedpopulatie

In Fryslân broedden in de periode 2018-2020 naar schatting 16.000 paar grauwe ganzen.³⁸ Tussen 2019 en 2023 is de broedpopulatie met 31% toegenomen (zie figuur 11-5). Naar schatting broeden er tegenwoordig omstreeks 21.000 paar in Fryslân. Grauwe ganzen broeden verspreid door de hele provincie, met duidelijke concentraties in het Lage Midden, de Veenpolders en bij Anjum (figuur 11-1).

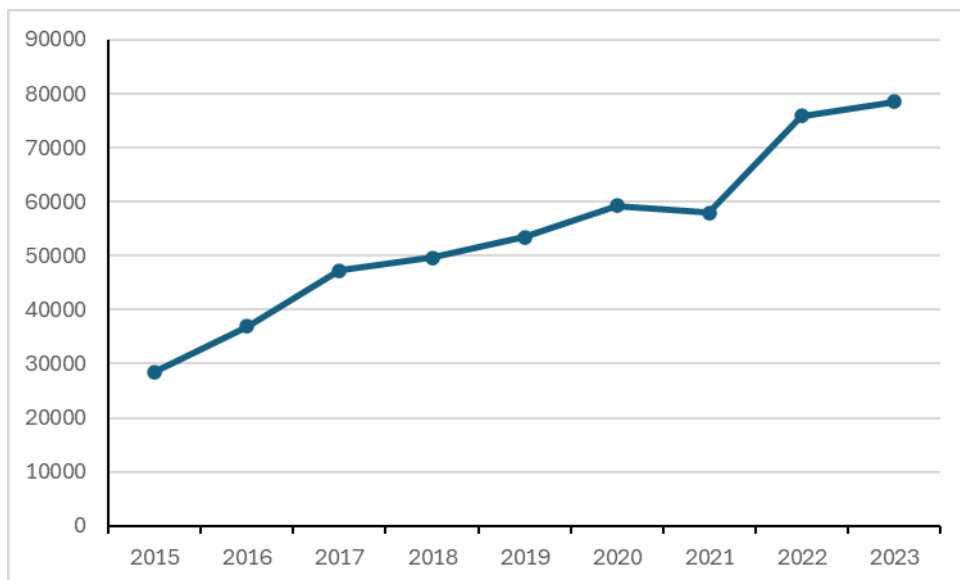

Figuur 11-5. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de grauwe gans in Fryslân 1990-2023 (2023 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

³⁸ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1610/?prov=FR>

Standgans

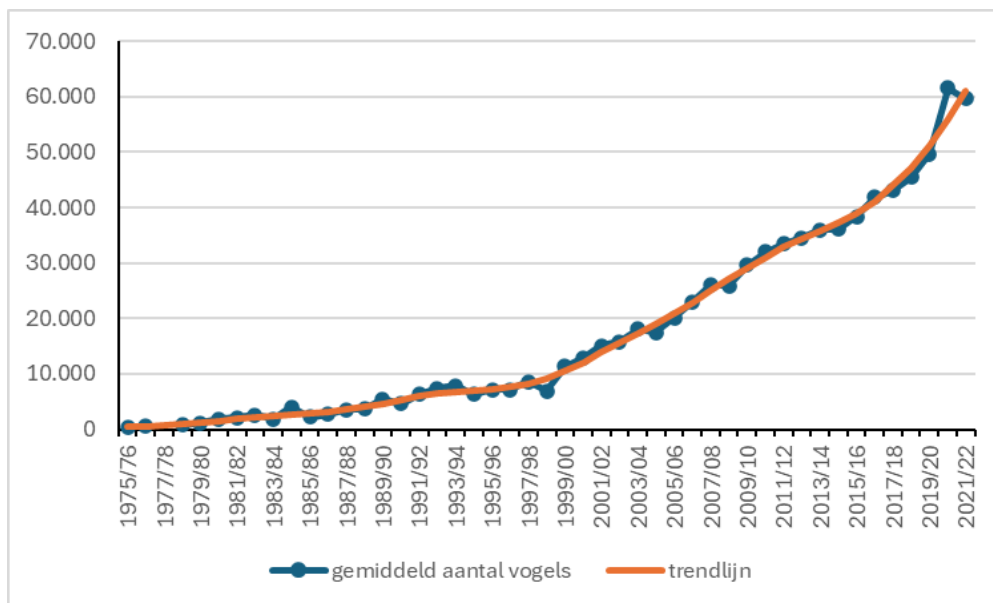
De aantallen grauwe ganzen in juli zijn flink toegenomen. In juli 2023 werden in Fryslân bijna 80.000 grauwe ganzen geteld (figuur 11-6).

Figuur 11-6. Aantalsontwikkeling van de grauwe gans in juli in Fryslân (bron: Sovon).

Treggans

De aantallen grauwe ganzen, die geteld worden in monitoringsgebieden van het Meetnet Watervogels in Fryslân zijn sterk toegenomen (figuur 11-7). Het geschatte gemiddelde maximum in de herfst was in de periode 2016-2021 omstreeks 66.000 exemplaren en in de winter omstreeks 62.000 exemplaren.³⁹

Figuur 11-7. Aantalsontwikkeling van grauwe ganzen (maandgemiddelde per telseizoen) in monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels in Fryslân 1975-2021 (bron: Sovon, website)

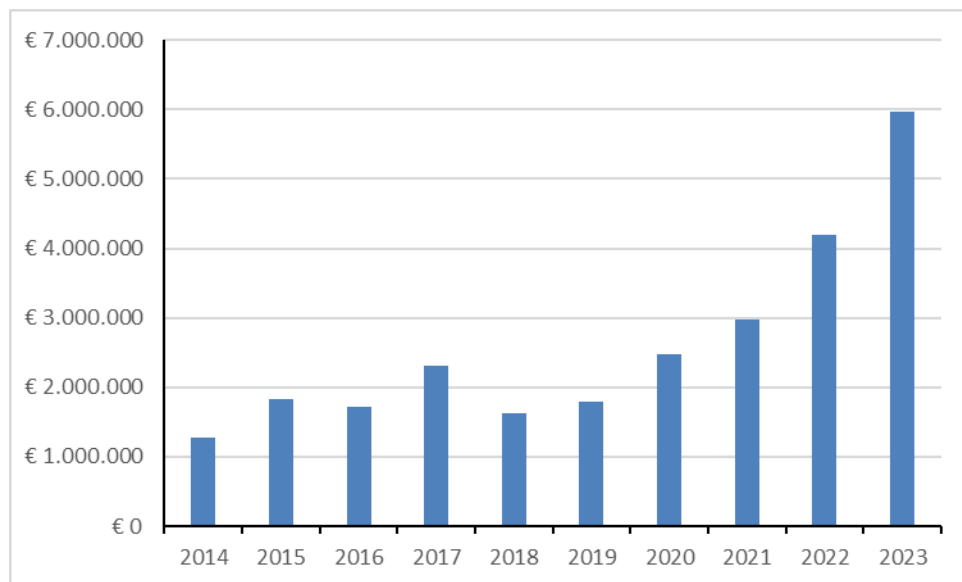
³⁹ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1610/?prov=FR>

11.3 Schade

Bij grauwe ganzen wordt niet alleen schade verwacht aan landbouwgewassen, maar mogelijk ook aan natuurwaarden. Schade aan natuur is met name relevant waar het gaat om vastgelegde doelstellingen voor natuur, zoals in Natura 2000-gebieden.

11.3.1 Schade aan gewassen

De getaxeerde schade veroorzaakt door grauwe ganzen in Fryslân is sterk toegenomen en bedroeg in het schadejaar 2023 bijna 6 miljoen euro (figuur 11-8). Hierbij is per schadegeval € 250,- afgetrokken.

Figuur 11-8. Trend van de getaxeerde schade aan gewassen veroorzaakt door grauwe ganzen in Fryslân 2014-2023, na aftrek van € 250 per schadegeval. (Bron: BIJ12)

In de periode 2016-2023 betrof 80% van de schade voorjaarsgras en 18% zomergras (tabel 11-1).

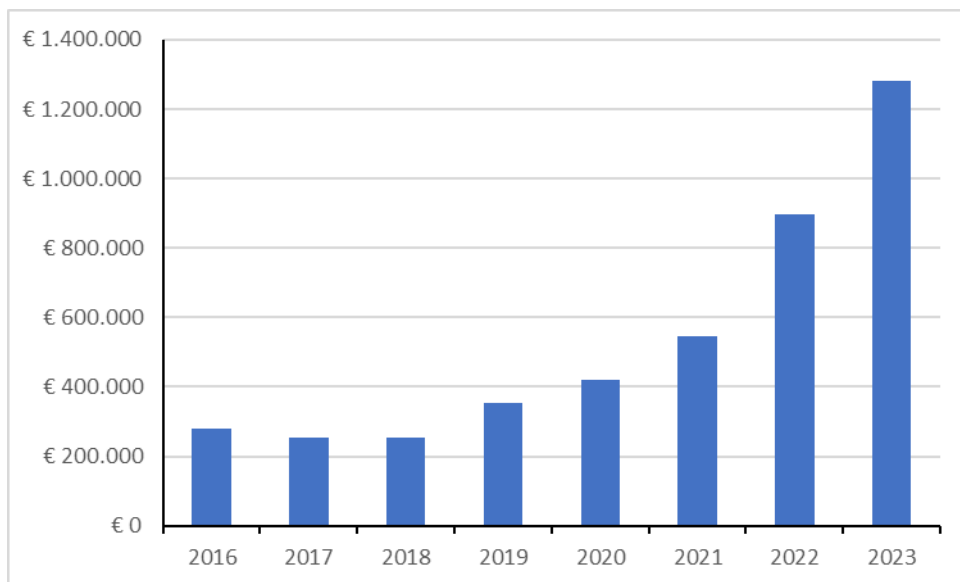
Tabel 11-1. Totale getaxeerde schade (€) 2019-2023 door grauwe ganzen in Fryslân, per gewas en WBE (bron: BIJ12).

De Omgevingsverordening Fryslân 2022 vereist zo'n overzicht over de laatste vijf jaar, zonder uitsluiting van minder belangrijke schadegevallen.

WBE	Voorjaar-sgras	Zomergras	Winter-graan	Zomer-graan	Snijmais	Snijrogge	Bloemkool	Bfoccoli	Pootaardappel	Graszaad	Peen	Klaver	Koolzaad	Luzerne	Najaars-gras	Overige Akker- bouwgewassen	Groenbemester
Aengwirden-Schoterland	8525	5031		4676													
Ameland	838.425	274.177															
Beneden de Linde	18.473	1907															
De Alde Slachte	2.0935																
De Dongeradielen	291.022	32.509	44.013	24.698	2664		36.694		9775		7020			2298		5274	
De Lauwers	258.122	10.036	19.444														
De Lytse Sudwesthoeke	2.027.050	223.388	3968		88	20.250									522		
De Marne	39.979	2559	409							2938							
De Marren	945.703	346.766			497												
De Middelsee	407.505	40.461															
De Veenpolders	394.214	36.398	2838		6031												
Gaasterlân e.o.	817.222	543.494	18.737	4520					1844	20.952		562	1918			5506	
It Butenfjild	527.694	58.525															
Kuinder en Linde	173.079	30.148			1239												
Midden-Opsterland	297.526	73.548															
Om de Terpen	371.884	12.191	30.610	6275				34.255		1273							
Schiermonnikoog	89.656	69.278			2984												2677
Skasterlan e.o.	1.917.563	595.216		922	28.532	14.943						4753					
Smallingerland	558.696	191.457															
Terschelling	581.473	81.399															
Tusken Waed en Sted	15.096		1578	9.190													
Tytsjerksteradiel sud	154.755	28.943															
Utingeradeel	3.131.731	836.399			5277	3064			29.095				1105				
TOTAAL	13.886.328	3.493.830	121.597	50.281	47.312	38.257	36.694	34.255	40.714	25.163	7020	5315	3023	2298	522	10.780	2677

Zomer

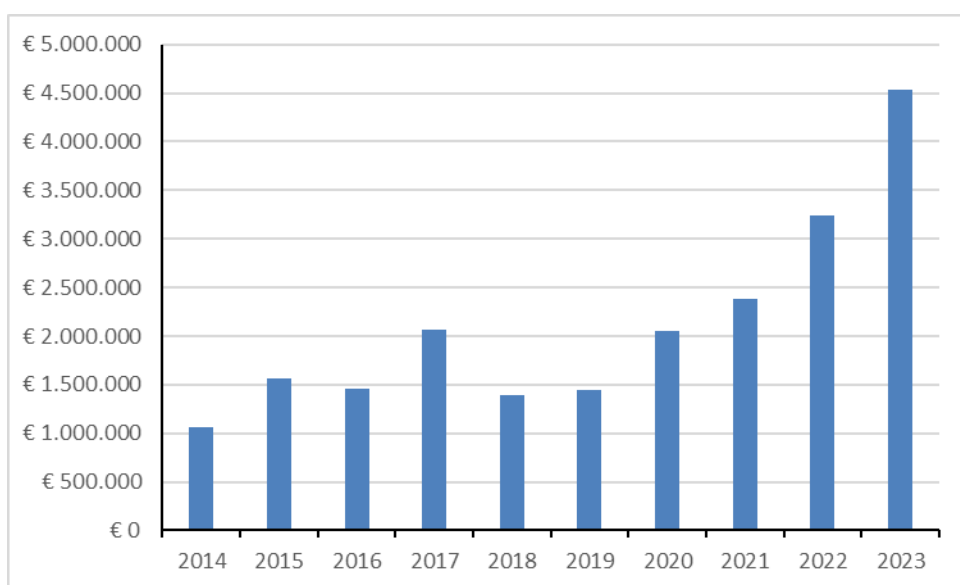
De schade door grauwe ganzen ontstaan in de zomerperiode is weliswaar lager dan de schade ontstaan in de winterperiode, maar is sinds de periode 2016-2018 bijna verviervoudigd naar een bedrag in 2023 van bijna 1,3 miljoen (figuur 11-9).

Figuur 11-9. Jaarlijkse ontwikkeling van getaxeerde schade (€) aan zomergras door grauwe gans in Fryslân 2016-2023 (bron: BIJ12, Monitor Faunaschade)

Winter

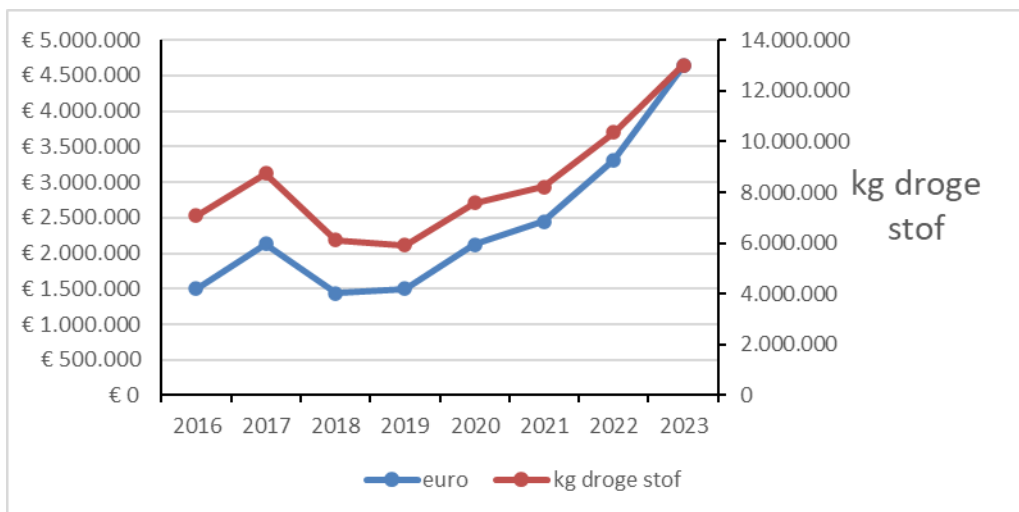
De schade door grauwe ganzen aan voorjaarsgras is toegenomen tot 4,5 miljoen euro (figuur 11-10). Hierbij is per schadegeval € 250,- afgetrokken.

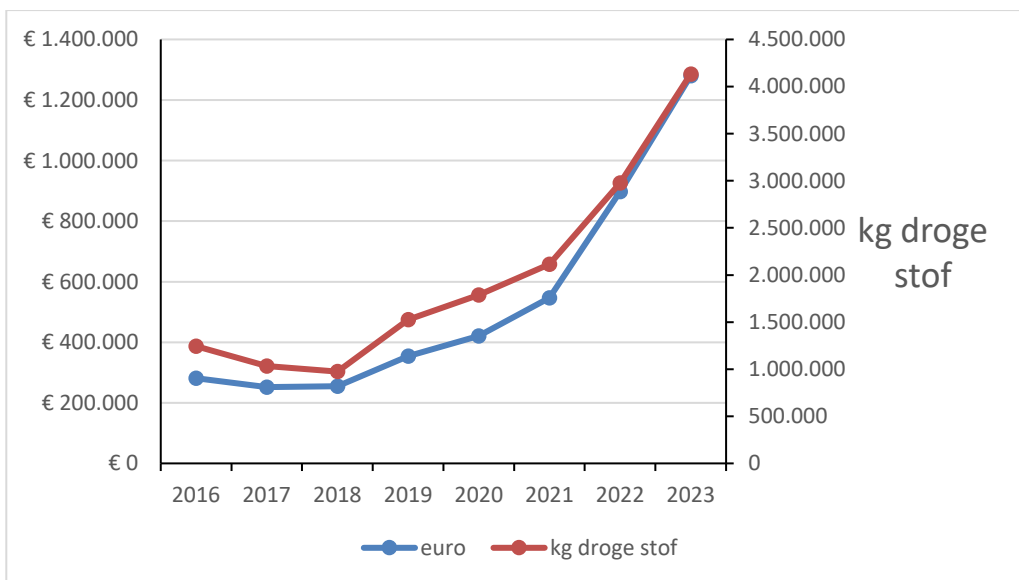
Figuur 11-10. Jaarlijkse ontwikkeling van schade (€) aan voorjaarsgras grauwe ganzen in Fryslân 2014-2023, na aftrek van € 250,- per schadegeval (Bron: BIJ12)

Verlies aan gras

De taxateurs bepalen het verlies aan gras veroorzaakt door ganzen. Op basis van een vastgestelde prijs per kilo droge stof berekent BIJ12 het verlies in geld. Voor voorjaarsgras geldt een hogere prijs dan voor zomergras. Het verlies aan geld stijgt wel sneller dan het verlies aan voorjaarsgras, maar de verdrievoudiging van het verlies aan geld is grotendeels te wijten aan toegenomen vraat door de grauwe ganzen (zie figuur 11-11). Dat geldt ook voor de vervijfvoudiging van de financiële schade aan zomergras (zie figuur 11-12).

Figuur 11-11. Jaarlijkse ontwikkeling van getaxeerde schade aan voorjaarsgras veroorzaakt door grauwe ganzen in Fryslân 2016-2023 (€ en droge stof) (bron: BIJ12)

Figuur 11-12. Jaarlijkse ontwikkeling van getaxeerde schade aan zomergras (€ en droge stof) veroorzaakt door grauwe ganzen in Fryslân 2016-2023 (bron: BIJ12)

11.3.2 Schade aan natuur

Door hun omvang en levenswijze, met name het consumeren van grote hoeveelheden planten, en het opereren in grote groepen hebben grauwe ganzen directe effecten op hun natuurlijke leefomgeving. Door op cultuurgronden te foerageren en in natuurgebieden te rusten en te slapen kunnen ze eutrofiëring veroorzaken. Een onderzoek in de Waterplak op Terschelling (opgeschoond in 1990) laat zien dat meer dan twee-derde van de na het opschonen opgebouwde fosfaatvoorraad afkomstig is van vogelmest, aanvankelijk van meeuwen, maar al snel daarna van aalscholvers en enkele honderden grauwe ganzen (Grutters e.a. 2008, in Brouwer & van den Broek 2010), waarbij de fosfaatwaarde 4 tot 10 maal zo hoog is als in de omliggende plassen. Indien vermessing doordringt tot in de minerale ondergrond, zoals het geval kan zijn bij meeuwenkolonies, is herstel zo goed als onmogelijk (van Kleef e.a. 2007). Berekeningen over de stikstof en fosfaatbelasting door ganzen in vergelijking met de achtergronddepositie laten zien dat de maximale aanvaardbare belasting voordat er negatieve effecten optreden met name voor fosfaat laag is en omgerekend naar het aantal ganzen slechts enkele ganzen per hectare bedraagt. Bij meer dan 6 ganzen per hectare wateroppervlak treedt al op korte termijn vermessing op (Brouwer & van den Broek 2010). Fosfaat verdwijnt niet uit het systeem, dus bij langdurige belasting zal de maximale aanvaardbare belasting voordat er negatieve effecten optreden eerder in de buurt liggen van 1-2 ganzen per hectare of zelfs lager. In een aantal Friese natuurgebieden in het Lage Midden en de Veenpolders zijn aanwijzingen dat guanotrofiëring een effect heeft op de waterkwaliteit. In gebieden met veel ganzen komt ondergedoken waterplantenvegetatie niet of langzaam op gang en de uitbreiding van verlandingsvegetaties stagneert (mededeling Staatsbosbeheer).

In natte en vochtige duinvalleien op Terschelling hebben grauwe ganzen een negatief effect op vegetaties van de oeverkruidklasse. Negatieve effecten worden daar ook verwacht op moerasvegetaties van de associatie van drienerfzige zegge en zwarte zegge, en mogelijk op het dwergbiezenverbond. Deze zeldzame en bedreigde vegetatietypen komen nergens in Nederland in zo grote mate voor als in de duinvalleien van Terschelling (Zumkehr 2012).

Wegvreten van water- en oevervegetaties kan ook een risico zijn voor doelstellingen voor natuur. Ten opzichte van andere ganzen heeft de grauwe gans de meeste invloed op riet- en verlandingsvegetaties, omdat de grauwe gans in grote getale aanwezig is in het groeiseizoen van de vegetatie. Zo veroorzaken grauwe ganzen als standganzen door vraat aan riet een afname van het areaal aan waterriet (Vulink e.a. 2010b, Bakker 2010, Bakker e.a. 2018). Waterriet is broedbiotoop van een aantal bedreigde rietvogels, zoals grote karekiet en purperreiger (den Boer 2000). In 2016 zijn oevers van de Saiterpolder in de Alde Feanen afgerasterd om te intensieve begrazing van riet door grauwe ganzen tegen te gaan (mededeling Staatsbosbeheer). Ook in It San bij De Fluessen zijn terreindelen afgerasterd om de ontwikkeling van rietvegetatie mogelijk te maken (mededeling It Fryske Gea).

Tegenwoordig broeden in Fryslân de meeste purperreigers, een soort van Bijlage I van de Vogelrichtlijn, in het natuurgebied Brandemeer-Noord. In 2023 waren er maar liefst 53 broedpaar, de grootste purperreigerkolonie ooit in Fryslân. De kolonie is sterk gegroeid door bescherming van het waterriet tegen grauwe ganzen. Vanaf 2010 had het rieteiland te maken met meer dan 100 paren broedende en ruiende grauwe ganzen die gaandeweg alles kaal vraten. In het voorjaar van 2016 heeft Staatsbosbeheer een afrastering rondom het eiland geplaatst om de vraat tegen te gaan. De sterke toename van het aantal nesten kan nu worden toegeschreven aan het opmerkelijke herstel van de waterrietvegetatie. Door preventieve maatregelen is een

optimaal broedgebied ontstaan waarin bovendien grondpredatoren niet makkelijk kunnen komen (van der Kooij 2024).

Grauwe ganzen hebben lokaal ook een negatief effect op het broedsucces van de zwarte stern, ook een soort van Bijlage I van de Vogelrichtlijn. Het probleem is dat de ganzen nesten van zwarte sterns op broedvlotjes vernielen (van der Winden & Kleefstra 2007). Dit is ook in Fryslân vastgesteld, namelijk in de Alde Feanen, de Rottige Meente en De Deelen.

In het Natura 2000 Beheerplan Terschelling (Meijer e.a. 2016) is het ganzenvraagstuk een punt van zorg. In hoofdstuk 3.6.2 van het beheerplan zijn mogelijke knelpunten genoemd: 'Een mogelijk knelpunt voor de duinplassen en natte duinvalleien, wordt gevormd door de grauwe ganzen. Het gaat daarbij om bemesting van het water en van de bodem. Daarnaast vreten ze de water- en oeverplanten en woelen ze de bodem om op zoek naar eetbare worteldelen. De schade aan de vegetatie kan aanzienlijk zijn.' Bij verscheidene gebieden in de duinen, waar herstel van vochtige duinvalleien aan de orde is, wordt aangegeven: 'In verband met de groeiende populatie grauwe ganzen zullen maatregelen worden uitgevoerd om de populatie verder in te dammen.'

Ook zijn er grote zorgen over verdringing van broedende weidevogels door ganzen. Hoewel in gerichte studies geen echt negatieve invloed van ganzen op weidevogels kon worden bewezen (Kleijn e.a. 2009b, Kleijn e.a. 2011b, Kleijn & Bos 2010, Roodbergen e.a. 2019), signaleren vele weidevogelbeschermers en terreinbeheerders dit als een probleem (Lensink e.a. 2010, Kleijn e.a. 2011a).

11.3.3 Verwachte schade

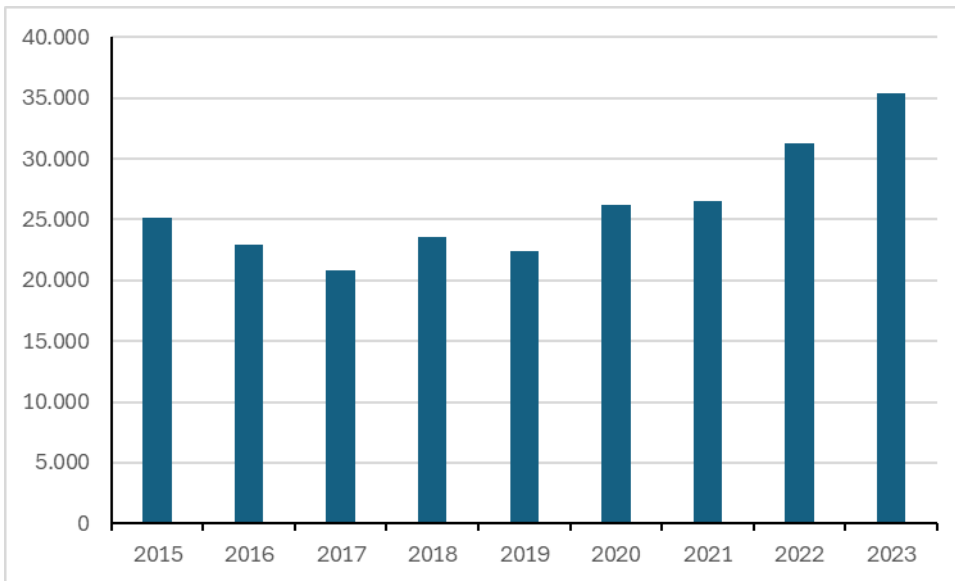
Het beheer van de grauwe gans als trekvang blijft in grote lijnen ongewijzigd, behalve de invoering van een gebiedsgerichte aanpak. Maar aangezien een groot deel van de in de winter aanwezige grauwe ganzen behoort tot de broedpopulatie van Fryslân, zal de aanpak van de broedpopulatie ook effect hebben op de aantallen in de winter. Verwacht wordt dat de schade aan voorjaarsgras zal stabiliseren.

Het populatiebeheer door middel van afschot van de grauwe gans als standvang zal in een gebiedsgerichte aanpak worden geïntensiveerd. Verder zullen ruivangsten worden uitgevoerd. Dit zal de schade aan zomergras doen afnemen en daarmee een bijdrage leveren aan de gewenste beperking van de totale schade door stand ganzen tot een niveau van jaarlijks € 500.000.

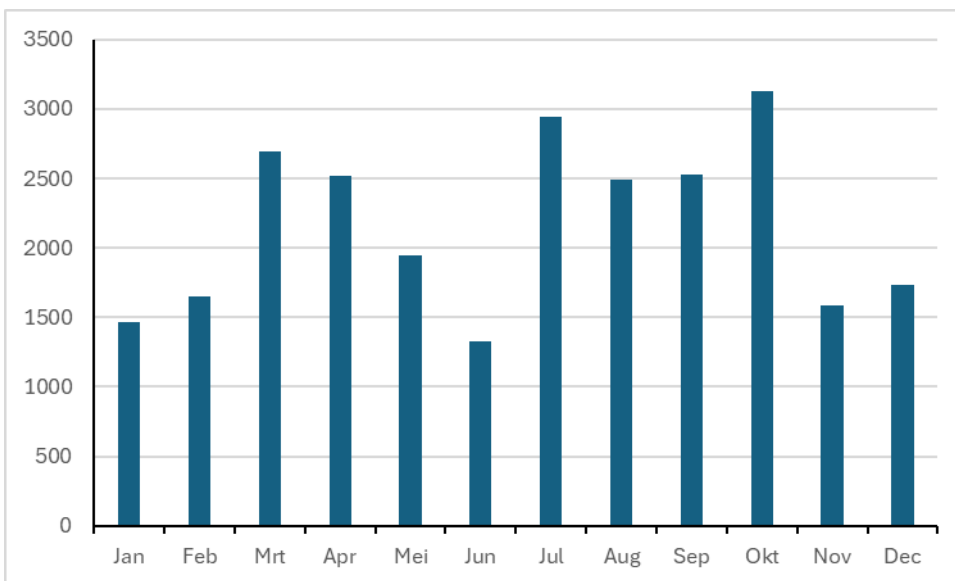
Zonder aan verjaging ondersteunend afschot van de grauwe gans als trekvang en populatiebeheer als standvang zal de schade aan voorjaarsgras en zomergras verder toenemen.

11.4 Beheer tot en met 2023

In de jaren 2015-2023 zijn jaarlijks tussen de 20.000 (2017) en 35.000 (2023) grauwe ganzen afgeschoten. Het afschot stijgt (figuur 11-13). In de jaren 2014-2023 zijn in de maanden april t/m oktober in totaal ruim 169.000 grauwe ganzen afgeschoten, op basis van de ontheffing (nu omgevingsvergunning) voor populatiebeheer. Van november t/m maart zijn ruim 65.000 grauwe ganzen afgeschoten (figuur 11-14). Dit was op basis van de vrijstelling voor ondersteunend afschot. In februari en maart (binnen de winterperiode) zijn nog omstreeks 300 koppelvormende grauwe ganzen afgeschoten. Hoewel het winterperiode is, is dit in feite een onderdeel van populatiebeheer van stand ganzen.

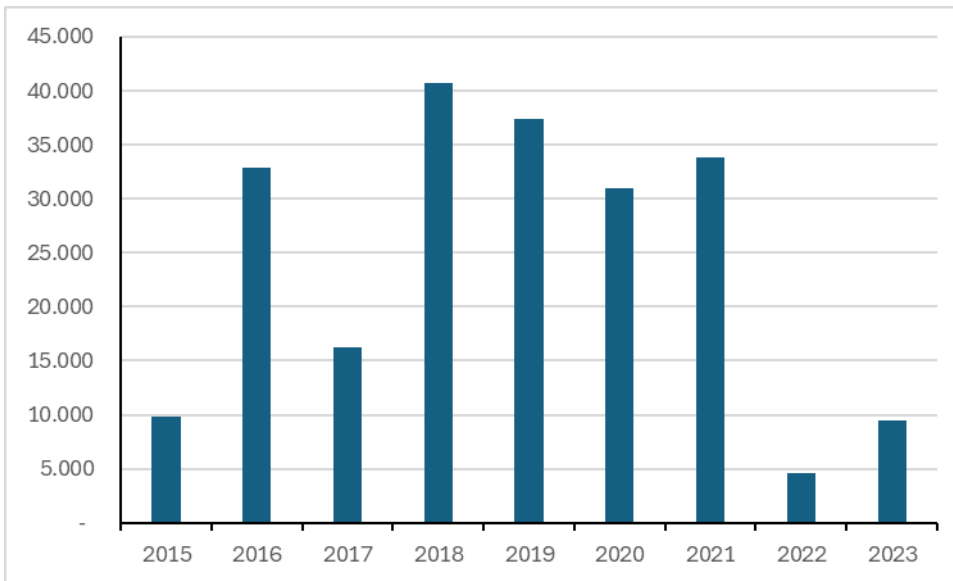

Figuur 11-13. Jaarlijkse ontwikkeling van afschot van grauwe ganzen in Fryslân

Figuur 11-14. Afschot van grauwe ganzen in Fryslân per maand, gemiddeld over de jaren 2015-2023 (bron: FBE)

Ganzen broeden vooral in natuurgebieden. De beheerders, waaronder It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, passen populatiebeperking toe. Naast afschot van koppelvormende ganzen worden eieren behandeld van de grauwe gans. De eieren worden geprikt, met olie ingesmeerd of vernietigd. Het aantal behandelde eieren varieerde voorgaande jaren van iets minder dan 10.000 (2015) tot ruim 40.000 (2018). In 2022 bleef het aantal daarbij evenwel ver achter (figuur 11-15). Door onduidelijkheid over de ontheffing, konden de terreinbeheerders pas (te) laat de eerste maatregelen treffen en zagen ze er voor een groot deel vanaf. Daar komt bij enkele terreinbeheerders sinds 2019 zijn gestopt met legselbehandeling omdat de maatregel volgens hen te veel tijd en geld kost, niet effectief is en verstoring veroorzaakt (Kleefstra 2020).

Figuur 11-15. Aantal behandelde eieren van de grauwe gans in Fryslân 2015-2023 (bron: FBE)

11.5 Beheer 2024-2029

11.5.1 Grauwe gans als standgans

Vanwege de noodzaak om de schade door standganzen te beperken wordt ten eerste een omgevingsvergunning gevraagd voor legselbehandeling en het doden van koppelvormende grauwe ganzen in de maanden januari tot en met mei. Dit overlapt in de tijd met de aanwezigheid van trekganzen. De uitvoerders dienen er uitdrukkelijk op te letten dat voor trekganzen alleen aan verjaging ondersteunend afschot is toegestaan. Ten tweede wordt een omgevingsvergunning gevraagd voor afschot van grauwe ganzen in de periode april tot en met september, met hagelgeweer en kogelgeweer. De FBE verzoekt de provincie om in deze omgevingsvergunning gebruik van het geweer tussen een uur voor zonsopgang en een uur na zonsondergang op te nemen. Het gebruik van lokfluit, niet-levende lokganzen en het afspelen van lokgeluiden is toegestaan. Ten derde wordt een omgevingsvergunning gevraagd voor ruivangsten. Voor alle geplande activiteiten geldt dat in foerageergebieden verblijvende trekganzen niet mogen worden verontrust.

Afschot van koppelvormers dient mogelijk te zijn van twee uur voor zonsopgang tot twee uur na zonsondergang. Koppelvormers zijn juist in de schemer en de nacht het meest in rust aanwezig bij hun nestplek en de vluchtafstand is dan minder dan overdag. Voor afschot in de nacht is nachtzichtapparatuur, met name warmtebeeldkijkers, noodzakelijk. Verder is het gebruik van een geluidsdemper gewenst, zodat naburige paren niet wegvluchten van hun nest.

Tenzij er vastgestelde gebiedsafspraken zijn, is afschot van koppelvormers in Vogelrichtlijngebieden alleen toegestaan in januari, februari en maart en is daar ander afschot in het geheel niet toegestaan.

Effectiviteit

In de voorgaande planperiode waren de hierboven beschreven maatregelen ook toegestaan. Dat heeft toen niet geleid tot voldoende beperking van de schade door grauwe ganzen. Verwacht wordt dat het instellen van gebiedscommissies er toe leidt dat de maatregelen intensiever en effectiever toegepast gaan worden. Dan zal de schade door grauwe ganzen in Fryslân niet verder toenemen.

11.5.2 Grauwe gans als trekvang

Op basis van de provinciale vergunningvrij aanwijzing zal bestrijding van schade door de grauwe gans als trekvang worden uitgevoerd als aan verjaging ondersteunend afschot van grauwe ganzen in de gehele provincie, in de periode oktober tot en met maart. Ondersteunend afschot dient mogelijk te zijn vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang en dient dermate intensief te zijn dat de ganzen kiezen voor de aangewezen foerageergebieden.

11.5.3 Escalatieladder

Bij kwetsbare gewassen en risico's voor doelstellingen voor natuur wordt schade door grauwe ganzen als trekvang in de eerste plaats beperkt door het inzetten van preventieve maatregelen: weren en verjagen (zie § 7.1 en § 7.2). Als ondanks deze maatregelen toch schade aan gewassen of natuur dreigt of optreedt, kan de grondgebruiker aan verjaging ondersteunend afschot (laten) uitvoeren.

Er is geen escalatieladder voor de grauwe gans als standvang, aangezien populatiebeheer van toepassing is en voor het bereiken van het doel zowel doden met het geweer in het veld als ruivangsten noodzakelijk zijn.

11.6 Staat van instandhouding

In artikel 11.44 eerste lid Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat een omgevingsvergunning voor een fauna-activiteit niet mag worden verleend als de activiteit kan leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding. In artikel 11.63 eerste lid Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat schadebestrijding wordt uitgevoerd conform het faunabeheerplan. Dit vraagt om een beoordeling in het faunabeheerplan of schadebestrijding in Fryslân van invloed kan zijn op de staat van instandhouding van de grauwe gans. Daartoe hebben wij de staat van instandhouding van grauwe gans in Fryslân bepaald (§ 11.6.1). Daarna beoordelen wij de invloed van de bestrijding hierop (§ 11.6.2). De staat van instandhouding is in de Bijlage bij artikel 1.1. Omgevingswet als volgt omschreven: 'effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van de soort.' In paragraaf 2.1.4 van dit plan is toegelicht hoe de staat van instandhouding dient te worden beoordeeld.

11.6.1 Beoordeling staat van instandhouding grauwe gans

Element 1 (populatiodynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantalsontwikkeling van de populatie, vergeleken met de gunstige referentiewaarde.

De gezamenlijke provincies hebben gunstige referentiewaarden bepaald voor de broedpopulaties grauwe ganzen in de afzonderlijke provincies. De gunstige referentiewaarde voor Fryslân is 2180 broedpaar en daarvan afgeleid 7150 exemplaren bij de start van het broedseizoen en 8900 exemplaren in juli, na het broedseizoen.

De provincies hebben ook gunstige referentiewaarden bepaald voor de grauwe gans als trekvang in de afzonderlijke provincies. Voor Fryslân is deze gunstige referentiewaarde een maandgemiddelde van 13.763 exemplaren (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023). Dit is meer dan in het begin van de jaren tachtig, ten tijde van het in werking treden van de Vogelrichtlijn.

Element 1: Populatie

Element 1 (populatie-dynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantalsontwikkeling van de populatie.

Ontwikkeling

In Fryslân broeden en overwinteren veel meer grauwe ganzen dan de gunstige referentiewaarden.

Toekomstperspectief

In Fryslân zijn de aantallen van de grauwe gans als trek-gans veel hoger dan de gunstige referentiewaarde en de aantallen stijgen. De cijfers van de juli-tellingen laten een toename als stand-gans zien. Op basis van berekende voorspellingen van de omvang van de populaties in het volgende jaar wordt bewaakt dat het grauwe ganzen in Fryslân niet lager wordt dan de gunstige referentiewaarden (zie § 11.6.2).

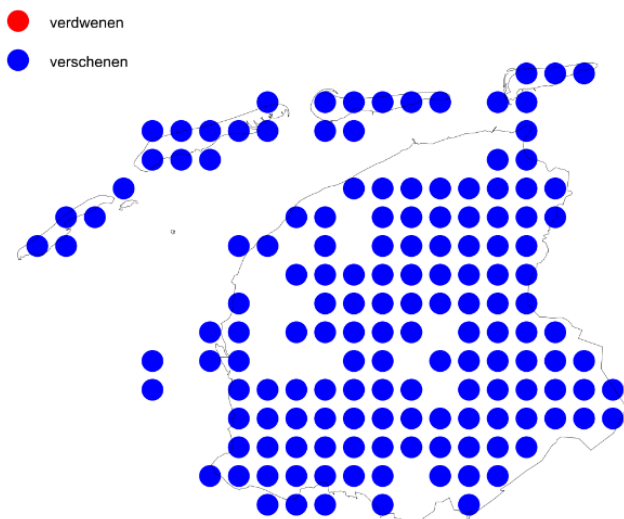
Conclusie populatie: gezien het voorgaande beoordelen wij het element populatie voor Fryslân als gunstig.

Element 2: Verspreiding

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied van de grauwe gans vergeleken met het verspreidingsgebied in 1981. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de Lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2023a).

Ontwikkeling

De verspreiding van de grauwe gans in Fryslân als broedvogel is sterk toegenomen. Uit de kaart op niveau van 5x5 km-hokken (figuur 11-16) is af te leiden dat de grauwe gans tegenwoordig in zo goed als alle 10x10 km-hokken in Fryslân broedt.

Figuur 11-16. Verandering in de verspreiding (5x5 km-hokken) van de grauwe gans als broedvogel in Fryslân tussen 1973-1977 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

Toekomstperspectief

Voor de komende twaalf jaar wordt een stabilisatie verwacht van de verspreiding van de grauwe gans in Fryslân.

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Fryslân als gunstig.

Element 3: Leefgebied

Element 3 (in termen van het Besluit kwaliteit leefomgeving ‘habitat’) is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2023b).

Ontwikkeling

Het leefgebied van de grauwe gans is voldoende groot en van voldoende kwaliteit om de populatie in Fryslân op lange termijn in stand te houden.

Toekomstperspectief

Naar verwachting blijft het leefgebied van de grauwe gans de komende twaalf jaar in Fryslân voldoende groot en van voldoende kwaliteit om de populatie op lange termijn in stand te houden.

Conclusie leefgebied: gezien het voorgaande beoordelen wij het element leefgebied voor Fryslân als gunstig.

Totaalbeoordeling

Wij beoordelen alle drie elementen voor Fryslân als gunstig. Daarmee is de totaalbeoordeling gunstig. Dat geldt zowel voor de standganzen als de trekganzen onder de grauwe ganzen.

	Staat van instandhouding grauwe gans in Fryslân	
	standgans	trekgans
1) Populatie	gunstig	gunstig
2) Verspreiding	gunstig	gunstig
3) Leefgebied	gunstig	gunstig
TOTAAL	gunstig	gunstig

11.6.2 Invloed van schadebestrijding en populatiebeheer

De staat van instandhouding in Fryslân is maatgevend voor de beoordeling van maatregelen, hier schadebestrijding (op basis van vergunningvrij aanwijzing) voor de grauwe gans als trekganzen en populatiebeheer voor de grauwe gans als standganzen.

Grauwe gans als standgans

Populatiebeheer heeft geen wezenlijk negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het schaalniveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie (DG Environment 2023a). Populatiebeheer van de zomerpopulatie heeft wel invloed op het aantal grauwe ganzen, maar op basis van berekende voorspellingen van de omvang van de populaties in het volgende jaar wordt bewaakt dat het aantal grauwe ganzen in Fryslân niet lager wordt dan de gunstige referentiewaarden.

De gunstige referentiewaarde voor Fryslân is 2180 broedpaar en daarvan afgeleid 7150 exemplaren bij de start van het broedseizoen en 8900 exemplaren in juli, na het broedseizoen. Populatiebeheer mag er niet toe leiden dat de populatie kleiner wordt dan voornoemde aantallen. Sovon heeft daarvoor een rekensystematiek gemaakt. De provincie heeft in een brief (d.d. 14 juni 2024) de FBE verzocht deze rekensystematiek in het Faunabeheerplan op te nemen. De FBE conformeert zich aan deze systematiek.

De systematiek maakt gebruik van gegevens uit de juli-tellingen in de meest recente jaren en beschikbare literatuur om de jaarlijkse aanwas en sterfte (zowel natuurlijk als veroorzaakt door populatiebeheer) in de populaties te schatten. Op basis van de juli-telling in jaar T (het moment in het jaar dat een populatie op haar grootste is) wordt in jaar T voorspeld wat de populatiegrootte zal zijn in het opvolgende jaar T+1, wanneer deze voorafgaand aan het opgroeiseizoen (wanneer de jongen vliegvlug worden) op haar kleinst is. Volgt uit deze berekening dat de voorspelde populatiegrootte van een soort mede door het toepassen van populatiebeheer voor het aankomende jaar T+1 kleiner zal zijn dan de gunstige referentiewaarde, dan wordt onttrekking aan de populatie van de grauwe gans voor dat gehele jaar T+1 (januari tot en met september) stilgelegd. Na de eerstvolgende juli-telling in jaar T+1 wordt de voorspelling opnieuw gemaakt, dan kijkend naar jaar T+2. Op basis van de uitkomst wordt opnieuw bepaald of het beheer in jaar T+2 doorgang kan vinden of niet. Deze berekening door de FBE vindt dus elk jaar opnieuw plaats.

Grauwe gans als trekvang

Het maandgemiddelde aantal grauwe ganzen in Fryslân is nu ruim 60.000, met flink stijgende tendens (figuur 11-6). De gunstige referentiewaarde is een maandgemiddelde van 13.763 exemplaren.

Sovon heeft in opdracht van de provincie Fryslân ook voor de grauwe gans als trekvang een systematiek ontwikkeld om te voorkomen dat door faunabeheer het volgende jaar het maandgemiddelde zou uitkomen onder de gunstige referentiewaarde. De FBE conformeert zich aan deze systematiek. Voor de beschrijving van de systematiek verwijzen wij naar het rapport (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2024).

11.7 Gewenste stand als standvang

De provinciale verordening vereist een beschrijving van de gewenste stand van diersoorten waarvoor populatiebeheer wordt voorgestaan. Dit faunabeheerplan beoogt populatiebeheer van de grauwe gans als standvang. De totale uitbetaalde schade aan zomergras was in het schadejaar 2023 omstreeks 1,1 miljoen euro, terwijl het doel € 500.000 is. Dit is 45% van 1,1 miljoen. Daarom stellen wij de gewenste stand van de grauwe gans op 45% van het aantal in 2023, zoals vastgesteld bij de juli-telling van dat jaar. Dit komt neer op afgerond **35.000 exemplaren**.

12 KOLGANS

Status: beschermde soort (artikel 11.37 Besluit activiteiten leefomgeving), provinciale vergunningvrij aanwijzing voor aan verjaging ondersteunend afschot buiten voor de soort aangewezen foerageergebieden gedurende de periode waarin de foerageergebieden als zodanig zijn begrensd.

12.1 Soortbeschrijving

Kenmerken

Grijze gans. De typische witte snavelbasis, de roze snavel en de dwarse zwarte 'vegen' over de buik maken de volwassen kolgans makkelijk herkenbaar.

Trek

In Nederland is de kolgans bijna uitsluitend een wintergast. De in Nederland overwinterende kolganzen broeden in het uiterste noorden van Rusland.

Voedsel

Kolganzen worden vooral foeragerend op grasland aangetroffen. In de oogsttijd worden ook percelen met resten van mais, aardappelen en suikerbieten bezocht, net als percelen met wintergraan en koolzaad.

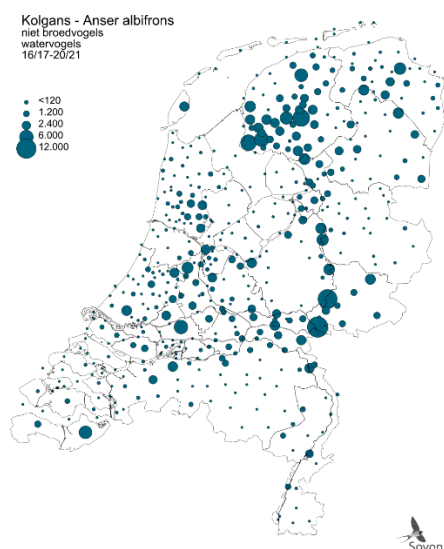
Vijanden

Voor de meeste predatoren zijn kolganzen een maatje te groot. Vossen en zeearenden kunnen kolganzen wel doden.

12.2 Aantalsontwikkeling en verspreiding

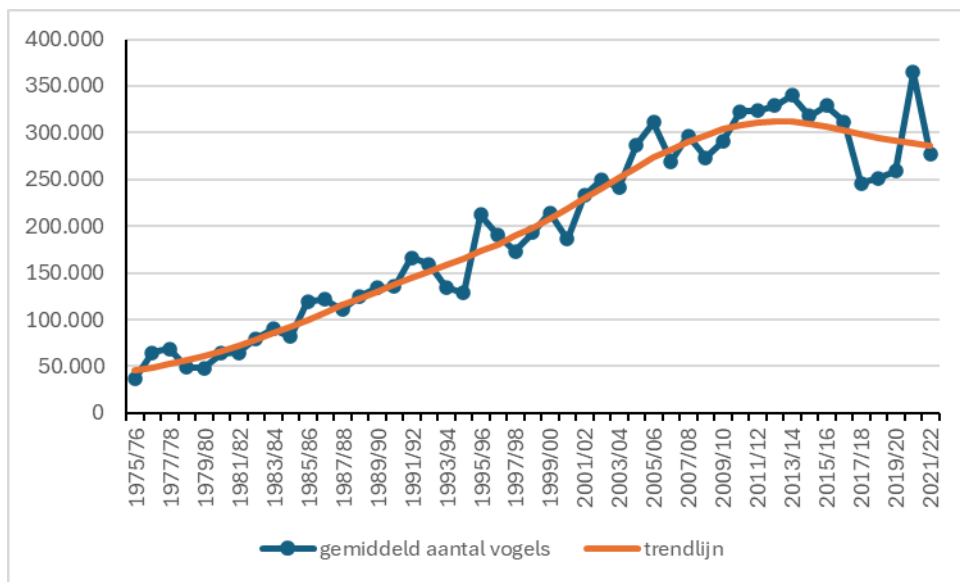
12.2.1 Nederland

Kolganzen zijn in Nederland bijna uitsluitend wintergast. Ze komen vooral voor in Fryslân, Noordwest-Overijssel, het Groene Hart, Waterland en in het Rivierengebied (figuur 12-1).

Figuur 12-1. Overzichtskartaal van het maandgemiddelde aantal kolganzen per telgebied van het Meetnet Watervogels 2016/17 t/m 2020/21 (bron: Sovon, website)

Het aantal in Nederland verblijvende kolganzen is sterk toegenomen, maar stabiliseert sinds 2010 (figuur 12-2).

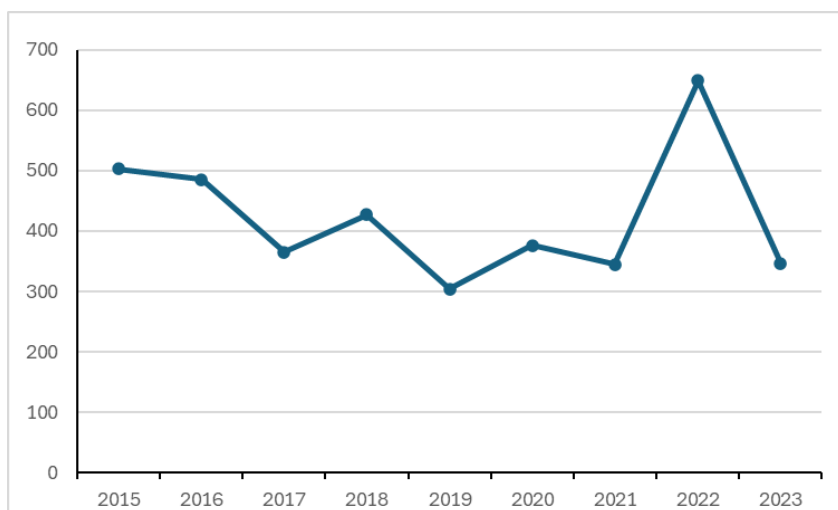
Figuur 12-2. Aantalsontwikkeling van aantal kolganzen (maandgemiddelde per telseizoen) in monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels in Nederland 1975-2021 (bron: Sovon, website)

12.2.2 Fryslân

Standgans

In het Lage Midden van Fryslân broeden enkele tientallen paren kolganzen, vooral bij het Sneekermeer.

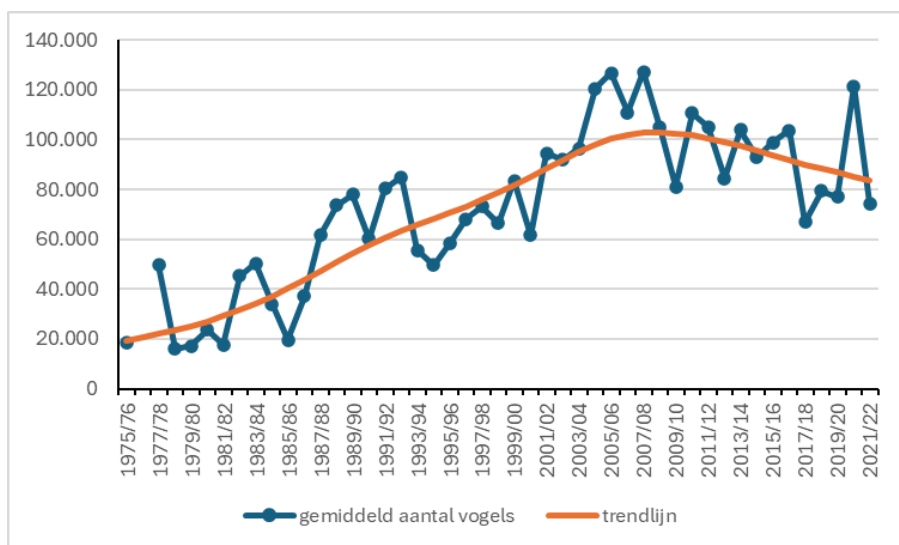
De broedpopulatie neemt af. De tellingen in juli bevestigen het beeld dat er nauwelijks een zomerpopulatie kolganzen aanwezig is in Fryslân (figuur 12-3).

Figuur 12-3. Aantalsontwikkeling van de kolgans in Fryslân in juli (bron: Sovon)

Trekgans

In Fryslân was bij de kolgans aanvankelijk sprake van een flinke toename van de overwinterende aantallen. Over de laatste seizoenen is de trendlijn van het maandgemiddelde stabiel (figuur 12-4). Behalve in seizoen 2020/21 werden na 2011/12 in geen seizoen meer dan 300.000 kolganzen in Fryslân geteld. In de winter 2022/23 werd het hoogste aantal (bijna 200.000) bereikt in december. Deze afvlakking in seizoensmaxima is ook in de landelijke cijfers terug te zien en houdt waarschijnlijk verband met stabilisatie van de gehele internationale trekpopulatie. De stabilisatie wordt mede veroorzaakt door de al sinds de jaren 1990 dalende reproductie.

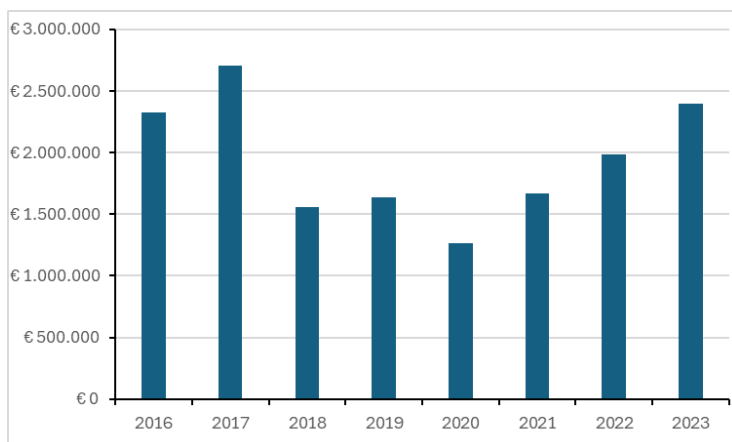

Figuur 12-4. Aantalsontwikkeling van kolganzen (maandgemiddelde per telseizoen) in monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels in Fryslân 1975/76 – 2021/22 (bron: Sovon, website)

12.3 Schade

12.3.1 Schade aan gewassen

De getaxeerde schade veroorzaakt door kolganzen neemt de laatste jaren toe en ligt nu op ruim 2,3 miljoen euro. (figuur 12-5). Hierbij is per schadegeval € 250,- afgetrokken.

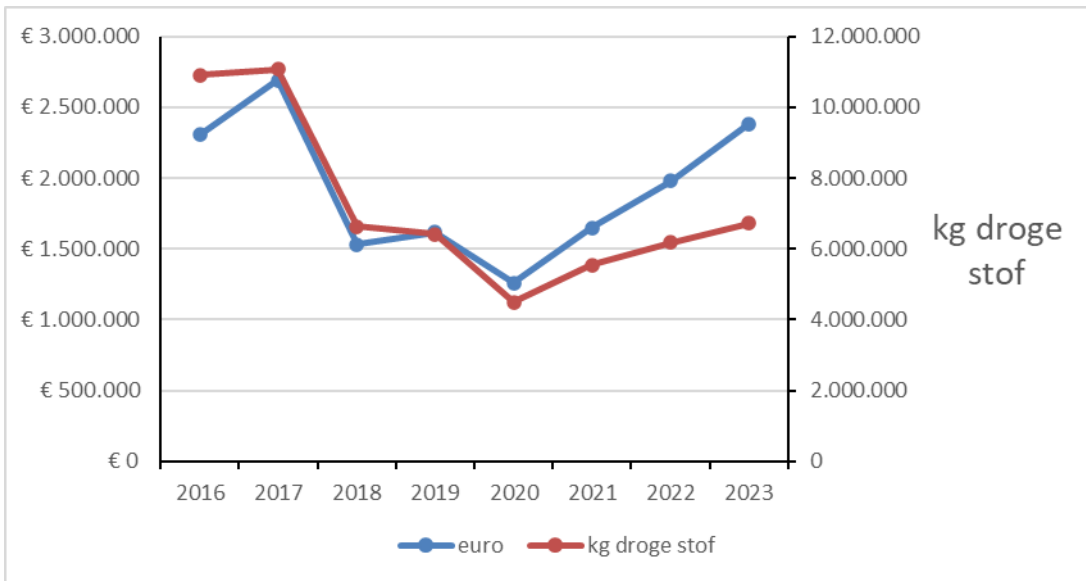
Figuur 12-5. Jaarlijkse ontwikkeling van getaxeerde gewasschade door kolganzen in Fryslân 2014-2023, na aftrek van € 250 per schadegeval. Bron: BIJ12)

Ruim 99% is schade aan voorjaarsgras en 0,5% schade aan zomergras (tabel 12-1).

Tabel 12-1. Totale getaxeerde schade (€) 2019-2023 door kolganzen in Fryslân, per gewas en WBE. (Bron BIJ12). De Omgevingsverordening Fryslân 2022 vereist zo'n overzicht over de laatste vijf jaar, zonder uitsluiting van minder belangrijke schadegevallen.

WBE	Voorjaars-gras	Zomer-gras	Graszaad	Winter-graen	Zomer-graen
Aengwirden-Schoterland	1739				
Beneden de Linde	5858				
De Alde Slachte	65.244				
De Dongeradielen	49.9352	514			455
De Lauwers	279.835	0		328	
De Lytse Sudwesthoeke	1.886.205	2098			
De Marne	105.871				
De Marren	1.029.697	1714			
De Middelsee	271.031				
De Veenpolders	174.324	520			
Gaasterlân e.o.	1.004.880	8644	2027		
It Butenfjild	168.221	1202			
Kuinder en Linde	89.105				
Midden-Opsterland	73.255	995			
Om de Terpen	104.547	444		55	
Skasterlan e.o.	1.210.293	13.520			
Smallingerland	170.349	4961			
Tusken Waed en Sted	3629			71	
Tytsjerksteradiel sud	60.693				
Utingeradeel	1.537.948	12.635			
TOTAAL	8.742.076	47.247	2027	454	455

De taxateurs bepalen het verlies aan gras veroorzaakt door ganzen. Op basis van een vastgestelde prijs per kilo droge stof berekent BIJ12 het verlies in geld. Vergelijking van het verlies aan geld en het verlies aan gras laat zien dat tot 2020 deze verliezen gelijk op liepen, maar dat daarna door stijgende graspijzen het verlies in euro's sterker stijgt dan het verlies aan voorjaarsgras (figuur 12-6).

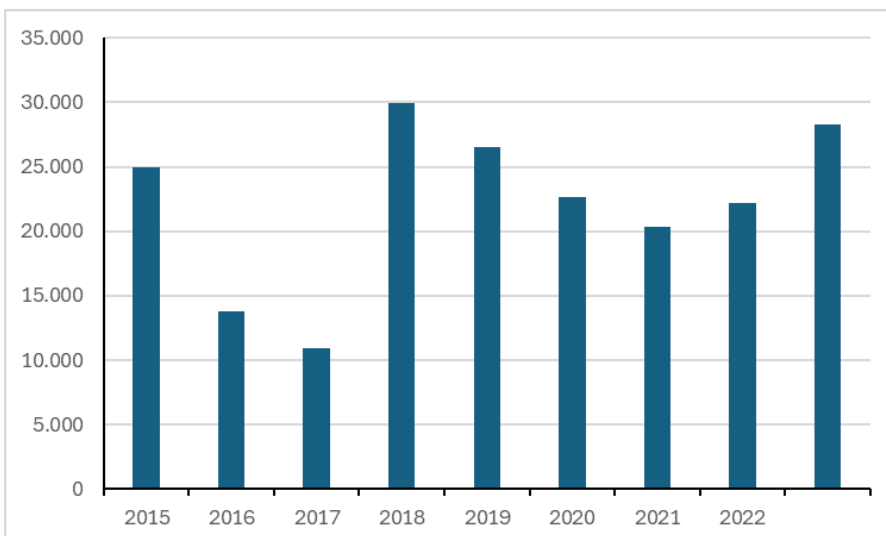
Figuur 12-6. Ontwikkeling van getaxeerde schade aan voorjaarsgras veroorzaakt door kolganen in Fryslân (€ en droge stof) 2014-2023 (bron: BIJ12)

12.3.2 Verwachte schade

Het beheer van de kolganen, dat alleen ondersteunend afschot omvat (van oktober tot en met maart), blijft in grote lijnen ongewijzigd. Aangezien verder de aantallen als trekkanen stabiliseren (figuur 9-6), wordt geen toename van de schade aan voorjaarsgras verwacht. De tendens van de schade aan voorjaarsgras (in droge stof) is licht dalend. Mogelijk zet deze dalende tendens door.

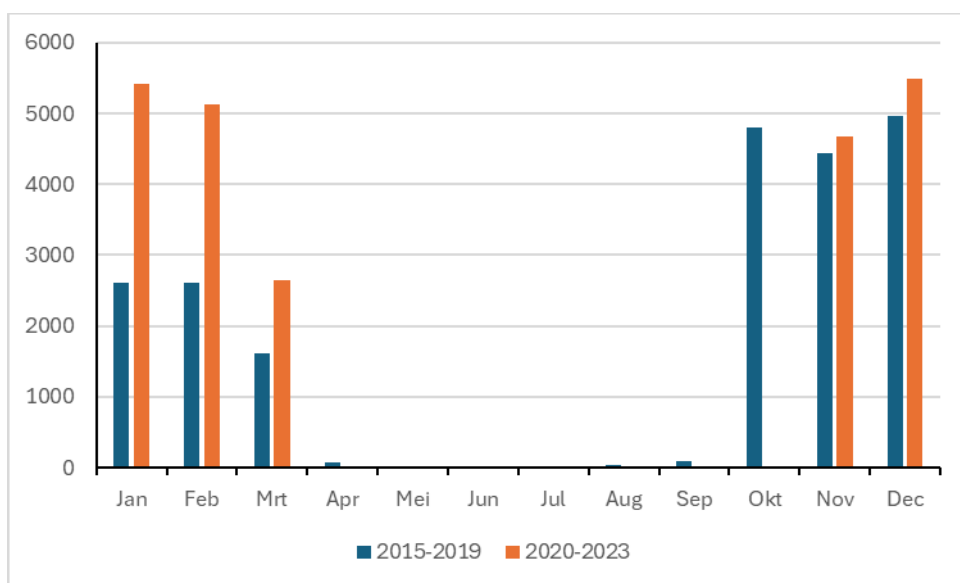
12.4 Beheer tot en met 2023

Sinds de winter 2017/18 zijn jaarlijks tussen de 20.000 (2021) en de 30.000 (2018) kolganen afgeschoten (figuur 12-7).

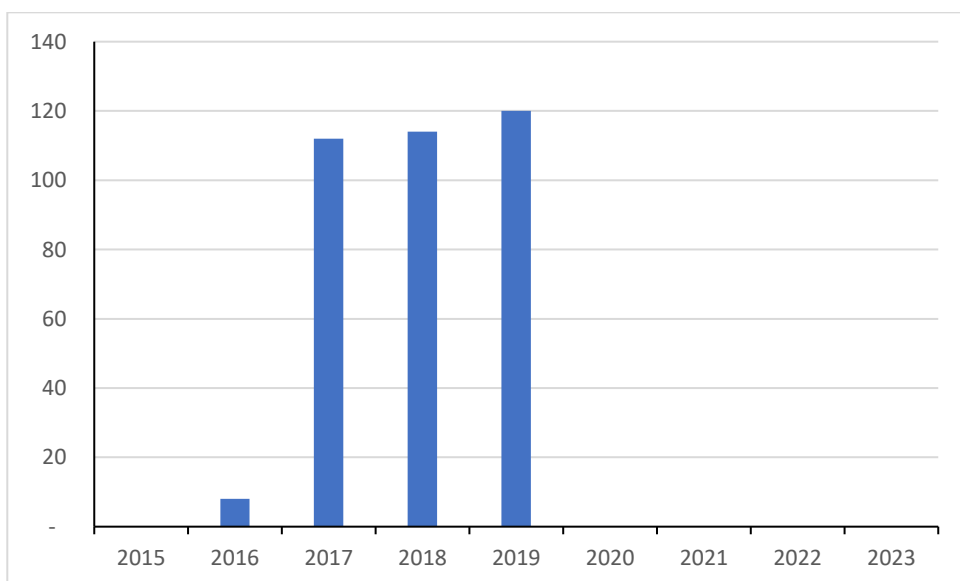
Figuur 12-7. Jaarlijkse ontwikkeling van afschot van kolganen in Fryslân (bron: FBE)

Het afschot gebeurt alleen op basis van de vergunningvrij aanwijzing en is bijna uitsluitend uitgevoerd in de winterperiode. Vanaf 2020 zijn alleen nog in de maanden november tot en met maart kolganzen afgeschoten (figuur 12-8). Vergelijking tussen de periode 2020-2023 en de periode 2015-2019 laat zien dat tegenwoordig het afschot vrij gelijkmatig is verdeeld over de wintermaanden (november t/m februari). In de periode 2014-2019 was er relatief meer afschot in het begin van de winterperiode (oktober – december). De meer constante inspanning in de laatste jaren lijkt beter om schade aan voorjaarsgras te voorkomen, maar afschot in het begin van de winterperiode is ook zinvol, namelijk om de ganzen meteen na hun aankomst de foerageergebieden te laten opzoeken.

Figuur 12-8. Afschot van kolganzen in Fryslân per maand, gemiddeld over de jaren 2015-2019 en 2020-2023 (bron: FBE).

Na 2019 was legselbehandeling bij de kolgans niet meer toegestaan (figuur 12-9).

Figuur 12-9. Aantal behandelde eieren van kolgans in Fryslân, 2015-2023 (bron: FBE).

12.5 Beheer 2024-2029

Voor de kolgans geldt geen populatiebeheer. Voor de kolgans is wel ondersteunend afschot in de winterperiode noodzakelijk.

12.5.1 Kolgans als trekvangs

Op basis van de provinciale vergunningvrij aanwijzing zal schadebestrijding worden uitgevoerd als aan verjaging ondersteunend afschot van kolangen in de gehele provincie, in de periode oktober tot en met maart. Ondersteunend afschot dient mogelijk te zijn vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang en dient dermate intensief te zijn dat de ganzen kiezen voor de aangewezen foerageergebieden.

12.5.2 Escalatieladder

Bij kwetsbare gewassen wordt schade door kolangen in de eerste plaats beperkt door het inzetten van preventieve maatregelen: weren en verjagen (zie § 7.1 en § 7.2). Als ondanks deze maatregelen toch schade aan gewassen dreigt of optreedt, kan de grondgebruiker aan verjaging ondersteunend afschot (laten) uitvoeren.

12.6 Staat van instandhouding

In artikel 11.44 lid 1 Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat een omgevingsvergunning voor een fauna-activiteit niet mag worden verleend als de activiteit kan leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding. In artikel 11.63 lid 1 Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat schadebestrijding wordt uitgevoerd conform het faunabeheerplan. Dit vraagt om een beoordeling in het faunabeheerplan of schadebestrijding in Fryslân van invloed kan zijn op de staat van instandhouding van de kolangs. Daartoe hebben wij de staat van instandhouding van kolangs in Fryslân bepaald (paragraaf 13.6.1). Daarna beoordelen wij de invloed van de bestrijding hierop (paragraaf 13.6.2). De staat van instandhouding is in de Bijlage bij artikel 1.1. Omgevingswet als volgt omschreven: 'effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van de soort.' In paragraaf 2.1.4 van dit plan is toegelicht hoe de staat van instandhouding dient te worden beoordeeld.

We beperken ons tot een beoordeling van de kolangs in Fryslân als trekvangs, omdat dit Faunabeheerplan geen maatregelen bevat tegen kolangen in de zomerperiode.

12.6.1 Beoordeling staat van instandhouding kolangs

Element 1: Populatie

Element 1 (populatiedynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantalsontwikkeling van de populatie.

De provincies hebben gunstige referentiewaarden bepaald voor de kolangs als trekvangs in de afzonderlijke provincies. Voor Fryslân is deze gunstige referentiewaarde een maandgemiddelde van 58.589 exemplaren (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023). Dit is meer dan in het begin van de jaren tachtig, ten tijde van het in werking treden van de Vogelrichtlijn.

Ontwikkeling

In Fryslân overwinteren aanzienlijk meer kolganzen dan de gunstige referentiewaarde. De laatste jaren is het maandgemiddelde omstreeks 75.000 exemplaren (figuur 12-4).

Toekomstperspectief

De laatste twaalf jaar zijn de aantallen in Fryslân overwinterende kolganzen stabiel. Klimaatverandering kan er toe leiden dat de aantallen in Fryslân in de komende twaalf jaar licht zullen gaan dalen, omdat een deel van de kolganzen verder naar het noorden gaat overwinteren. Op basis van de watervogeltellingen wordt bewaakt dat de aantallen in Fryslân hoger blijven dan de gunstige referentiewaarde.

Conclusie populatie: gezien het voorgaande beoordelen wij het element populatie voor Fryslân als gunstig.

Element 2: Verspreiding

Ontwikkeling

De verspreiding van de kolgans in Fryslân is sterk toegenomen en is gunstig.

Toekomstperspectief

In de komende twaalf jaar zal de verspreiding niet afnemen, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het schaalniveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie (DG Environment 2023a).

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Fryslân als gunstig.

Element 3: Leefgebied

Element 3 (in termen van het Besluit kwaliteit leefomgeving 'habitat') is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2023b).

Ontwikkeling

Het leefgebied van de kolgans is voldoende groot en van voldoende kwaliteit om de populatie in Fryslân op lange termijn in stand te houden.

Toekomstperspectief

Naar verwachting blijft het leefgebied van de kolgans de komende twaalf jaar in Fryslân voldoende groot en van voldoende kwaliteit om de populatie op lange termijn in stand te houden.

Conclusie leefgebied: gezien het voorgaande beoordelen wij het element leefgebied voor Fryslân als gunstig.

Totaalbeoordeling

Wij beoordelen alle drie elementen voor Fryslân als gunstig. Daarmee is de totaalbeoordeling gunstig.

	Svl kolgans Fryslân als trekans
1) Populatie	gunstig
2) Verspreiding	gunstig
3) Leefgebied	gunstig
TOTAAL	gunstig

12.6.2 Invloed van schadebestrijding

De staat van instandhouding in Fryslân is maatgevend voor de beoordeling van maatregelen, hier schadebestrijding op basis van de vergunningvrij aanwijzing van ondersteunend afschot van de kolgans als trekgans. Populatiebeheer wordt niet beoogd.

Ondersteunend afschot heeft geen wezenlijk negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het schaalniveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie (DG Environment 2023a). Ondersteunend afschot kan wel enig effect hebben op de aantallen kolgenzen, maar op basis van een berekende voorspelling van de omvang van de populatie in het volgende jaar wordt bewaakt dat het aantal kolgenzen in Fryslân niet lager wordt dan de gunstige referentiewaarde. Sovon heeft in opdracht van de provincie Fryslân een systematiek ontwikkeld om te voorkomen dat door faunabeheer het volgende jaar het maandgemiddelde zou uitkomen onder de gunstige referentiewaarde. De FBE conformeert zich aan deze systematiek. Voor de beschrijving van de systematiek verwijzen wij naar het rapport (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2024).

13 Bronnen

- Askham, L.R. 1990. Effect of artificial perches and nests in attracting raptors to orchards. In: L.R. Davis & R.E. Marsh (red.). Proceedings of the Fourteenth Vertebrate Pest Conference: 144-148. University of California, Davis.
- Backes, C., L. Boerema, A. Freriks, R. Frins, T. van Hattum, F. Onrust & F. Warendorf 2024. Natuur in de Omgevingswet. Boom, Den Haag.
- Bakker, E.S. 2010. Effect van zomerbegrazing door Grauwe ganzen op de uitbreiding van waterriet. De Levende Natuur 112 (1): 57-59.
- Bakker, E.S., C.G.F. Veen, G.J.N. Ter Heerdt, N. Huig & J.M. Sarneel 2018. High Grazing Pressure of Geese Threatens Conservation and Restoration of Reed Belts. *Frontiers in Plant Science* 9: 1649.
- Baveco, J.M., D. Kleijn, H.J. de Lange, D.R. Lammertsma, B. Voslamber & T.C.P. Melman 2013. Populatiemodel voor de Grauwe gans : enkele scenarioberekeningen voor aantalsregulatie (Alterra-rapport 2445). Alterra, Wageningen.
- Bastmeijer, K. 2018. Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding', met name in het kader van de beoordeling van ontheffingsaanvragen onder de Wet natuurbescherming. Legal Advice for Nature, Tilburg.
- Béchet, A., J.F. Giroux & G. Gauthier 2004. The effects of disturbance on behaviour, habitat use and energy of spring staging snow geese. *Journal of Applied Ecology* 41 (4): 689–700. DOI: 10.1111/j.0021-8901.2004.00928.x
- Bélanger, L. & J. Bédard 1989. Responses of Staging Greater Snow Geese to Human Disturbance. *The Journal of Wildlife Management* 53(3): 713–719.
- Beintema, A.J. & G.W.T.A. Groot Bruinderink 2004. Verstoring door jacht en andere handelingen binnen foerageergebieden voor ganzen en smienten, bezien in de context van het beleidskader faunabeheer. Alterra, Wageningen.
- Benders, M., E. van der Staak & R.J. Buijs (z.j.) Monitoren broedvogels & Adviseren broedvrij houden 2019. Staro Natuur en Buitengebied, Gemert.
- Boerema, L. 2021. Evaluatie beleid, regelingen en besluiten ganzenbeheer. Boerema & van den Brink, [Darp].
- Blackwell, B.F., G.E. Bernhardt & R.A. Dolbeer 2002. Lasers as nonlethal avian repellents. *Journal of Wildlife Management* 53: 713-719.
- Boerema, L. 2021. Evaluatie beleid, regelingen en besluiten ganzenbeheer. Boerema & van den Brink, [Darp].
- Brouwer, E. & T.G.Y. van den Broek 2010. Ganzen brengen landbouw naar het ven. *De Levende Natuur* 111 (1): 60-62.
- Buij, R., D.R. Lammertsma & T.C.P. Melman 2016. Effectiviteit wildschadepreventie: beoordelingsmethodiek en literatuurreview (Alterra-rapport 2740). Alterra, Wageningen. DOI: 10.18174/388768
- Buij, R., D. Lammertsma & T.C.P. Melman 2018. Overzicht onderzoek schadesoorten in Nederland en Leidraad beoordeling onderzoek wildschade. Wageningen Environmental Research.

- Clausen, K.K., L.K. Marcussen, N. Knudsen, T.J.S. Balsby & J. Madsen 2019. Effectiveness of lasers to reduce goose grazing on agricultural land. *Wildlife Biology* 2019: wlb.00560. DOI: 10.2981/wlb.00560.
- Cramp, S. & K.E.L. Simmons 1977. *Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. The birds of the Western Palearctic. Volume I Ostrich to Ducks.* Oxford University Press, Oxford.
- de Jong, H. (red.) 2021. *Nota Weidevogels 2021-2030.* Fryslân Greidefûgellân. Provincie Fryslân, Leeuwarden.
- den Boer, T., 2000. *Beschermingsplan Moerasvogels 2000-2004.* Rapport Directie Natuurbeheer nr. 47, Wageningen.
- DG Environment 2023a. Reporting under Article 12 of the Birds Directive: Guidelines on concepts and definitions – Article 12 of Directive 2009/147/EC, Reporting period 2019-2024. [European Commission], Brussel.
- DG Environment 2023b. Reporting under Article 17 of the Habitats Directive: Guidelines on concepts and definitions – Article 17 of Directive 92/43/EEC, Reporting period 2019-2024. [European Commission], Brussel.
- Ebbing, B., J. Heesterbeek & J. Beekman 1998. *Knobbelzwanen in Noord- en Zuid-Holland – Een modelmatige benadering van de aantalsontwikkeling bij verschillende beheersscenario's.* IBN-DLO, Wageningen.
- Ebbing, B.S., G.J.D.M. Müskens, J.G. Oord, A.J. Beintema & N.W. van den Brink 2000. *Stuurbaarheid van ganzen door verjaging en flankerende jacht rondom het ganzenopvanggebied Oost-Dongeradeel (Friesland) in 1999-2000 (Alterra-rapport 128).* Alterra, Wageningen.
- Ebbing, B.S. & J.G.M. van der Gref-van Rossum 2004. *Advies over de vraag hoeveel hectaren ganzen- en smientenopvanggebied in Nederland nodig zijn om de huidige aantallen ganzen en smienten op te vangen.* Alterra, Wageningen.
- Feige, N., H.P. van der Jeugd, A.J. van der Graaf, K. Larsson, A. Leito & J. Stahl 2008. Newly established breeding sites of the Barnacle Goose *Branta leucopsis* in North-western Europe – an overview of breeding habitats and colony development. *Vogelwelt* 129: 244 – 252.
- Fox, A.D., J. Elmer, I.M. Tomlinson & R. Hessel 2017. Agriculture and herbivorous waterfowl: a review of the scientific basis for improved management. *Biological Reviews* 92: 854–877.
- Franklin, I.A. 1980. Evolutionary change in small populations. In: M.E. Soulé & B.A. Wilcox (red.). *Conservation Biology. An evolutionary-ecological perspective:* 135-149. Sinauer, Sunderland.
- Gebhardt, H. 1996. Ecological and economic consequences of introductions of exotic wild life (birds and mammals) in Germany. *Wildlife Biology* 2: 205-211.
- Gerritzen, M. 2010. *Het doden van wilde ganzen met CO2 en argon (Rapport 338a).* Wageningen UR Livestock Research, Lelystad.
- Gerritzen, M.A., H.G.M. Reimert, A. Lourens, M.B.M. Bracke & M.T.W. Verhoeven 2013. Killing wild geese with carbon dioxide or a mixture of carbon dioxide and argon. *Animal Welfare* 22 (1): 5-12.
- Grutters, B., L. de Hoop, T. Pieck, J. Raaijmakers, E. Verbaarschot & M. Verhofstad 2008. *Guanotrofie door allochtone vogels in de natte duinvallei.* Verslag excursie Systeemecologie 2008, RU Nijmegen.

- Guldemon, J.A., H.J. den Hollander, E.A.P. van Well & D.D.J. Keuper 2013. Kosten en baten voor de landbouw van schadesoorten. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.
- Guldemon, J.A., H. Kloen & D. Keuper 2016. Wat is de potentiële faunaschade aan landbouwgewassen zonder afschot in Zuid-Holland? CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.
- Jensen, G.H., F.A. Johnson, H. Baveco, K. Koffijberg, P.W. Goedhart, R. McKenzie & J. Madsen 2022. AEWA European Goose Management Platform. Population Status and Assessment Report 2022 (EGMP Technical Report No. 20). UNEP/AEWA Secretariat, Bonn.
- Jensen, G.H., L. Pellissier, I.M. Tombre & J. Madsen 2017. Landscape selection by migratory geese: implications for hunting organisation. the spatially explicit distribution of perceived predation risk as seen by a population. *Wildlife Biology* 2017: wlb.00192. DOI: 10.2981/wlb.00192
- Jensen, G.H., J. Madsen, S. Nagy & M. Lewis (red.) 2018. AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (*Branta leucopsis*) - Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population. AEWA Technical Series No. 70. UNEP/AEWA Secretariat, Bonn.
- Johnson, F.A., I.H. Sørensen, H. Baveco, K. Koffijberg, R.R. Germain & J. Madsen 2024. Population Status and Offtake Assessment Report 2024 (EGMP Technical Report No. 22). UNEP/AEWA Secretariat, Bonn.
- Kalchreuther, H. 2000. Das Wasserwild. Verbreitung und Lebensweise – Jagdliche Nutzung und Erhaltung. 2., vollständig aktualisierte Auflage. Franckh-Kosmos, Stuttgart.
- Kappers, E.F., J. Stahl, J.B. Latour, M. Frauendorf, K.H. Oosterbeek & M.J. Wortel 2023. Onderzoek naar de effectiviteit van BirdAlert voor het verjagen van wilde ganzen (A&W-rapport 20-377, Sovon rapport 2022/112). Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden en Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Keuper, D. & R. Gommer 2023. Gebiedsgerichte ganzenaanpak. Praktijkproef voor het verjagen van ganzen van grasland met een drone. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.
- Kleefstra, R. 2015. Grauwe Ganzen in enkele terreinen van Staatsbosbeheer in Fryslân in 2015 (Sovon-rapport 2015/57). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Kleefstra, R. 2016. Grauwe Ganzen in De Deelen in 2016 (Sovon-rapport 2016/42). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Kleefstra, R. 2020. Grauwe Ganzen in terreinen van It Fryske Gea in 2020 (Sovon-rapport 2020/85). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Kleefstra R., B. Voslamber, J. Stahl & H. Schekkerman 2015. Grauwe Ganzen in terreinen van It Fryske Gea in 2014 en 2015: een onderzoek naar broedpopulaties, broedsucces en populatiebeheer (Sovon-rapport 2015/05). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Kleijn, D. & D. Bos 2010. Een pilotstudie naar de interactie tussen broedende weidevogels en Brandganzen. *De Levende Natuur* 111 (1): 64-67.
- Kleijn, D., A.P.P.M. Clerkx, R.J.M. van Kats & T.C.P. Melman 2011a. Grauwe ganzen en natuurschade in reservaten: Een analyse van de perceptie van beheerders (Rapport 2165). Alterra, Wageningen.

- Kleijn, D., H.A.H. Jansman, J.G. Oord & B.S. Ebbing 2009a. Evaluatie Opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten. Deelrapport 9. Effectiviteit verjaagmethoden in foerageergebieden met speciale aandacht voor verjaging met ondersteunend afschot (Alterra rapport 1792). Alterra, Wageningen.
- Kleijn, D., J.J. van der Hout, H.A.H. Jansman, R.J.M. van Kats, E. Knecht, D. Lammertsma, G.J.D.M. Müskens & T.C.P. Melman 2011b. Hebben Grauwe ganzen een negatief effect op weidevogels? (Rapportnummer 2233). Alterra, Wageningen.
- Kleijn, D., M.C. van Riel & T.C.P. Melman 2012. Pilot onderzoek Grauwe ganzen op Texel : effectiviteit van beheersmaatregelen en ontwikkelingen in landbouw- en natuurschade (Alterra-rapport 2307). Alterra, Wageningen.
- Kleijn, D., E. van Winden, P. Goedhart & W. Teunissen 2009b. Evaluatie opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten. Deelrapport 10. Hebben overwinterende ganzen invloed op de weidevogelstand? (Rapport 1771). Alterra, Wageningen.
- Koffijberg, K. 2023. Literatuurstudie naar de effecten van legselbehandeling op ganzenpopulaties (Sovon notitie 2023/44). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Koffijberg, K. & V. de Boer 2018. Zomerganzen in de provincie Fryslân in 2016-2018 (Sovon-rapport 2018/46). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Kross, S.M., J.M. Tylianakis & X.J. Nelson 2012. Effect of introducing threatened falcons into vineyards on abundance of passeriformes and bird damage to grapes. *Conservation Biology* 26 (1): 142.
- Landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen 2012. Protocol zomertelling ganzen. Gezamenlijk protocol voor de provinciale zomertellingen van ganzen.
- Latour J., K. Koffijberg, H. Schekkerman, E. Kappers & J. Stahl 2021. Ecologische analyse van de Fryske guozzeoanpak. Hoofdrapport (Sovon-rapport 2021/86, A&W rapport 21-236). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen; Altenburg & Wymenga, Feanwâlden.
- Latour, J.B., M. Pot & J. Stahl 2019. Effecten van verjaging op vraatschade door ganzen in Fryslân. (A&W-rapport 2571). Altenburg & Wymenga, Feanwâlden; Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Latour, J.B. & J. Stahl 2018. Praktijkproef inzet lasers voor beperking ganzenschade. A&W-rapport 2388, Sovon rapport 2018/08. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden & Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Latour, J.B., J. Stahl, E.F. Kappers, J. Jouta & M. Frauendorf 2023. Grasgroei onder verschillende intensiteiten van ganzenbegrazing. A&W-rapport 20-308. Altenburg & Wymenga, Feanwâlden.
- Lauwerier, R.C.G.M., T. van Kolfschoten & L.H. van Wijngaarden-Bakker. De archeozoölogie van de steentijd. In: J. Deeben, E. Drenth, M.-F. van Oorsouw & L. Verhart (red.) *De Steentijd van Nederland*. Tweede druk: 39-66. Stichting Archeologie.
- Lensink, R. 1996. De opkomst van exoten in de Nederlandse avifauna; verleden, heden en toekomst. *Limosa* 69 (3): 103-130.

- Lensink, R., R.C.W. Strucker & D. Beuker 2014. Effectiviteit verschillende regiems van verjaging en afschot in relatie tot schade aan akkerbouwgewassen in de Hoekse Waard 2012-2013. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Lensink, R., L.M.J. van den Bergh & B. Voslamber 2013. De geschiedenis van de Grauwe Gans als Nederlandse broedvogel in de 20e eeuw. *Limosa* 86 (1): 1-11.
- Lensink R., P. van Horssen & J. de Fouw 2010. Faunabeheerplan zomerganzen Zuid-Holland. Hoofddocument bij zeven regioplannen (Rapport 09-115). Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade 2018. Verbinden en vernieuwen. Naar een nieuwe balans tussen preventie en vergoeding. Advies voor een gebiedsgerichte aanpak en vernieuwing van de schaderegeling van het provinciale faunaschadebeleid.
- Madsen, J. 1998. Experimental refuges for migratory waterfowl in Danish wetlands. II. Tests of hunting disturbance effects. *Journal of Applied Ecology* 35 (3): 398-417.
- Madsen, J. 2001. Can geese adjust their clocks? Effects of diurnal regulation of goose shooting. *Wildlife Biology* 7: 213-222.
- Madsen, J., N. Bunnefeld, S. Nagy, C. Griffin, P. Defos du Rau, J-Y. Mondain-Monval, R. Hearn, A. Czajkowski, A. Grauer, F.R. Merkel, J.H. Williams, M. Alhainen, M. Guillemain, A. Middleton, T.K. Christensen & O. Noe 2015. Guidelines on sustainable harvest of migratory waterbirds (AEWA Conservation Guidelines No. 5. AEWA Technical Series No. 62). UNEP/AEWA Secretariat, Bonn.
- Månsson, J. 2017. Lethal scaring – Behavioral and short-term numerical response of greylag goose *Anser anser*. *Crop Protection* 96: 258-264. DOI: 10.1016/j.cropro.2017.03.001
- Meijer, J., G. Vriens & E.J. Lammerts 2016. Natura 2000-beheerplan Terschelling. RVO, [Den Haag].
- Melman, T.C.P., H.J. de Lange & A.P.P.M. Clerx 2011. QuickScan effectiviteit van het weren en verjagen van ganzen. Alterra, Wageningen.
- Nilsson, L. 2017. Factors affecting field use of large grazing birds: a review. Department of Ecology, Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala.
- Noer, H., J. Madsen & P. Hartmann 2007. Reducing wounding of game by shotgun hunting: effects of a Danish action plan on pink-footed geese. *Journal of Applied Ecology* 44: 653-662. DOI: 10.1111/j.1365-2664.2007.01293.x
- Oord, G.J. 2009. Handreiking faunaschade. Faunafonds, Dordrecht.
- Oord, G.J. [2011]. Pilot verjaging ganzen met border collies. In: Pilotverjaging ganzen met bordercollies: 7-38. Faunafonds, Dordrecht.
- Ouweneel, G.L. 2001. Snelle groei van de broedpopulatie Brandganzen *Branta leucopsis* in het Deltagebied. *Limosa* 74: 137-146.
- Parrott, D. & G. Watola 2008. Deterring mute swans from fields of oilseed rape using suspended high visibility tape. *Crop protection* 27: 632-637.

- Powolny, T., G.H. Jensen, S. Nagy, A. Czajkowski, A.D. Fox, M. Lewis & J. Madsen (red.) 2018. AEWA International Single Species Management Plan for the Greylag Goose (*Anser anser*) - Northwest/Southwest European population. AEWA Technical Series No. 71. UNEP/AEWA Secretariat, Bonn.
- Provinsje Fryslân 2017. Fryske guozzeoanpak – evaluatie 2017.
<https://friesland.faanabeheereenheid.com/wpcontent/uploads/sites/6/2017/10/FGo-evaluaasje-2017-definitief.pdf>
- Raad voor Dierenaangelegenheden 2012. Richtsnoer Ganzendoden.
- Raad voor Dierenaangelegenheden 2016. Verkorte Zienswijze over tien hulp-, vang- en dodingsmiddelen Vogels. Gevolgen dierenwelzijn en andere ethische aspecten.
- Riddington, R., M. Hassall, S.J. Lane, P.A. Turner & R. Walters 1996. The impact of disturbance on the behaviour and energy budgets of Brent Geese *Branta b. bernicla*. *Bird Study* 43 (3): 269– 279. DOI: 10.1080/00063659609461019
- Roodbergen, M., E. Kleyheeg, P. Alefs & W. Teunissen 2019. Effecten van ganzen op weidevogels in Zuid-Holland (Sovon-rapport 2019/35). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Schekkerman, H., C. Klok, B. Voslamber, C. van Turnhout, C., F. Willems & B.S. Ebbinge 2000. Overzomerende grauwe ganzen in het noordelijk Deltagebied; een modelmatige benadering van de aantalontwikkeling bij verschillende beheersscenario's (Alterra-rapport 139, SOVON-onderzoeksrapport 2000/06). Alterra, Wageningen.
- Sharp, T. & G. Saunders 2011. A model for assessing the relative humaneness of pest animal control methods Second edition. Australian Government Department of Agriculture, Fisheries and Forestry, Canberra.
- Simonsen, C.E., J. Madsen, I.M. Tombre & J. Nabe-Nielsen 2016. Is it worthwhile scaring geese to alleviate damage to crops? – An experimental study. *Journal of Applied Ecology* 53 (3): 916– 924. DOI: 10.1111/1365-2664.12604
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. SOVON, Arnhem.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland: Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos, Utrecht.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023. Provinciale Gunstige Referentie Populaties van trekkende populaties van Kolgans, Brandgans en Grauwe Gans en status van broedende Kolganzen in Friesland (Sovon-rapport 2023/63). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2024. Advies voor een systematiek voor jaarlijkse evaluatie van de uitvoering van het beheer en bescherming van drie soorten trekkende ganzen in de provincie Fryslân (Sovon-rapport 2024/38). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Steen, K.A., O.R. Therkildsen, H. Karstoft & O. Green 2015. An adaptive scaring device. *International Journal of Sustainable Agricultural Management and Informatics* 1 (2): 130–141.
- Storms, R.F., C. Carere, R. Musters, H. van Gasteren, S. Verhulst & C.K. Hemelrijk 2022. Deterrence of birds with an artificial predator, the Robot Falcon. *Journal of the Royal Society Interface* 19: 20220497. DOI: 10.1098/rsif.2022.0497

- van den Brink, D.B. & G. van Beuningen 2021. Rapportage praktijkanalyse Fryske Guozzeoanpak. Ervaringen van boeren, jagers en natuurbeschermers met de uitvoering van de 'Fryske Guozzeoanpak'. Aanbevelingen voor nieuw beleid. Boerema & van den Brink, Houwerzijl.
- van der Jeugd, H. 2013. Survival and dispersal in a newly-founded temperate Barnacle Goose *Branta leucopsis* population. *Wildfowl* 63: 72–89.
- van der Jeugd, H. & A. Kwak 2015. Effecten van beheersjacht op de brandganspopulatie in het noordelijk Deltagebied (Vogeltrekstation rapport 2013-04). Vogeltrekstation, Wageningen.
- van der Jeugd, H.P. & A. Kwak 2017. Management of a Dutch resident barnacle goose *Branta leucopsis* population: How can results from counts, ringing and hunting bag statistics be reconciled? *Ambio* 46 (Suppl. 2): 251–261.
- van der Jeugd, H.P., B. Voslamber, C. van Turnhout, H. Sierdsema, H., N. Feige, J. Nienhuis & K. Koffijberg 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? (Sovon-onderzoeksrapport 2006/02). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van der Kooij, H. 2024. De broedseizoenen 2022-'23 van de Purperreiger in Nederland: ruim boven de duizend! Sovon Nieuwsbrief juli 2024.
- van der Weide, M. & M. Rijks 2013. Ganzenakkoord. Product: Gereedschapskist. Maatregelen voor het verminderen van schade door ganzen in de zomerperiode. IPO, Utrecht.
- van der Winden, J. & R. Kleefstra 2007. Zwarte sterns in Fryslân: verleden, heden en kansen voor de toekomst. Veldonderzoek naar broedsucces en habitatgebruik als basis voor toekomstig beheer en beleid. Bureau Waardenburg rapport 06-208, Culemborg.
- van Kleef, H., E. Brouwer & H. Esselink 2007. OBN-Vooronderzoek naar de mogelijkheden voor natuurherstel in de Malpievennen. Rapport Stichting Bargerveen en Onderzoekscentrum B-Ware, Nijmegen.
- van Manen, Y.R. & B. Voslamber 2013. Quick scan Grauwe Ganzen zomergebieden Groningen. Gansvriendelijke maatregelen om schade door overzomerende Grauwe Ganzen te voorkomen. De Overlaat & Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- Visser, D. 2014. Zonnigere toekomst voor de zomergans? Diervriendelijke methodes om schade door zomerganzen in Nederland te verminderen en te voorkomen en het huidige beleid en uitvoering in de 12 provincies. InHolland/Dierenbescherming, Den Haag.
- Vogel R., R. Foppen, L. van den Bremer, C.A.M. van Turnhout & M. van Roomen 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels (Sovon-rapport 2021/26). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Voslamber, B. 2011. Grauwe Gans van Rode Lijst tot straatschoffie. SOVON-Nieuws 24 (4): 16.
- Voslamber, B. 2023. Mijn grauwe ganzen. Noordboek, Gorredijk.
- Voslamber B., J.L. Mulder & L. van den Bremer 2012. Invloed van de vos op het broedsucces van Grauwe Ganzen; een pilotstudie in de Gelderse Poort (Zoogdiervereniging rapportnummer 2013.14, Sovon rapportnummer 2012/42). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen; Mulder-Natuurlijk, de Bilt; Zoogdiervereniging, Nijmegen.

- Voslamber, B., L. van den Bremer, N. Feige, D. Doer, J. Nienhuis & J. Stahl 2013. Invloed van veranderingen in beleid op winterganzen in de grensregio Duffelt/Ooijpolder. Sovon-rapport 2013/29. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Voslamber, B., M. Zijlstra, J.H. Beekman & M.J.J.E. Loonen 1993. De trek van verschillende populaties Grauwe Ganzen *Anser anser* door Nederland: verschillen in gebiedskeuze en timing in 1988. *Limosa* 66: 89-96.
- Vulink J.T., M.R. van Eerden & R.H. Drent 2010a. Abundance of migratory and wintering geese in relation to vegetation succession in man-made wetlands: the effects of grazing regimes. *Ardea* 98: 319-327.
- Vulink, J.Th., M. Tossarams, J. Daling, H. van Manen & M. Zijlstra 2010b. Begrazing door Grauwe ganzen is een bepalende factor voor ontwikkeling van oevervegetatie in Nederlandse wetlands. *De Levende Natuur* 112 (1): 52-56.
- Whitford, P.C. 2008. Successful use of alarm and alert calls to reduce emerging crop damage by resident Canada geese near Horicon Marsh, Wisconsin. In: R.M. Timm & M.B. Madon (red.) *Proceedings 23rd Vertebrate Pest Conference*: 74-79. University of California, Davis.
- Zumkehr, P.J. 2012. Grauwe ganzen in het duingebied van Terschelling. De effecten van het graasgedrag van volwassen dieren en kuikens op kwetsbare vegetaties van de duinen en de mogelijkheden tot het reduceren van de omvang van de populatie. Zumkehr Ecologisch Adviesbureau, Midsland.

Bijlage 1. Eisen die de Omgevingsverordening Fryslân 2022 stelt aan een faunabeheerplan met verwijzing naar waar in dit faunabeheerplan wordt voldaan aan deze eisen

Artikel 5.10 provinciale verordening: Basis vereisten faunabeheerplan

Een faunabeheerplan bevat ten minste de volgende gegevens:

Tekst artikel	Invulling in Faunabeheerplan
§ 3.3 Eisen aan een faunabeheerplan	
Lid 1. Een faunabeheerplan [...] bevat in elk geval: a. een beschrijving van het werkgebied van de faunabeheereenheid en een duidelijke afbakening met de gebieden of locaties waarover het werkgebied van de faunabeheereenheid zich uitstrekt, [...] b. een kaart waarop de begrenzing van het gebied waarop het faunabeheerplan betrekking heeft is aangegeven;	Zie laatste alinea van hoofdstuk 1 en figuur 3-2.
c. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer of schadebestrijding noodzakelijk wordt geacht, gebaseerd op trendtellingen, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar.	Zie §§ X.2 van de hoofdstukken 9 t/m 12
Lid 2. Gedeputeerde Staten kunnen nadere regels stellen met betrekking tot de in een faunabeheerplan op te nemen gegevens.	Er zijn geen nadere regels gesteld.

Artikel 5.11 provinciale verordening: Aanvullende eisen faunabeheerplan populatiebeheer schade- en overlastbestrijding

Lid 1. In aanvulling op artikel 5.10 bevat het faunabeheerplan inzake populatiebeheer en schadebestrijding van diersoorten ten minste:

Lid 1. In aanvulling op artikel 5.10 bevat het faunabeheerplan inzake populatiebeheer en schadebestrijding van diersoorten ten minste: a. een onderbouwing van de noodzaak van schadebestrijding, waaronder een onderbouwde verwachting van de mate waarin belangen als bedoeld in artikel 8.74j, artikel 8.74 k en artikel 8.74l van het Besluit kwaliteit leefomgeving zouden worden geschaad indien niet tot schadebestrijding zou worden overgegaan;	Zie § 9.1 en §§ X.3.3 van de hoofdstukken 9 t/m 12
---	--

<p>b. per diersoort en gewas een beschrijving van de aard en omvang van de getaxeerde schade in de vijf jaren voorafgaand aan de periode waarop het faunabeheerplan betrekking heeft, onderverdeeld naar de verschillende wildbeheereenheden;</p>	<p>Zie §§ X.3.1 van de hoofdstukken 9 t/m 12</p>
<p>c. per diersoort: 1°. een beschrijving van de handelingen die in de vijf jaren voorafgaand aan de periode waarop het faunabeheerplan betrekking heeft zijn verricht om schade te voorkomen of te beperken, waaronder het naar soort onderscheiden aantal gedode dieren; 2°. een beschrijving van het effect van de in het vorige lid bedoelde uitgevoerde handelingen, voor zover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn; 3°. een beschrijving en onderbouwing van de aard en de noodzaak van maatregelen of handelingen ter voorkoming of beperking van schade, alsmede een beschrijving van de locaties waar en de perioden in het jaar waarin deze plaats dienen te vinden; 4°. een beschrijving van het verwachte effect van de voorgenomen maatregelen en handelingen.</p>	<p>c.1 en 2: Zie §§ X.4 van de hoofdstukken 9 t/m 12 c.3: Zie §§ X.5 van de hoofdstukken 9 t/m 12 c.4: Zie §§ X.3 van de hoofdstukken 9 t/m 12</p>
<p>d. per diersoort waarvoor populatiebeheer wordt voorgestaan een onderbouwing van de huidige en gewenste stand van de populatie, inclusief een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand te bereiken;</p>	<p>Zie voor de huidige stand van brandgans, Canadese gans en grauwe gans respectievelijk de §§ 9.2.2, 10.2.2 en 11.2.2. Zie voor de gewenste stand de §§ 11.7, 10.7 en 11.7. Zie voor de handelingen de §§ 9.5, 10.5 en 11.5.</p>
<p>Lid 2. Indien de handeling doden met het geweer als maatregel noodzakelijk wordt geacht, een beschrijving waarom inzet van preventieve maatregelen, alternatieve handelingen of handelwijzen naar verwachting niet tot een bevredigend resultaat zullen lijden.</p>	<p>Zie voor verjagend afschot § 7.2 en voor beheerabschot § 8.3.1.</p>

Bijlage 2. Aanzet voor een protocol voor ruivangsten

Proces

De gebiedscommissies vragen ruivangsten aan bij de FBE.

De ganzencoördinator van de FBE bepaalt waar de capaciteit voor ruivangsten wordt ingezet. Hij baseert dit op de volgende criteria:

- omvang en aard van de problematiek in het doelgebied;
- of een ruivangst lokaal een passende en effectieve maatregel is;
- hoe kansrijk een actie is;
- of er voldoende uitvoerders zijn (buiten de in te huren bedrijven);
- en de kosten.

Ruivangsten worden uitsluitend uitgevoerd door bedrijven met bekwame medewerkers, eventueel met assistentie van andere uitvoerders. De FBE is opdrachtgever en beslist over uitgebrachte offertes en de inhoud van het vangplan.

Meteen na afloop van de vangactie maakt de ganzencoördinator, met medewerking van het ingehuurde bedrijf, een verslag. Dit verslag gaat binnen twee dagen na de actie naar de betrokken partijen.

Vangplan

Ruivangsten van Canadese ganzen en grauwe ganzen worden in beginsel uitgevoerd in juni en juli en ruivangsten van brandganzen in juli en augustus.

Kort vóór de geplande actie inspecteren een medewerker van het ingehuurde bedrijf en een gebiedskenner het geplande vanggebied. Indien er voldoende ganzen aanwezig zijn die niet kunnen vliegen en de locatie kansrijk is, maakt een medewerker van het ingehuurde bedrijf een vangplan. De ganzencoördinator van de FBE legt het plan voor aan eigenaren, grondgebruikers en WBE. Het plan gaat ter kennisname naar provincie, FUMO, politie en lokale handhavers.

In het vangplan worden tenminste de volgende punten beschreven:

- Locatie (bereikbaarheid, toegang voor publiek, eventuele afsluitingen voor publiek);
- Plan B: reservelocatie;
- Datum en tijdstip (het heeft de voorkeur om zo vroeg mogelijk op de dag te beginnen om eventueel de actie te kunnen herhalen als de eerste poging mislukt of op een plek in de buurt nog een tweede actie te houden);
- Aanwezige personen;
- Communicatie (één woordvoerder, bij voorkeur de ganzencoördinator van de FBE);
- Bestemming van gedode ganzen (leveren aan een poelier heeft de voorkeur).

Uitvoering

Ruivende ganzen worden op velden of open water bijeengedreven en geleid naar een al eerder geplaatste vangkraal. Punt van aandacht is het aantal ganzen ten opzichte van de capaciteit van de vangkraal. Het dient te worden voorkomen dat te veel ganzen in de kraal belanden. Dat zou er toe kunnen leiden dat de ganzen door vertrapping sterven (zie Kleefstra e.a. 2015).

Nadat de groep ruiende ganzen in de kraal is gedreven, wordt de kraal afgesloten en afgeschermd met ondoorzichtig materiaal. De afscherming vermindert de stress bij de gevangen ganzen. Vervolgens worden de ganzen in een container gedreven, waarna ze door de toevoeging van een oplopende concentratie koolstofdioxide (CO₂) worden gedood, volgens de Richtsnoer Ganzendoden van de Raad voor Dierenaangelegenheden. Nadat de ganzen zijn gedood worden alle adulte en juveniele ganzen apart in kratten gelegd. Vervolgens haalt een poelier de ganzen op.